

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

Maliyyə Sabitliyi Hesabatı

2024

MALİYYƏ SABİTLİYİ DEPARTAMENTİ

**Azərbaycan Respublikasının
Mərkəzi Bankı**

MALİYYƏ SABİTLİYİ HESABATI*

* Hesabat 2024-cü ilin dekabr ayının məlumatları əsasında hazırlanmışdır.

ABREVIATURALAR

AMB – Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı

AİKZF - Azərbaycan Respublikası İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu

ARDNF – Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu

AİB – Asiya İnkişaf Bankı

AVM – Açıq valyuta mövqeyi

BGN – Borcun gəlirə nisbəti

BOKT – Bank olmayan kredit təşkilatı

BVF – Beynəlxalq Valyuta Fondu

DB – Dünya Bankı

DGK – Dövlət Gömrük Komitəsi

DQK – Dövlət qiymətli kağızları

DSK – Dövlət Statistika Komitəsi

ƏƏSMN – Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi

FŞ – Fiziki şəxs

f.b. – Faiz bəndi

HP – Hodrik-Preskott filtri

HŞ – Hüquqi şəxs

XV – Xarici valyuta

İEÖ – İnkişaf etmiş ölkələr

İEOÖ – İnkişaf etməkdə olan ölkələr

KA – Kapital adekvatlığı

KAƏ – Kapital adekvatlığı əmsalı

QİK – Qeyri-ışlək kreditlər

QDQK – Qeyri-dövlət qiymətli kağızları

LCR – Likvidliyin Örtülmə Əmsalı

MKOS – Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq

MV – Milli valyuta

ö.i.m.d – Ötən ilin müvafiq dövrü

ROA – Aktivlərin gəlirliliyi

ROE – Kapitalın gəlirliliyi

RÖA – Risk üzrə ölçülmüş aktivlər

ÜDM – Ümumi daxili məhsul

VKK – Vaxtı keçmiş kreditlər

Mündəricat

Qısa xülasə	6
Qlobal makroiqtisadi şərait	8
Azərbaycanda maliyyə institutlarının fəaliyyət göstərdiyi makroiqtisadi mühit	11
Bank sisteminə ümumi baxış.....	15
Bank sistemi üzrə likvidlik riski	27
Bank sistemi üzrə kredit riski	31
Bank sistemi üzrə bazar riski.....	36
Bank sisteminin mənfəətliliyi.....	40
Bank sisteminin kapital mövqeyi.....	44
Bank sistemində dayanıqlılığın qiymətləndirilməsi.....	50
Bank olmayan kredit təşkilatları	53
Sığorta sektoru	58
Kapital bazarı	74
Daşınmaz əmlak bazarı.....	80
Qrafik və cədvəllər	85

Qısa xülasə

2024-cü ildə Mərkəzi Bankın maliyyə sabitliyi siyasətinin əsas prioritetlərini maliyyə-bank sistemində etimadın qorunması, risklərin minimallaşdırılması, maliyyə sektorunda idarəetmə potensialının və şoklara qarşı dayanıqlığın artırılması təşkil etmişdir.

İl ərzində həyata keçirilən makroprudensial siyasət, tənzimləmə və nəzarət tədbirləri nəticəsində maliyyə sektorunun bütün seqmentlərinin stabil fəaliyyəti təmin edilmiş, maliyyə sisteminin sabitliyi gücləndirilmişdir.

Hesabat ili ərzində Mərkəzi Bank tərəfindən Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasət çərçivəsi və "Risk əsaslı nəzarət üzrə Siyasət" konsepsiyası sənədləri təsdiq olunmuş və ictimaiyyətə açıqlanmışdır.

2024-cü il ərzində bank sektorunun maliyyə vasitəçiliyi funksiyası daha da dərinləşmiş, aktiv kreditləşmə fəaliyyəti davam etmişdir. Bank sektoruna inamın artımı, həyata keçirilən pul siyasətinin yeni əməliyyat çərçivəsi və makroprudensial siyasət çərçivəsi fonunda balansın genişlənməsi daha dayanıqlı maliyyələşmə hesab olunan müddətli depozitlər hesabına dəstəklənmişdir. Kredit portfelinin artım dinamikası fonunda tənzimləmə çərçivəsinin daha da təkmilləşdirilməsi və kredit təşkilatlarının riskləri effektiv idarə etməsi kredit risklərinin azalmasını şərtləndirmişdir.

Bank sektorunun likvidliyi komfort zonada qalmaqda davam edir. Sektorun likvidlik mövqeyi yeni monetar çərçivə və prudenisal alətlərin tətbiqi çərçivəsinə uyğunlaşmışdır. Bütün banklar məcmu və xarici valyuta üzrə müəyyən olunmuş likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) normativini üstələmişdir. Sektorun ani likvidlik əmsalı 52% olmaqla minimum normativi 22 f.b. üstələyir. Sektorun aktivlərinin 27%-ni likvid vəsaitlərin təşkil etməsi, o cümlədən, məcburi ehtiyatların artması sektorun potensial likvidlik şoklarına qarşı adekvat buferə malik olmasına imkan yaradır.

Bank sektorunun valyuta mövqeyi prudensial tələblər çərçivəsindədir və de-dollarlaşma prosesi davam etmişdir. 2024-cü il ərzində bank sektoru üzrə kredit portfelinin dollarlaşması 2.7 f.b. azalaraq 16.1% olmuşdur. Depozit portfeli üzrə isə dollarlaşma 0.9 f.b. azalaraq 37.5% olmuşdur.

Bank sektorunun gəlirliliyində də müsbət meyil davam etmiş, sektor 1 mlrd. manatdan çox xalis mənfəət əldə etmişdir. 2024-cü ilin sonuna sektorun kapital adekvatlığı əmsalı 17.6% təşkil etmişdir ki, bu da minimum prudensial tələbi 1.8 dəfə üstələyir. 2024-cü ilin sonuna bank sektoru üzrə aktivlərin gəlirliliyi 2.1%, kapitalın gəlirliliyi isə 18.1% təşkil etmişdir.

Bank sektorunun dayanıqlığını artırmaq və kreditləşmə fəaliyyətinin fasiləsizliyini təmin etmək məqsədilə, 2025-ci ilin 1 mart tarixindən etibarən bankların məcmu və I dərəcəli

kapitalı üzərində 0.5% həddində əlavə kontr-tsiklik kapital buferi təyin edilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir. Bank sektorunda müşahidə edilən yüksək kreditləşmə dinamikası, o cümlədən bankların mənfəətliliyi və kapital adekvatlığı göstəriciləri də bu buferin tətbiqini şərtləndirən əsas amillərdən olmuşdur.

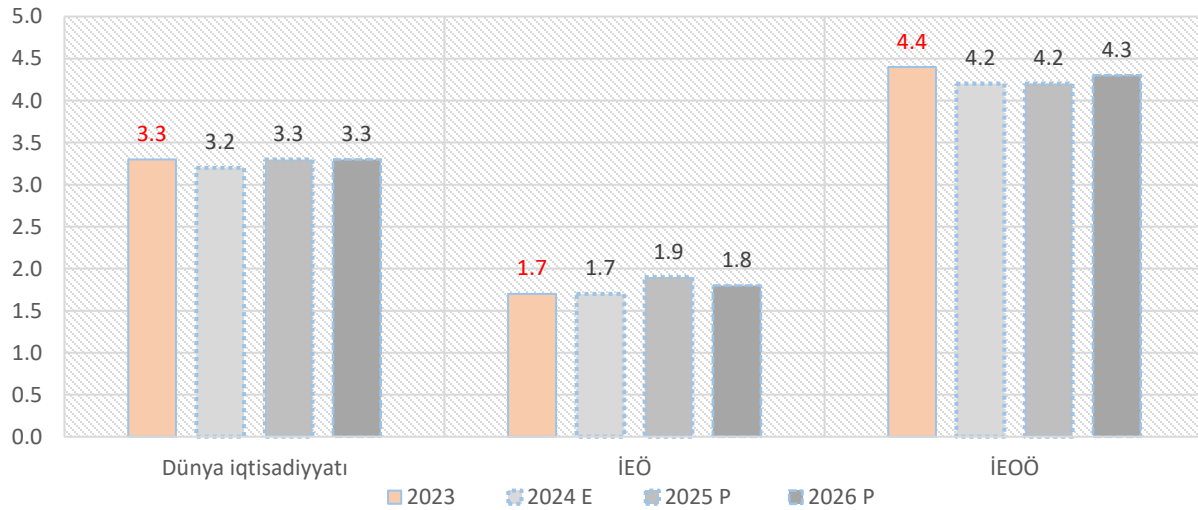
Sığorta bazarının dərinləşməsi onu maliyyə sektorunda əsas institusional investordan birinə çevirir. Hesabat ilində sığorta sektorunun maliyyə göstəriciləri yaxşılaşmış, o cümlədən, inklüzivlik səviyyəsi və dərinliyi artmışdır. 2024-cü il ərzində sığorta haqları əvvəlki illə müqayisədə 11% artaraq 1.4 mlrd. manat, sığorta ödənişləri isə 26% artaraq 737 mln. manat təşkil etmişdir. Sektor yüksək mənfəətlə fəaliyyət göstərmişdir. Sektorun məcmu kapitalı tələb olunan kapitalı 1.9 dəfədən çox üstələməkdədir.

İnvestisiya şirkətlərinin maliyyə sistemində payı kiçik olsa da, artım üçün potensialı böyükdür. Kapital bazarında qiymətli kağızlar dövriyyəsi 2023-cü illə müqayisədə əhəmiyyətli artmışdır. Kapital bazarı infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, tənzimləmə çərçivəsinin modernizasiyası istiqamətində tədbirlər davam etdirilmişdir.

Qlobal makroiqtisadi şərait

2024-cü ildə qlobal iqtisadiyyat geosiyasi gərginliklər və iqtisadi siyasət qeyri-müəyyənliyi ilə müşayiət olunan mürəkkəb bir mühitdə öz artım tempini qorumuşdur. Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) hesablamalarına əsasən, qlobal iqtisadi artım 2024-cü ildə 3.2% səviyyəsində olmuşdur. İEÖ-də iqtisadi artım tempi 2023-cü ildəki səviyyə ilə müqayisədə dəyişməyərək 1.7% səviyyəsində reallaşmışdır. İEOÖ-də isə iqtisadiyyat 2024-cü ildə 4.2% artmasına baxmayaraq, bu artım tempi 2023-cü illə müqayisədə 0.2 f.b az olmuşdur. Ümumilikdə, 2024-cü ildə qlobal iqtisadi artım hələ də COVID-19 pandemiyasından öncəsi orta göstəricilərdən aşağı qalmışdır. ABŞ iqtisadiyyatının gözlənildiyindən daha yaxşı performans göstərməsinə baxmayaraq, Avrozonada və bəzi inkişaf etməkdə olan bazarlar struktur problemləri və ticarət siyasətindəki dəyişikliklər səbəbindən zəif iqtisadi nəticələr nümayiş etdirmişdir.

Qrafik 1. Qlobal ÜDM-in artım proqnozları, %-lə

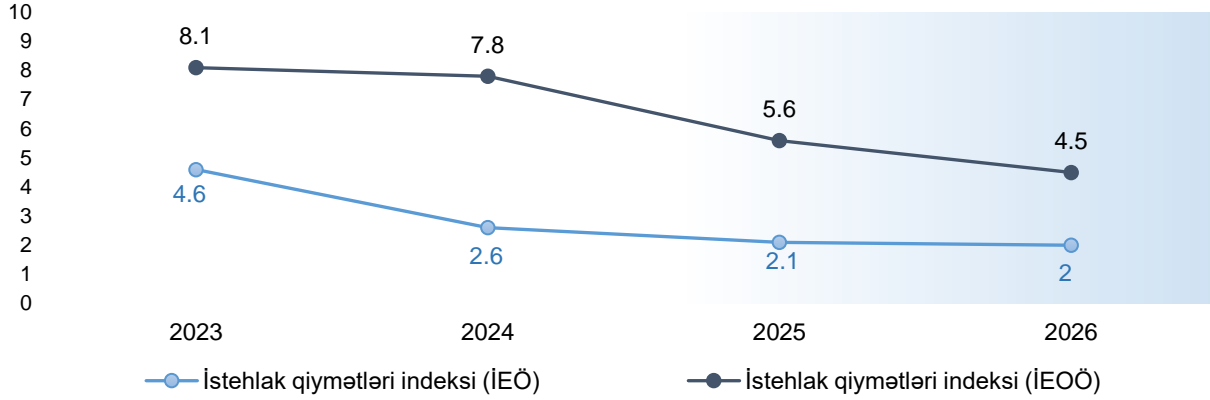

Mənbə: BVF, Dünya iqtisadiyyat icmalı (WEO), 2025 yanvar (yenilənmiş)

Əksər ölkələrdə xidmət qiymətlərinin yüksəlməsinə baxmayaraq, 2024-cü ildə inflyasiyanın tədricən azalması müşahidə olunmuşdur. 2024-cü ildə xammal və ərzaq qiymətlərinin artımındakı yumşalma, eləcə də təbii qazın qiymətinin aşağı düşməsi inflyasiyaya azaldıcı təsir etmişdir. İnflyasiyanın hazırkı səviyyəsi aparıcı mərkəzi banklar tərəfindən hədəflənən səviyyəyə yaxınlaşmışdır. Bəzi inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, xüsusən Avropa və Latın Amerikasında yerli faktorlar səbəbindən inflyasiya yüksək qalır. Eyni zamanda, proteksionist ticarət siyasətlərinin intensivləşməsi və deqlobalizasiya tendensiyaları gələcəkdə də qiymətlərə mənfi təsir göstərən əsas faktorlar olaraq qalır.

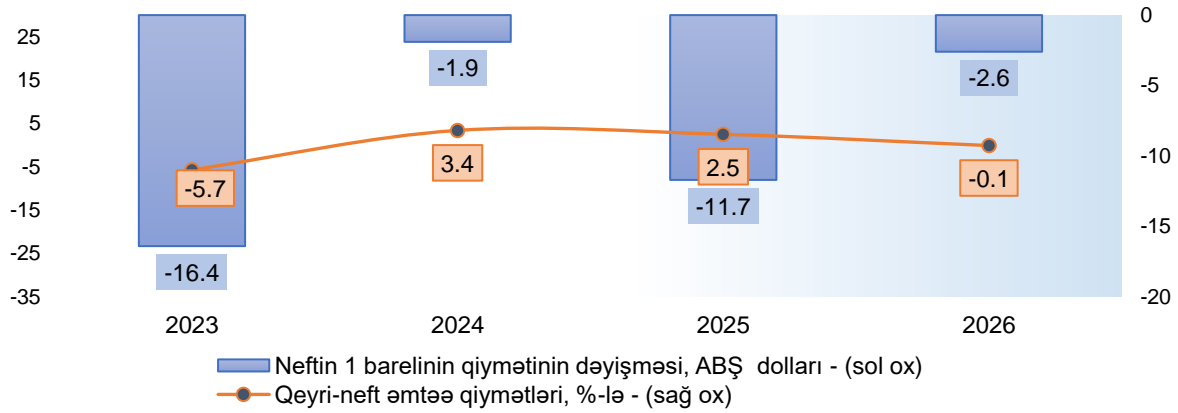
Enerji qiymətlərinin gözlənilən azalması inflyasiyanın mərkəzi bankların hədəflərinə doğru azalmasını dəstəkləyəcəkdir. Çində isə daxili tələbat problemləri səbəbindən deflyasiya gözləntiləri hələ də qalır. Bu amilləri nəzərə alaraq, ötən il əksər mərkəzi banklar siyasət faiz dərəcələrini azaltmış, bununla belə ehtiyatla hərəkət etmişlər.

Qrafik 2. İstehlak qiymətləri indeksi, %--lə

Mənbə: BVF, Dünya İqtisadiyyat İcmalı (World Economic Outlook), 2025 yanvar (yenilənmiş)

Qrafik 3. Əmtəə qiymətlərinin dəyişməsi

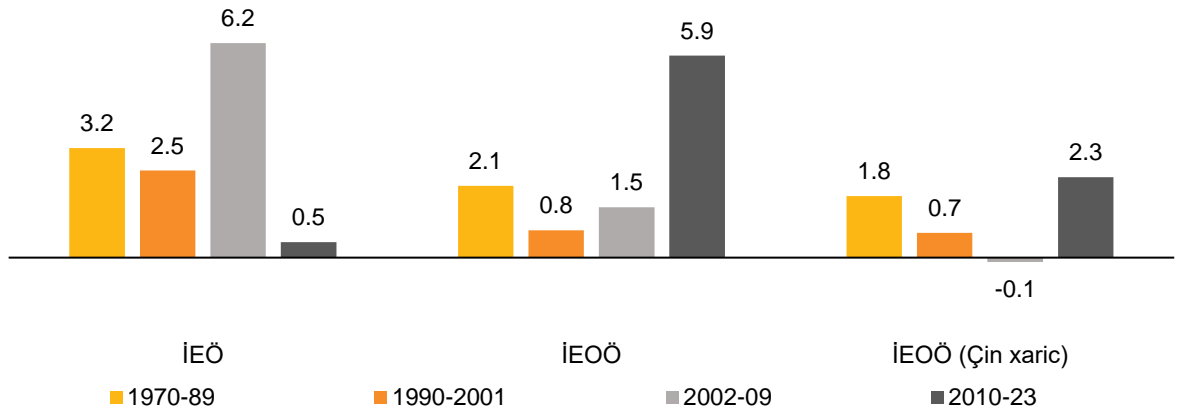
Mənbə: BVF, Dünya İqtisadiyyat İcmalı (World Economic Outlook), 2025 yanvar (yenilənmiş)

Bəzi böyük dövlətlər tərəfindən həyata keçirilən proteksionist ticarət siyasətləri qlobal iqtisadiyyat üçün risk və çağırışlar yaradır. Qlobal ticarətlə bağlı qeyri-müəyyənliklər, o cümlədən yeni tarif dalğaları formasında təzahür edən ticarət maneələri qlobal iqtisadi artıma mənfi təsir göstərir. BVF-yə əsasən böyük iqtisadi güclər arasında bu cür proteksionist siyasətlərin intensivləşməsi qlobal ticarət həcmi azaldacaq və investisiyalara zərər verəcəkdir. Dünya Bankının hesablamalarına əsasən, ABŞ-nin irəli

sürdüyü yeni ticarət tarifləri nəticəsində, o cümlədən tərəfdaş ölkələrin müvafiq cavab tədbirləri olarsa, qlobal iqtisadi artım 0.3 f.b. azala bilər.

Qlobal iqtisadi siyasət tədbirlərindəki uyğunsuzluqların əsas drayverləri İEÖ-lər olsa da, bunun mənfi nəticələri daha çox İEOÖ-lərdə büruzə verir. Bir çox İEOÖ-lərdə, xüsusilə də aşağı gəlirli ölkələrdə zəif fiskal mövqelər və borcların yüksək səviyyədə olması kəskin borc böhranlarının qarşısını almaq üçün qlobal siyasət tədbirlərinə ehtiyac olduğunu şərtləndirir. İEOÖ-lər üzrə 2010-cu ildə başlayan böyük borclanma dalğası son 60 ildə formalaşan borc yığımlı dalğaları arasında ən geniş və sürətlisidir. İqlim dəyişikliyi qlobal inkişaf üçün böyük uzunmüddətli çətinlik hesab olunur ki, bu da iqlim risklərinə adaptasiya üçün böyük investisiyalara tələbi şərtləndirir (xüsusilə aşağı gəlirli ölkələrdə).

Qrafik 4. Borcun ÜDM-də payındakı dəyişikliyin dinamikası, faiz bəndi

Mənbə: Dünya Bankı, Qlobal İqtisadi Perspektivlər (Yanvar, 2025)

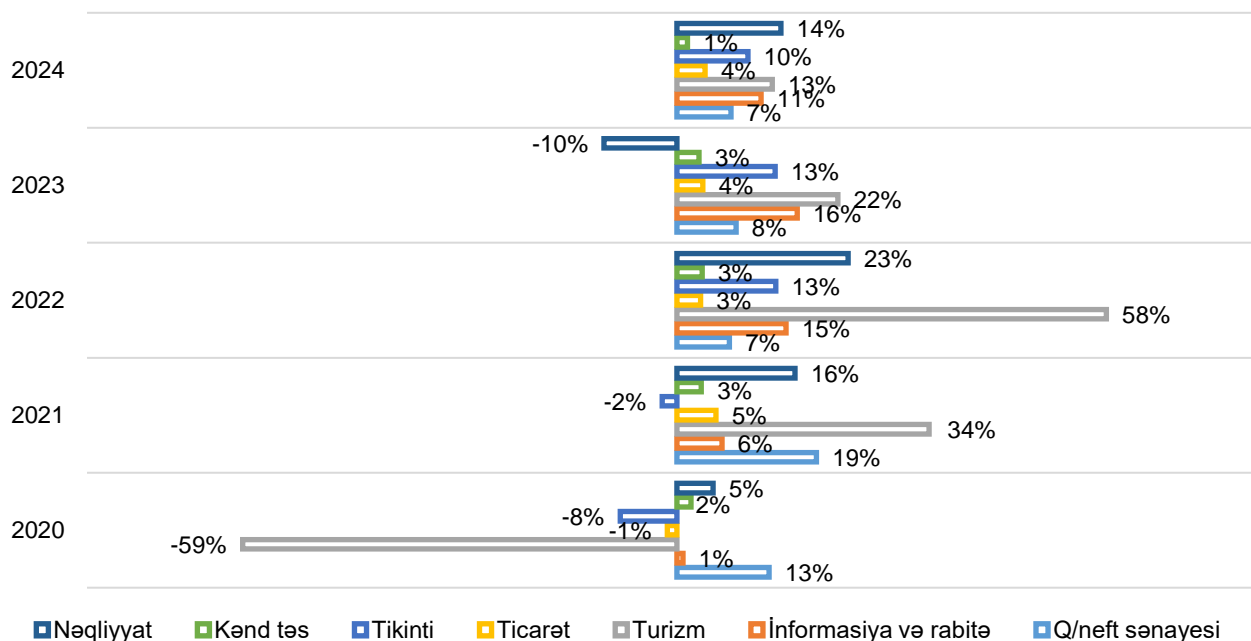
Ayrı-ayrı regionlar arasında fərqlərin mövcud olmasına baxmayaraq, qlobal maliyyə və kredit standartları ümumilikdə dəstəkləyici qalır. İEÖ-də, xüsusilə ABŞ-də biznes dostu hesab edilən iqtisadi siyasət gözləntiləri ilə səhmlərin qiyməti yüksəlib. Lakin ABŞ tərəfindən tətbiq olunan yeni tariflər və yüksək faiz dərəcələri gözləntiləri fonunda dolların güclənməsi İEOÖ-də maliyyə standartlarının sərt qalmasına səbəb olub. 2024-cü ildə bir çox ölkələr yüksək dövlət borcu səbəbindən maliyyə siyasətində məhdudiyətlərlə üzləşdi. BVF maliyyə sabitliyini qorunması məqsədilə tədrici fiskal konsolidasiyanın vacibliyi ilə bağlı həyəcan təbili çalır. Əks halda, inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar üçün borc xərclərinin artması, yüksək faiz dərəcələri və aşağı investisiya səviyyələri uzunmüddətli böyümə perspektivlərini zəiflədə bilər.

Azərbaycanda maliyyə institutlarının fəaliyyət göstərdiyi makroiqtisadi mühit

2024-cü ildə qlobal geosiyasi və geoiqtisadi risklərin yaratdığı qeyri-müəyyənliklər, habelə qlobal iqtisadi aktivliyin nisbətən zəif bərpası şəraitində ölkədə iqtisadi artım davam etmişdir. 2024-cü ildə ÜDM real ifadədə 4.1% artmış və həcmi nominal ifadədə 126 mlrd. manata çatmışdır. Qeyri-neft sektoru iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi olmuşdur. Belə ki, hesabat ilində ÜDM-in 68%-i qeyri-neft-qaz sektorunun hesabına formalaşmış və qeyri-neft-qaz sektorunda 6.2% artım müşahidə olunmuşdur. Neft-qaz sektorunda istehsal olunmuş əlavə dəyər 0.3% artmışdır. Əhalinin hər nəfərinə düşən ÜDM 12.4 min manat təşkil etmişdir.

2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü ildə qeyri-neft sektorunun bütün sahələri üzrə artım müşahidə olunmuşdur. Ən böyük artım nəqliyyat sektoru üzrə (14%) qeydə alınmışdır.

Qrafik 5. Qeyri-neft sektoru sahələrinin iqtisadi artım tempi

Mənbə: DSK

Əhalinin nominal gəlirləri və əmək haqqılarında artım davam etmişdir. 2024-cü ilin sonuna iqtisadi fəal əhalinin sayı 5312.1 min nəfər olmuşdur ki, onlardan 5029.8 min nəfərini məşğul əhali təşkil etmişdir. Muzdlarla çalışan işçilərin sayı 1778.5 min nəfər olmuşdur ki, onların da 49.6%-i (883 min nəfər) dövlət sektoruna, 50.4%-i (896 min nəfər) isə qeyri-dövlət sektoruna aiddir. İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda 31.8 min nəfər, qeyri-neft-qaz sektorunda isə 1746.7 min nəfər çalışmışdır. Muzdlarla çalışan işçilərin orta aylıq

nominal əməkhaqqı 2023-cü ilə nisbətən 8.1% artaraq 1009.2 manat təşkil etmişdir. 2023-cü ilə müqayisədə əhalinin gəlirləri nominal ifadədə 6.4% artaraq 83.1 mlrd. manat təşkil etmişdir.

İllik inflyasiya il ərzində hədəf diapazonu (4±2%) daxilində formalaşmışdır. DSK-nın məlumatına əsasən, 2024-cü ilin dekabr ayında illik inflyasiya 4.9% təşkil etmişdir. Hesabat ilində ərzaq məhsulları üzrə müşahidə olunan illik inflyasiya 5.5% olduğu halda, qeyri-ərzaq məhsulları 2.4% bahalaşmış, xidmət inflyasiyası isə illik 6.3% təşkil etmişdir. Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan illik baza inflyasiyası dekabrda 4.4% olmuşdur.

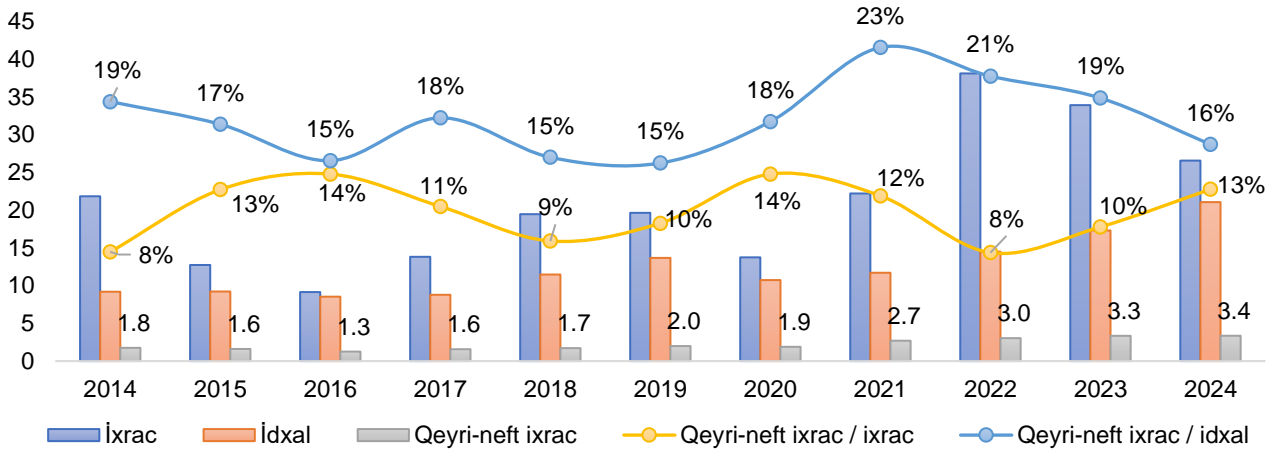
İnflyasiyanın dəyişməsi həm daxili, həm də xarici amillərlə bağlı olmuşdur. Tərəfdaş ölkələrdə inflyasiyanın azalması, eyni zamanda manatın nominal effektiv məzənnəsinin güclənməsi və ölkədə həyata keçirilən antiinflyasiya siyasəti inflyasiyaya azaldıcı təsir göstərmişdir. Mövcud monetar siyasət inflyasiyanın hədəf diapazonu daxilində saxlanılmasına və inflyasiya gözləntilərinin sabitləşməsinə yönəlib. Mövcud siyasət çərçivəsində 2025-ci və 2026-cı illərdə illik inflyasiyanın hədəf daxilində (4±2%) olacağı proqnozlaşdırılır.

2024-cü ildə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının fəaliyyətinin əsas prioritetlərindən biri ölkədə qiymət sabitliyinin qorunması olmuşdur. 2024-cü il ərzində faiz dəhlizi parametrləri 8 dəfə müzakirə edilmişdir. Pul siyasətinə həsr edilmiş ilk 3 iclasda uçot dərəcəsinin 8%-dən 7.25%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 9%-dən 8.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6.5%-dən 6.25%-ə endirilməsi ilə bağlı qərarlar qəbul edilmişdir. Ardıcıl son 5 iclasda isə faiz dəhlizinin parametrləri dəyişməz saxlanılmışdır. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafik üzrə və müvafiq analitik şərhlərlə ictimaiyyətə açıqlamışdır. Hesabat dövründə pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi davam etdirilmişdir. Pul siyasətindən kənar amillərin bank sistemindəki likvidliyə azaldıcı təsirlərini nəzərə alaraq hesabat ilində Mərkəzi Bankın sterilizasiya əməliyyatlarının həcmi azaldılmışdır. Hesabat ilində manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı müxtəlif istiqamətdə dəyişmişdir. İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnəyə də təsir göstərmişdir. 2024-cü ildə manatın qeyri-neft ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 9%, real effektiv məzənnəsi isə 2.2% möhkəmlənmişdir. Azərbaycandakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

Beynəlxalq konyuktur tədiyə balansı baxımından Azərbaycan üçün əlverişli olmuşdur. 2024-cü il ərzində cari əməliyyatlar balansında 4.7 mlrd. ABŞ dolları profisit yaranmışdır ki, bu da ÜDM-in 6.3%-ni təşkil etmişdir. 2024-cü ildə xarici ticarət dövriyyəsi

47.6 mlrd. dollar təşkil etmişdir. İl ərzində ixrac olunan məhsulların dəyəri 26.6 mlrd. dollar, idxal isə 21.1 mlrd. dollar təşkil etmişdir. Nəticədə, hesabat dövründə xarici ticarət balansında 5.5 mlrd. dollar və ya ÜDM-in 7.4% həcmində profisit yaranmışdır. Qeyri-neft-qaz məhsullarının ixracının ümumi ixracda payı 12.6% təşkil etmişdir ki, bu da 2023-cü illə müqayisədə 2.8 f.b. çoxdur. 2024-cü ildə Azərbaycanın dünyanın 180 ölkəsi ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 41%-i Aİ üzvü olan ölkələrin, 59%-i isə digər ölkələrin payına düşür. Xarici ticarət dövriyyəsində özəl sektorun payı isə 56% olmuşdur.

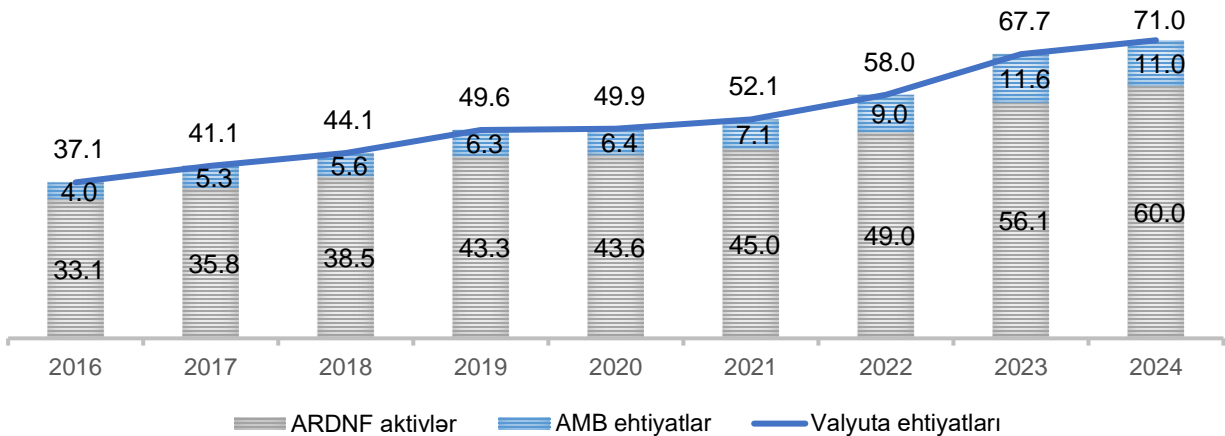
Qrafik 6. İdxal və ixracın dinamikası, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Strateji valyuta ehtiyatları artmaqda davam etmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatları dövr ərzində 5.6% azalaraq 11 mlrd. ABŞ dollarına, ARDNF-in ehtiyatları isə 7% artaraq 60 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır. Bütövlükdə, ölkənin valyuta ehtiyatları 4.8% artaraq 71 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır.

Qrafik 7. Mərkəzi Bankın və Dövlət Neft Fondunun valyuta ehtiyatlarının dinamikası, mlrd. ABŞ dolları

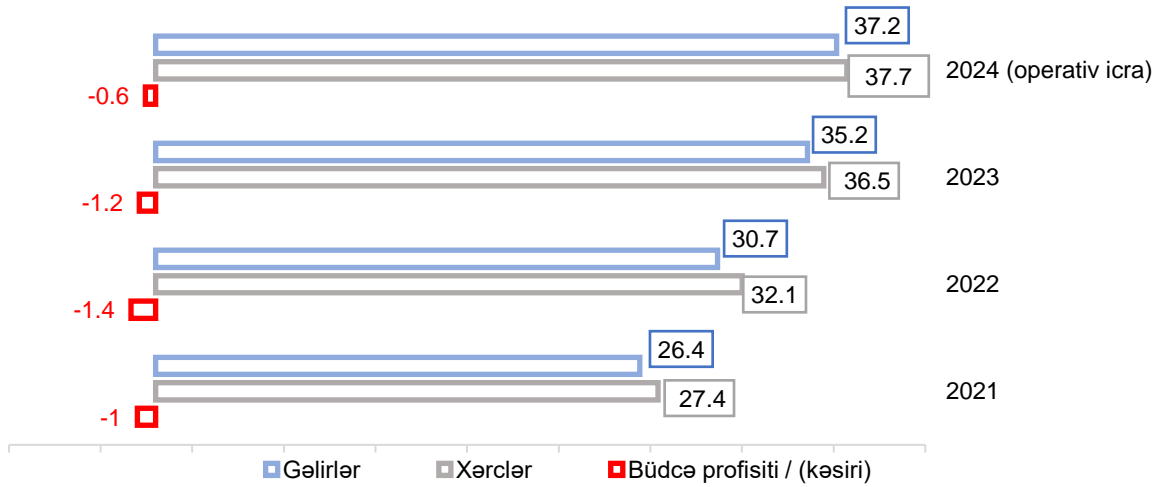

Mənbə: AMB, ARDNF

Fiskal xərclər ölkədə iqtisadi aktivliyin dəstəklənməsində mühüm rol oynamışdır.

Büdcə xərcləri iqtisadi artımın dəstəklənməsi, habelə əhalinin rifahının yaxşılaşdırılması istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi, xüsusilə işğaldan azad olunmuş ərazilərin bərpasına yönəlmişdir. 2024-cü il üzrə dövlət büdcəsinin gəlirləri 37.2 mlrd. manat, xərcləri isə 37.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ildə büdcə kəsiri 0.6 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da ÜDM-in 0.4%-ni təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondundan dövlət büdcəsinə transfert nəzərə alınmadan dövlət büdcəsinin gəlirləri proqnoza nisbətən 3.3 faiz çox icra edilməklə 24.4 mlrd manat təşkil etmişdir.

Qrafik 8. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin dinamikası, mlrd. manatla

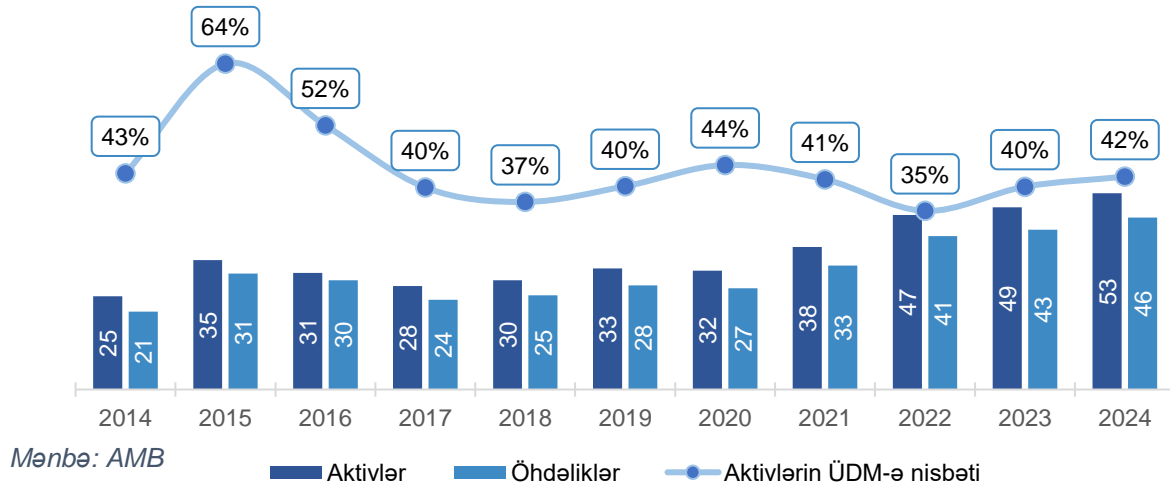
Mənbə: AMB, DSK və Maliyyə Nazirliyi məlumatları əsasında

Bank sisteminə ümumi baxış

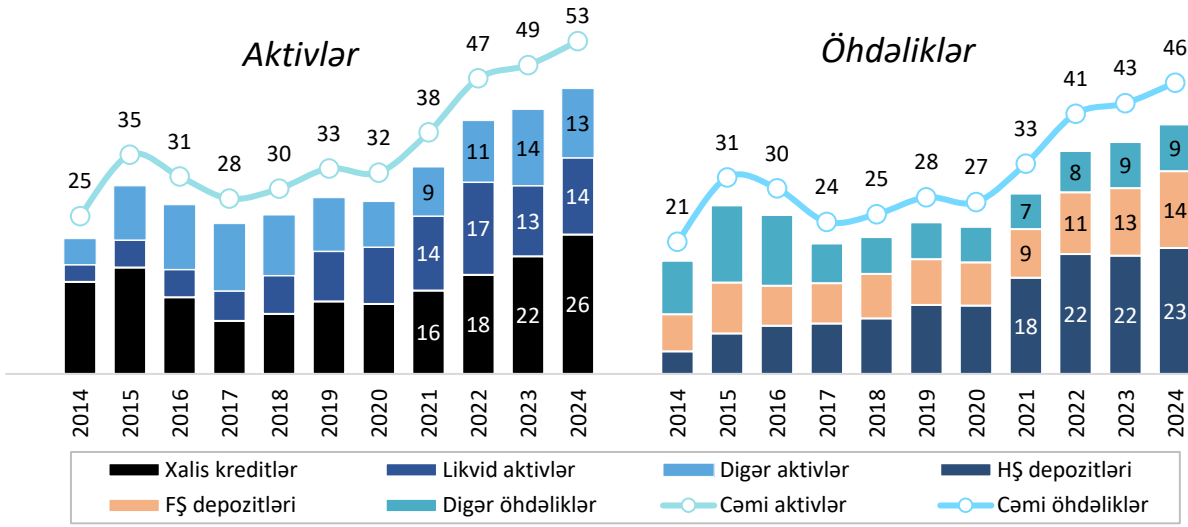
- Bank sektorunun aktiv və öhdəliklərinin dinamikası

İqtisadi aktivliyin davam etməsi və müddətli depozit bazasının artımı hesabına bank sektorunun balansı genişlənməkdə davam edir. 2024-cü il ərzində bank sektorunun aktivləri 8% (4.03 mlrd. manat) artaraq 53 mlrd. manat təşkil etmişdir. Öhdəliklər isə 8% (3.41 mlrd. manat) artaraq 46.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Nəticədə, bank sektorunun dərinlik göstəricisi olan aktivlərin ÜDM-ə nisbəti 2 f.b. artaraq 42%-ə çatmışdır. 2024-cü ilin sonuna olan məlumatlara əsasən bank sektorunun aktivlərinin 49%-ni xalis kredit portfeli, 27%-ni likvid aktivlər, 24%-ni isə digər aktivlər təşkil edir. Öhdəliklərin isə 50%-i hüquqi şəxslərin depozitləri, 31%-i fiziki şəxslərin əmanətləri, 13%-i maliyyə institutları qarşısında öhdəliklər, 6%-i isə digər öhdəliklərdən ibarətdir. Bank sektoruna inamın artımı, həyata keçirilən monetar siyasətin yeni əməliyyat çərçivəsi və makroprudensial siyasət çərçivəsi fonunda balansın genişlənməsi daha dayanıqlı maliyyələşmə hesab olunan müddətli depozitlər hesabına dəstəklənir. Belə ki, il ərzində hüquqi şəxslərin müddətli depozitləri 29% (1.3 mlrd. manat), fiziki şəxslərin müddətli əmanətləri isə 25% (1.7 mlrd. manat) artmışdır ki, bu da cəmi depozit portfelində artımın 95%-ni təşkil edir.

Qrafik 9. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin dinamikası, mlrd. manatla

Qrafik 10. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

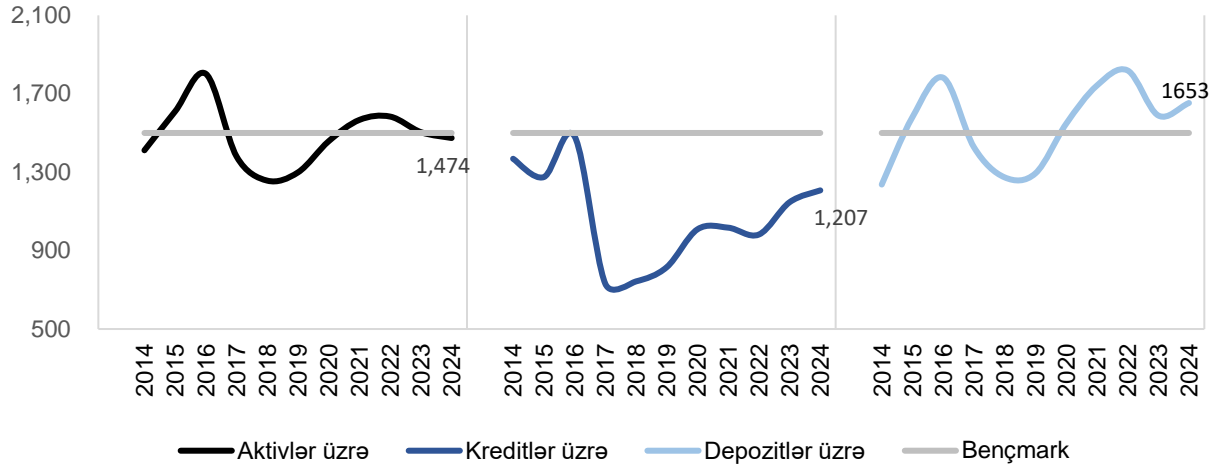
Mənbə: AMB

- Bank sistemində təmərküzləşmə

Ötən ilin sonu ilə müqayisədə aktivlər üzrə təmərküzləşmədə müəyyən qədər azalma olsa da, depozit və kredit portfelleri üzrə təmərküzləşmədə artım müşahidə olunur. Beynəlxalq təcrübədə də geniş istifadə olunan HHI¹ indeksinə əsasən cari ilin sonuna kredit portfeli üzrə təmərküzləşmə ötən ilin sonu ilə müqayisədə 61 vahid artaraq 1207 təşkil etmişdir. Depozit portfeli üzrə təmərküzləşmə indeksi isə ötən ilin sonu ilə müqayisədə 64 vahid artaraq 1653 təşkil etmişdir. Aktivlər üzrə HHI indeksi göstəricisi 30 vahid azalaraq 1474 təşkil etmişdir. Beləliklə, bank sistemində kredit portfelinə əsasən aşağı səviyyədə təmərküzləşmə, depozit portfelinə əsasən isə orta səviyyədə təmərküzləşmə mövcuddur. Aktivlərin ümumi məbləğinə əsasən isə bank sektoru aşağı və orta təmərküzləşmə sərhədindədir.

HHI indeksi beynəlxalq təcrübədə bazarlarda rəqabətliliyin səviyyəsi və təmərküzləşməni qiymətləndirmək üçün istifadə olunur. Amerika Birləşmiş Ştatların Ədliyyə departamentinin təcrübəsinə əsasən bu indeks əsasında bazarlar 3 hissəyə ayrılır: aşağı səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($HHI < 1500$), orta səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($1500 < HHI < 2500$), yüksək səviyyədə təmərküzləşmiş bazarlar ($HHI > 2500$). HHI-in dəyəri 0-10000 arasında dəyişir.

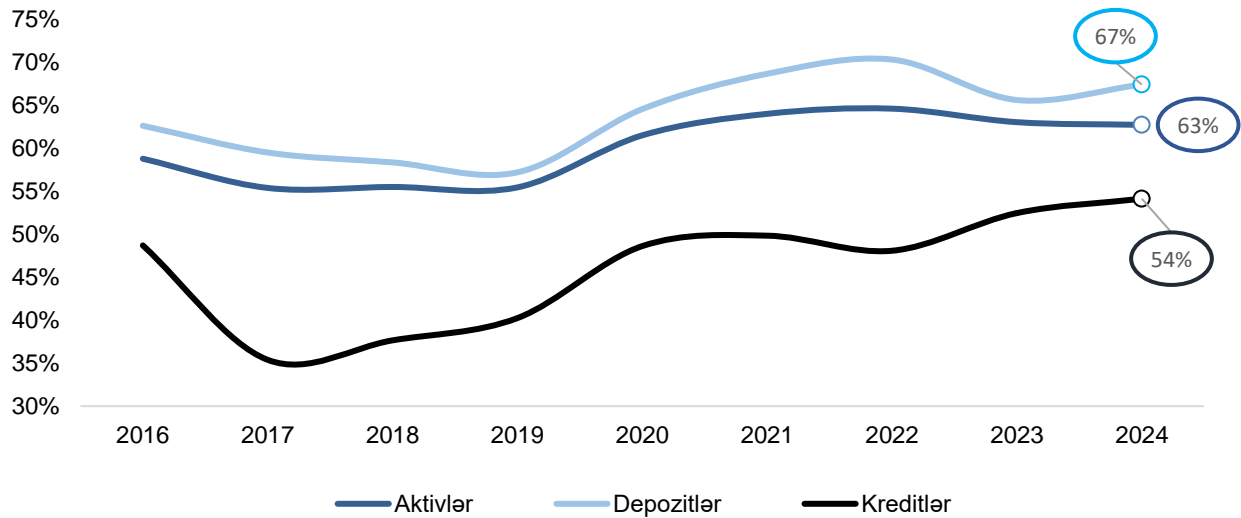
Qrafik 11. Bank sektoru üzrə HHİ indeksinin dinamikası

Mənbə: AMB

Ən böyük 3 bankın sistem üzrə bazar payının dinamikası da 2024-cü ildə həm kredit, həm də depozit portfeli üzrə təmərküzləşmənin artdığını göstərir. Belə ki, 2023-ci ilə müqayisədə ən böyük 3 bankın kredit portfeli üzrə bazar payı 1.7 f.b. artaraq 54.1%, depozit portfeli üzrə bazar payı isə 1.8 f.b. artaraq 67.4% təşkil etmişdir. Aktivlər üzrə isə ən böyük 3 bankın bazar payında nəzərəçarpan dəyişiklik olmamışdır. Bank sektoru üzrə təmərküzləşmə Mərkəzi Bank tərəfindən daim diqqətdə saxlanılır.

Qrafik 12. Ən böyük 3 bankın bazar payının dinamikası

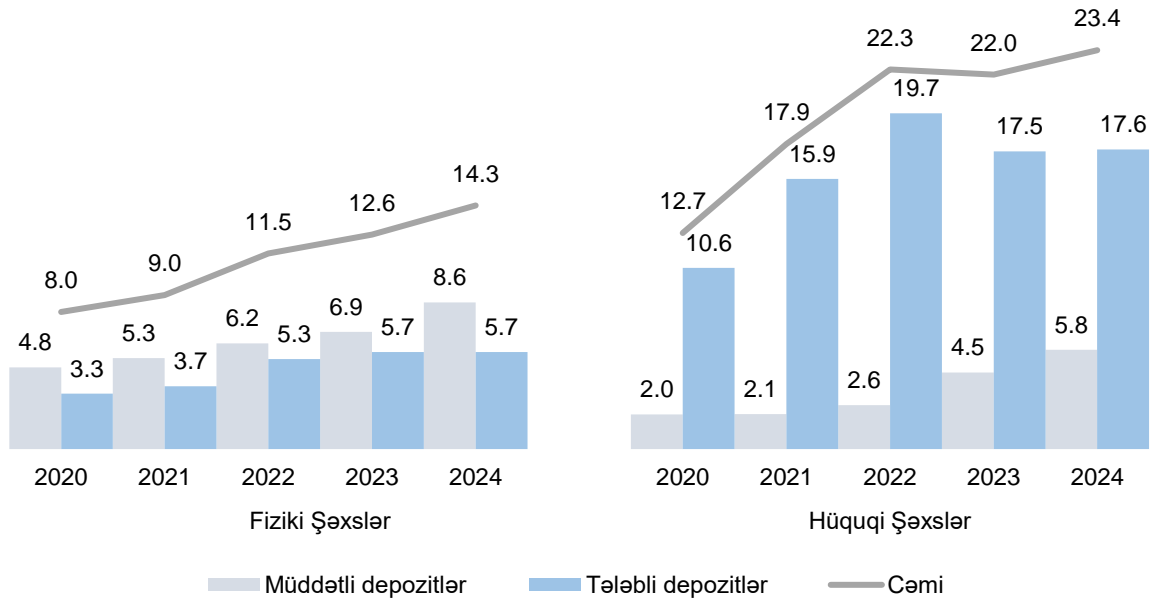

Mənbə: AMB

- **Bank sektoru üzrə cəlb olunmuş resurslar**

Sektorun əsas maliyyələşmə mənbəyi olan hüquqi şəxslərin depozitlərində və fiziki şəxslərin depozitlərində artım müşahidə edilmişdir. 2024-cü ildə hüquqi şəxslərin depozitləri 7% (1.43 mlrd. manat) artaraq 23.4 mlrd. manat, fiziki şəxslərin depozitləri isə 14% (1.72 mlrd. manat) artaraq 14.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ilin sonuna olan göstəricilərə əsasən hüquqi şəxslərin depozitlərinin öhdəliklərdə payı 0.5 f.b. azalaraq 50.4%, fiziki şəxslərin depozitlərinin öhdəliklərdə payı isə 1.65 f.b. artaraq 30.8% olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, həm fiziki şəxslər, həm də hüquqi şəxslər üzrə depozitlərin artımı müddətli depozitlərin artımı hesabına baş vermişdir.

Grafik 13. Fiziki və hüquqi şəxslərin depozit portfelinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

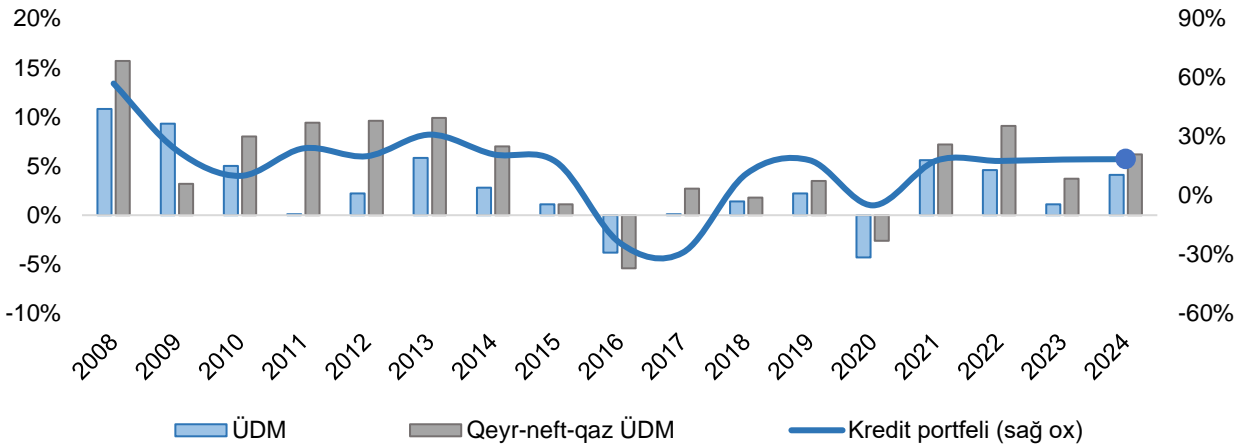
Müddətli depozitlərin artımı bank sektorunun uzunmüddətli aktiv generasiyası imkanlarını artırır. Cari il ərzində hüquqi şəxslərin tələbli depozitləri 1% (0.2 mlrd. manat) artaraq 17.58 mlrd. manat olmuş, müddətli depozitləri isə 29% (1.32 mlrd. manat) artaraq 5.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. Eyni zamanda, fiziki şəxslərin müddətli depozitləri cari il ərzində 25% (1.72 mlrd. manat) artaraq 8.6 mlrd. manat təşkil etmiş, tələbli depozitləri isə demək olar ki, dəyişməz qalmışdır. Bank sektoruna inamın artımı, həyata keçirilən yeni monetar və makroprudensial siyasət çərçivələri, o cümlədən rəqəmsallaşmanın artımı fonunda müddətli depozit portfelində fiziki şəxslərin unikal sayı keçən illə müqayisədə 41.2% artaraq 150.5 min nəfərə çatmışdır. Çoxlu sayda yeni əmanətçilərin bank sistemində daxil olması sektorda maliyyə inklüzivliyinin artım

göstəricisi olmaqla yanaşı, banklarda sabit maliyyələşmə mənbələrinin artması hesabına onların dayanıqlılığını dəstəkləyir.

- **Bank sisteminin kreditləşmə fəaliyyəti**

Bank sektorunun kreditləşmə fəaliyyətində yüksək aktivlik davam edir. Kreditləşmədə aktivlik həm istehlak, həm də biznes portfeli üzrə müşahidə olunmuşdur. 2024-cü ildə kredit portfelinin artım tempi (18.5%) nominal qeyri-neft ÜDM-in artım tempini 1.7 dəfəyədək üstələyir. Sektor üzrə 19 bankın kredit portfeli ötən illə müqayisədə artmışdır, 15 bankda isə kredit portfelinin artımı nominal qeyri-neft ÜDM artımının üzərində olmuşdur. 12 bankda artım 15%-dən yüksək olmuşdur. Bank sektorunun dayanıqlılığını artırmaq və kreditləşmə fəaliyyətinin fasiləsizliyini təmin etmək məqsədilə, 2025-ci ilin 1 mart tarixindən etibarən bankların məcmu və 1-ci dərəcəli kapitalı üzərində 0.5% həddində əlavə kontr-tsiklik kapital buferi təyin edilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir (Haşiyə 1).

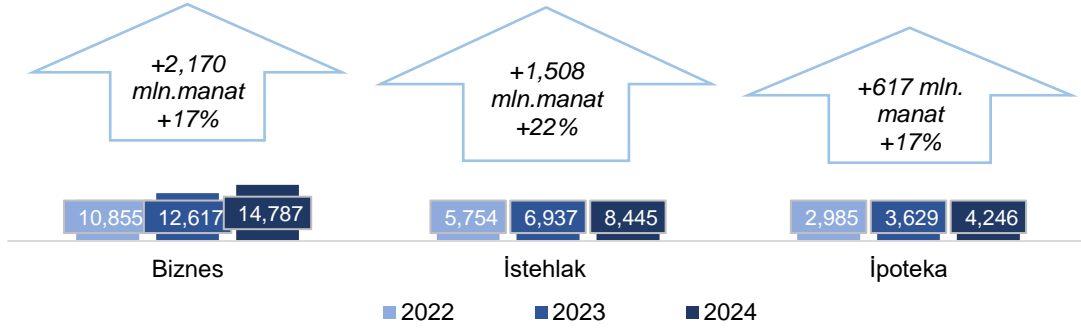
Qrafik 14. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi

Mənbə: AMB

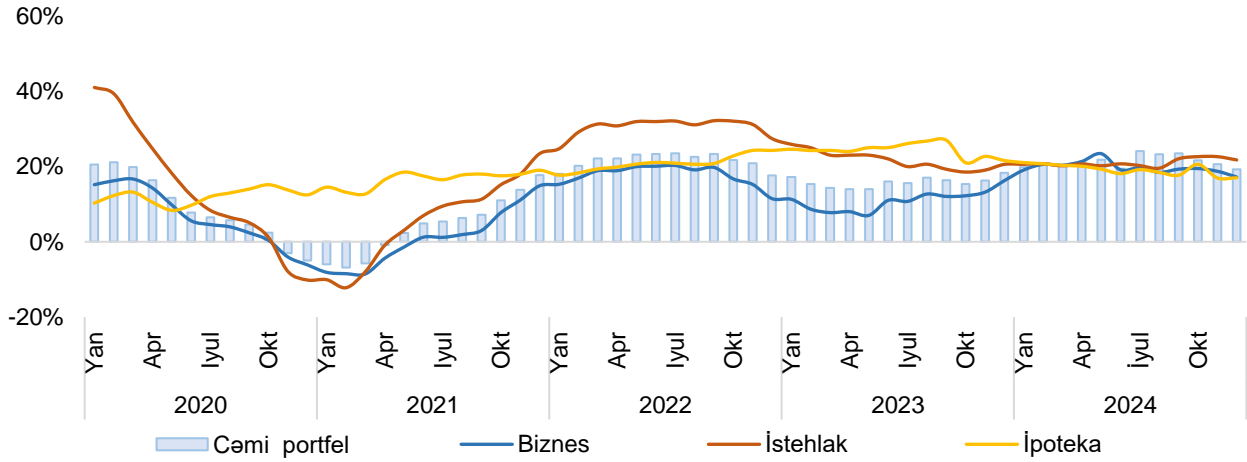
Biznes, istehlak o cümlədən ipoteka portfeli üzrə kreditləşmədə artım dinamikası müşahidə edilir. İstehlak kreditləşməsi üzrə reqlulyativ çərçivənin sərtləşdirilməsi nəticəsində portfelin artım dinamikasında 2022-ci ildən başlayaraq azalma meyilləri nəzərə çarpsa da, son 3 ildə portfelin illik artım tempi ortalama 23% təşkil etmişdir (tənzimləyici çərçivəyə dəyişikliklərdən öncə istehlak portfeli üzrə illik artım tempi 32% olmuşdur). Əvvəlki ilin sonu ilə müqayisədə biznes kreditləri 17%, istehlak kreditləri 22%, ipoteka kreditləri isə 17% artmışdır.

Qrafik 15. Kredit portfelinin illik artımı, mln. manat

Mənbə: AMB

Qrafik 16. Kredit portfelinin illik artım tempinin dinamikası, %-lə

Mənbə: AMB

2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə biznes kreditləri 2.2 mlrd. manat artaraq 14.8 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2024-cü ilin sonunda ipoteka portfelini 0.6 mlrd. manat artaraq 4.25 mlrd. manata çatmışdır. İpoteka kredit portfelini üzrə artımın 44%-i (272 mln. manat) dövlət vəsaiti hesabına verilən kreditlər, 56%-i (344 mln. manat) isə bankların daxili vəsaiti hesabına formalaşmışdır. Dövr ərzində istehlak kreditləri portfelini isə 1.51 mlrd. manat artaraq 8.44 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Haşiyə 1. Kontr-tsiklik kapital buferinin aktivləşdirilməsi (CCyB)

Kontr-tsiklik Kapital Buferi maliyyə sabitliyini qorumaq və iqtisadi dalğalanmaların bank sektoru üzərində təsirini yumşaltmaq üçün tətbiq edilən makroprudensial siyasət alətidir. Basel III çərçivəsində təqdim edilən bu mexanizm, kredit artımının sürətləndiyi dövrlərdə banklardan əlavə kapital buferi saxlamağı tələb edir və iqtisadi aktivliyin azaldığı dövrlərdə isə bu buferin azaldılmasına və ya buraxılmasına imkan yaradaraq kredit tsikllərinin kəskin dəyişmələrini idarə etməyə kömək edir.

Kontr-tsiklik kapital buferinin əsas məqsədi kredit genişlənməsi zamanı risklərin yığılmasının qarşısını almaq və iqtisadi çətinliklər zamanı bankların dayanıqlı maliyyə vasitəçiliyinin davam etdirməsini təmin etməkdir. Buferin səviyyəsi kredit artımının vəziyyətindən və potensial sistemik risklərdən asılı olaraq tənzimləyici orqanlar tərəfindən müəyyən edilir. Tənzimləyici orqan banklardan iqtisadi artım dövrlərində daha çox kapital ehtiyatı yaratmağı tələb edir, lakin iqtisadi yavaşlama zamanı bu tələblər yumşaldılaraq bankların dayanıqlı kredit vermə imkanları qorunur.

Bu tənzimləmə yanaşması bankların tsiklik iqtisadi şoklara qarşı dayanıqlılığını artırır, kredit genişlənməsi dövrlərində kapital bazasını möhkəmləndirir və iqtisadi artımın yavaşladığı və ya azaldığı dövrlərdə maliyyə sabitliyini qorumağa kömək edir. Beləliklə, makroprudensial siyasətin kontr-tsiklik təsiri gücləndirilir, bank sektorunda riskli davranışların qarşısı alınır və maliyyə sabitliyinin qorunmasına töhfə verilir.

Kontr-tsiklik kapital buferinin aktivləşdirilməsi üçün əsas göstərici kimi cəmi kredit portfelinin ÜDM-ə nisbətinin uzunmüddətli trendi və cari göstəricisi arasındakı fərq (kredit “qəp”i²) istifadə olunur. Belə ki, kredit “qəp”i göstəricisinin 2%-i üstələməsi hallarında tənzimləyici orqanlar tərəfindən buferin tətbiqi aktuallaşır.

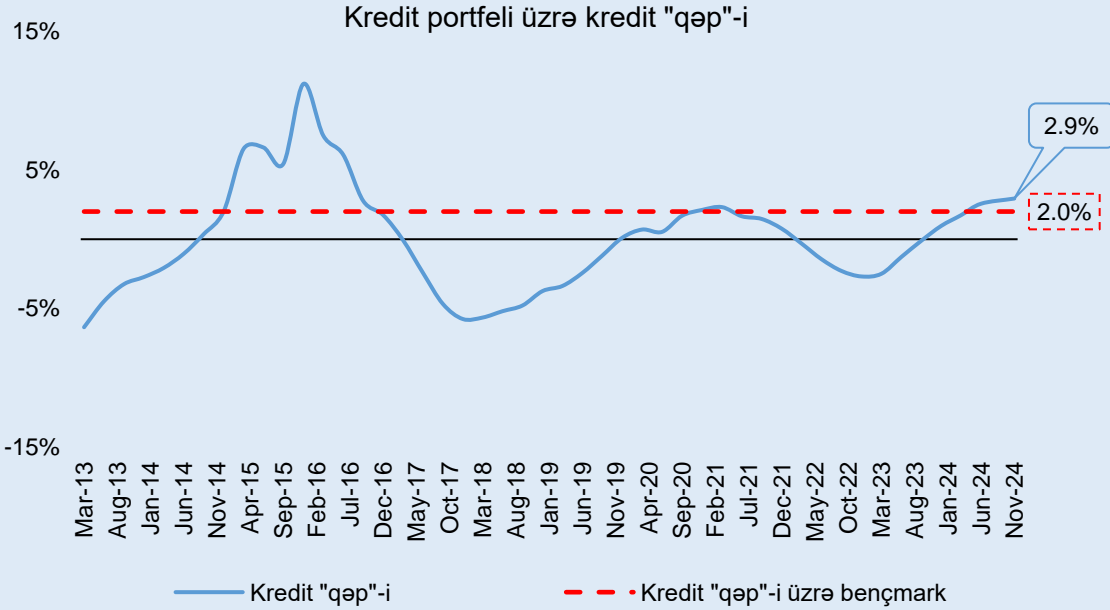
AMB sistem risklərinin təhlili çərçivəsində davamlı olaraq kredit “qəp”i göstəricisinin monitorinqini həyata keçir. Belə ki, aparılan təhlillər fonunda kredit “qəp”-i göstəricisinin 2024-cü ilin noyabr ayına 2.9% təşkil etməsi kontr-tsiklik buferin aktivləşdirilməsini aktuallaşdırmışdır. Kontr-tsiklik buferin tətbiqi üzrə qərarvermə çərçivəsi 4 mərhələli təhlil və qiymətləndirmələrdən ibarət olub aşağıdakıları əhatə etmişdir:

² Kredit portfelinin ÜDM-ə nisbətinin özünün uzunmüddətli trendindən kənarlaşması

- Kredit “qəp”-i göstəricisinin hesablanması:** həm qaydalara uyğun, həm də müxtəlif struktur amillər nəzərə alınmaqla alternativ metodlarla kredit “qəp”-i göstəricisi hesablanmışdır. Qaydalara əsasən hesablanmış “qəp” göstəricisi 2.9%, alternativ metodlarla³ hesablanmış “qəp” göstəricisi isə 2.8% ətrafında olmuşdur. Hər iki metodologiyada kredit “qəp”-i göstəricisinin 2%-i üstələməsi buferin aktivləşdirilməsini aktuallaşdırmışdır.
- Maliyyə tsiklinə dair göstəricilərin qiymətləndirilməsi:** Kredit “qəp”-i göstəricisinin 2% üzərində olması ilə aktuallaşan buferin aktivləşdirilməsi fonunda əlavə maliyyə tsiklinə dair digər həssaslıq göstəriciləri də qiymətləndirilmişdir. Bankların kapital mövqeyinin yaxşılaşması, mənfəətlik, levecə və kapitalın gəlirliyinin (ROE) yüksək dinamikası, əhalinin borclanma və mənzil qiymətləri dinamikası buferin tətbiqini dəstəkləyən amillər kimi çıxış etmişdir.
- Bank sistemi üzrə kreditləşmə dinamikasının təhlili:** Qeyd edilən mərhələdə bank sistemi üzrə kreditləşmə dinamikasının təhlili edilmiş, kredit “qəp”-ə əhəmiyyətli töhfə verən bank qrupları, sahə və sistem kredit portfeli üzrə qiymətləndirmələr aparılmışdır. 2024-cü ilin noyabr ayına olan məlumatlara əsasən, fəaliyyətdə olan 21 bankın 19-da kredit portfeli artmışdır ki, bunların 18-də artım nominal q-neft ÜDM-in (7.1%) artımını üstələmiş. 12 bankda isə artım 15%-dən yüksək olmuşdur.
- Buferin tətbiqinin kəmiyyət təsirinin təhlil edilməsi:** Kəmiyyət təsiri təhlil edilərkən fərdi bankların kreditləşmə potensialına və dividend ödəmə qabiliyyətinə təsiri qiymətləndirilmişdir. Qiymətləndirməyə əsasən 0.5%-lik buferin tətbiqi nəticəsində proqnoz göstəricilər əsasında potensial istifadə olunabilecek RÜÖA-ın 18.7 mlrd. manata olacağı proqnoz edilmişdir. Bu onu göstərir ki, yeni qərardan sonra da bank sektorunun kredit portfelinin əhəmiyyətli genişlənmə potensialı qalır.

³ Alternativ metodla kredit “qəp” göstəricisi müvafiq dövrdə fəaliyyətdə və ləğv prosesində olan banklar tərəfindən müştərilərə verilmiş cəmi kredit portfelinin ÜDM-ə nisbəti və qeyri-neft sektoruna verilmiş kredit portfelinin qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti üzrə orta göstəricinin bu nisbətlərin uzunmüddətli trendinin həmin dövrə olan orta göstəricisinin fərqi kimi hesablanmışdır.

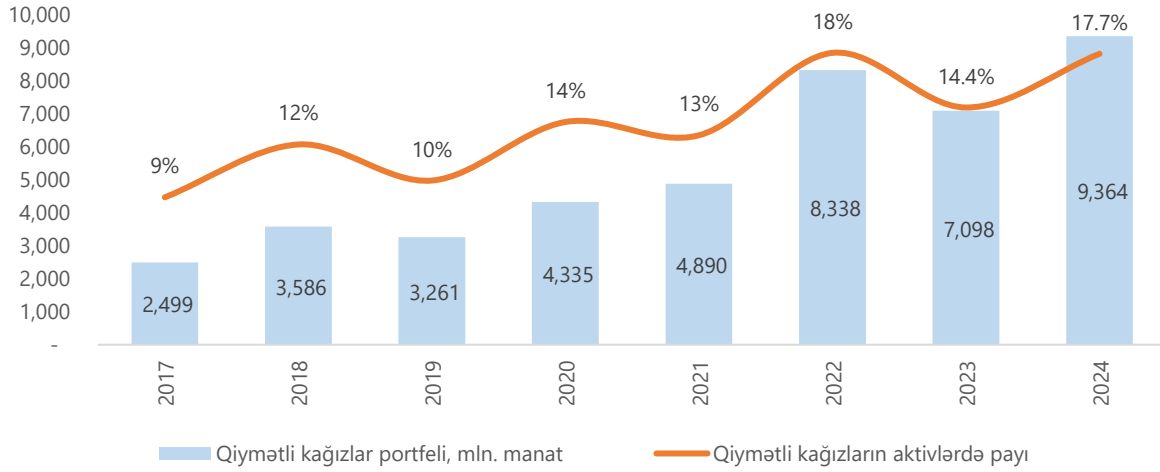
4 mərhələli qiymətləndirilmə fonunda Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyəti 6 yanvar 2025-ci ildə müvafiq qaydalara⁴ uyğun olaraq bankların məcmu və 1-ci dərəcəli kapitalı üzərində 0.5% həddində əlavə kontr-tsiklik kapital buferinin təyin edilməsi və bu normativin 01 mart 2025-ci il tarixindən sonra tətbiqinə başlanması ilə bağlı qərar qəbul etmişdir.

Requlyativ çərçivədə olan dəyişikliklər və yüksək faizlər fonunda likvidliyi yüksək olan dövlət qiymətli kağızlarına investisiyalar artır. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə qiymətli kağızlar portfelinin həcmində 32% (2.3 mlrd. manat) artım müşahidə olunmuşdur. Qiymətli kağızlar portfelinin ümumi aktivlərdə payı ötən illə müqayisədə 14.4%-dən 17.7%-ə yüksəlmişdir. ABŞ dövlət qiymətli kağızlarına investisiyalar üzrə artım 1.37 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da qiymətli kağızlar üzrə ümumi artımın 60%-ni təşkil edir. Banklarda xarici valyuta üzrə likvidlik risklərinin idarə olunması məqsədilə Mərkəzi Bank tərəfindən müvafiq LCR əmsalının tətbiqi banklara təşviq etmişdir ki, xarici valyuta olan vəsaitləri yüksək likvidli aktivlərdə saxlasınlar. Eyni zamanda, yüksək faizlər fonunda 2024-cü ildə Maliyyə Nazirliyinin qiymətli kağızlarına investisiyalar ötən illə müqayisədə 31% (1.1 mlrd. manat) artmışdır. Belə ki, Mərkəzi Bankın 2024-cü ilin sonuna açıqladığı gəlirlilik əyrisinə əsasən, gəlirlilik əyrisinin bütün müddət seqmentləri üzrə 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə artım qeydə alınmışdır.

⁴ Bank kapitalının və onun adekvatlığının hesablanması Qaydaları

Qrafik 17. Qiymətli kağızlar portfelinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Haşiyə 2. Bank sektoru üzrə Makroprudensial siyasət çərçivəsi

2022-ci ildə “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı haqqında Qanun”a edilən dəyişikliklə AMB-nin maliyyə bazarlarını tənzimləyən qanunlarla müəyyən edilmiş səlahiyyətlər daxilində maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədi müəyyən edilmişdir. Beləliklə, AMB maliyyə bazarlarının fəaliyyətinin sabitliyi və dayanıqlığının təmin edilməsi, maliyyə bazarlarında tənzimləmə və nəzarəti, o cümlədən makroprudensial tənzimləmə və nəzarəti həyata keçirmə funksiyalarına malikdir.

Bu funksiyalardan irəli gələrək 2024-cü ilin dekabr ayında “**Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasət çərçivəsi**” sənədi təsdiq olunmuşdur. Bu çərçivə sənədi AMB tərəfindən həyata keçirilən **makroprudensial siyasətin son və aralıq məqsədlərini, tətbiq istiqamətlərini və prosesini**, institusional dizaynı, kommunikasiyasını, qeyri-bank sektoru üzrə siyasət yanaşmasını, habelə makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirir. Eyni zamanda, maliyyə sabitliyini təmin etmək üçün AMB-nin istifadə etdiyi və tənzimləyici çərçivənin təkmilləşdirilməsi fonunda gələcəkdə istifadə oluna bilən makroprudensial alət çeşidləri təqdim edilir.

Çərçivə sənədinə əsasən, makroprudensial siyasətin əsas məqsədi maliyyə sisteminin dayanıqlığını artırmaq və sistem risklərinin akkumulyasiyasını aradan qaldırmaqla maliyyə sabitliyini qorumaq və bununla da uzunmüddətli dayanıqlı iqtisadi artımı dəstəkləməkdən ibarətdir. Maliyyə sabitliyi maliyyə sisteminin əsas funksiyalarını lazımi şəkildə yerinə yetirə bildiyi, eyni zamanda böhranlara tab gətirə bildiyi vəziyyət kimi müəyyən edilir.

Makroprudensial siyasətin əsas məqsədinə nail olmaq üçün aralıq məqsədlərin müəyyən edilməsinə zərurət var. **Aralıq məqsədlərin müəyyənləşdirilməsi makro-prudensial siyasəti daha operativ, şəffaf və hesabatlı etməklə müvafiq alətlərin seçilməsi üçün iqtisadi əsas yaradır.** Bu məqsədlə çərçivə sənədində makroprudensial siyasətin beş aralıq məqsədi müəyyən edilmiş, cari və potensial istifadə olunacaq makroprudensial alətlər bu məqsədlər üzrə qruplaşdırılmışdır.

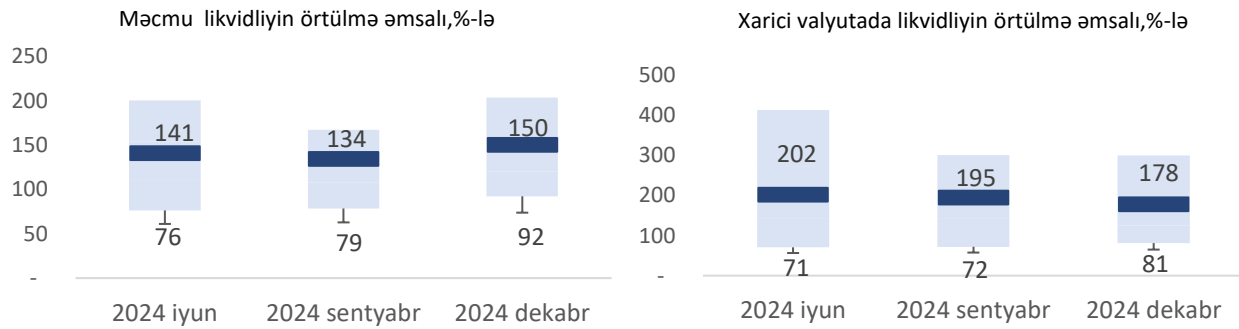
Cədvəl 1. Makroprudensial siyasətin aralıq məqsədləri

Bank sistemi üzrə likvidlik riski

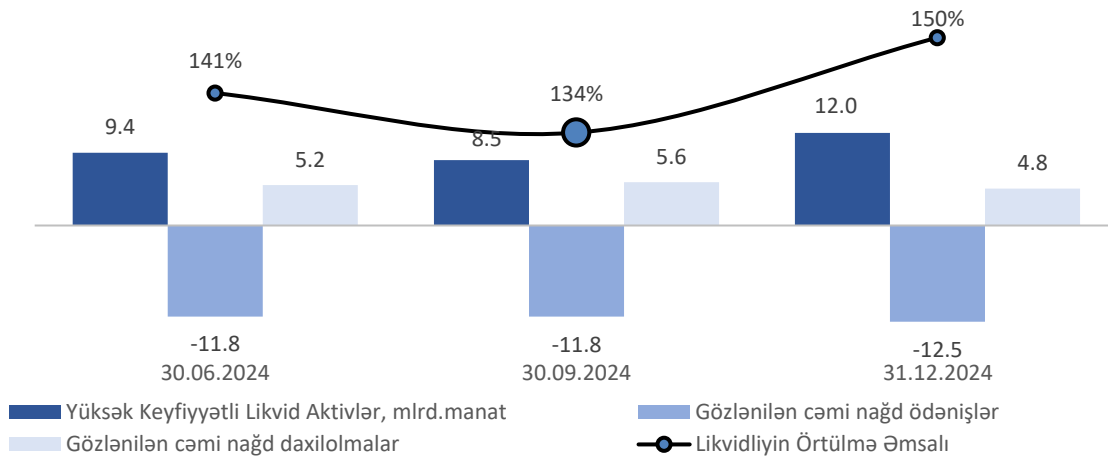
Sektorun likvidlik mövqeyi yeni monetar çərçivə və prudenisal alətlərin tətbiqi çərçivəsinə uyğunlaşmışdır. Likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) məcmu və xarici valyutada müvafiq olaraq 150% və 178% təşkil etmişdir. 2024-cü ilin sonunda bank sektoru üzrə gözlənilən cəmi nağd mədaxillər 4.8 mlrd. manat, gözlənilən cəmi nağd məxariclər 12.5 mlrd. manat olmaqla cəmi xalis nağd məxariclər 7.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Bank sektorunun yüksək keyfiyyətli likvid aktivləri 12 mlrd. manat təşkil etməklə cəmi xalis nağd məxaricləri üstələyir. Likvidliyin örtülmə əmsalı yüksək keyfiyyətli likvid aktivlərin adekvat səviyyədə saxlanmasını təmin etməklə bankların qısamüddətli likvidlik şoklarına qarşı dayanıqlığını artırır.

Qrafik 18. Məcmu və xarici valyutada likvidliyin örtülmə əmsalı, %-lə

Mənbə: AMB

Qrafik 19. Yüksək keyfiyyətli likvid aktivlər və gözlənilən cəmi xalis məxariclər, mlrd. manatla

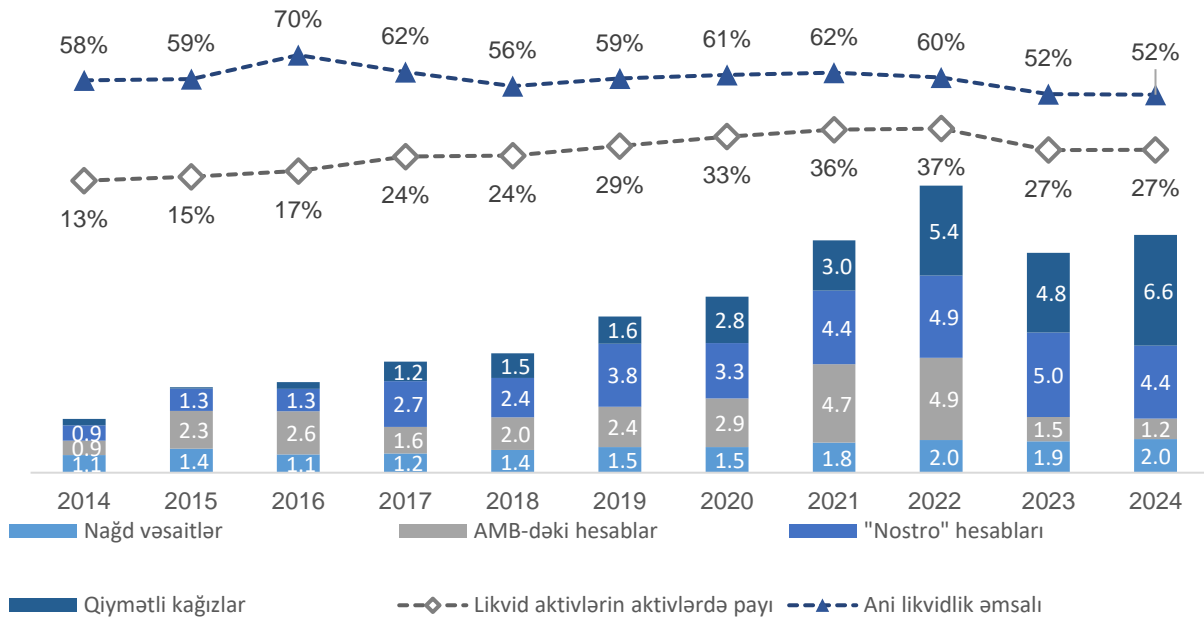

Mənbə: AMB

Likvidliyin örtülmə əmsalına dair tələblərə əsasən, 2025-ci il üçün bankların likvidliyin örtülmə əmsalı mərhələli şəkildə artırılmalıdır. Belə ki, 1 iyun 2025-ci il tarixindən sistem əhəmiyyətli banklar 100%, digər banklar isə 90% LCR əmsalını təmin etməlidirlər. Qaydaya əsasən, digər banklar 2025-ci ilin 1 dekabr tarixindən LCR əmsalını 100%-ə çatdırmalı və bununla da 2025-ci ilin sonunda bütün banklar tərəfindən 100% LCR əmsalı təmin edilməlidir. Sektorun ani likvidlik əmsalı 52% olmaqla minimum normativi 22 f.b üstələyir. Sektorun aktivlərinin 27%-ni likvid vəsaitlərin təşkil etməsi sektorun potensial likvidlik şoklarına qarşı adekvat buferə malik olmasına imkan yaradır.

Sektorun likvid aktivlərində artım müşahidə edilir. Son 1 il ərzində likvid aktivlər 8% və ya 1.1 mlrd. manat artaraq 14.2 mlrd. manata çatmışdır.

Qrafik 20. Bank sektorunun likvid aktivlərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

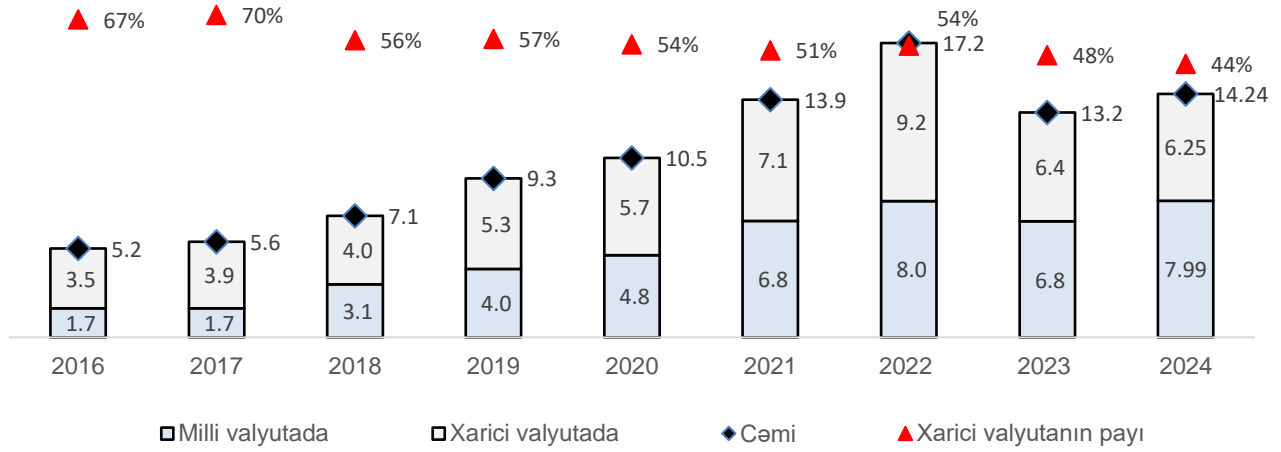

Mənbə: AMB

Likvid aktivlərin strukturuna nəzər yetirdikdə likvid aktivlərin 46.6%-i qiymətli kağızlar, 30.7%-i nostro hesablar və overnayıtlar, 14.1%-i nağd vəsait, 8.6%-i isə Mərkəzi Bankda müxbir hesablarda (məcburi ehtiyatlar çıxılmaqla) cəmlənmişdir.

Likvid vəsaitlərin valyuta strukturunda milli valyutada likvid aktivlərin payında artım müşahidə olunur. 2024-cü ilin sonuna milli valyutada olan likvid vəsaitlərin cəmi likvid aktivlərdə payı 56% (2023-cü ildə 52%) təşkil etmişdir.

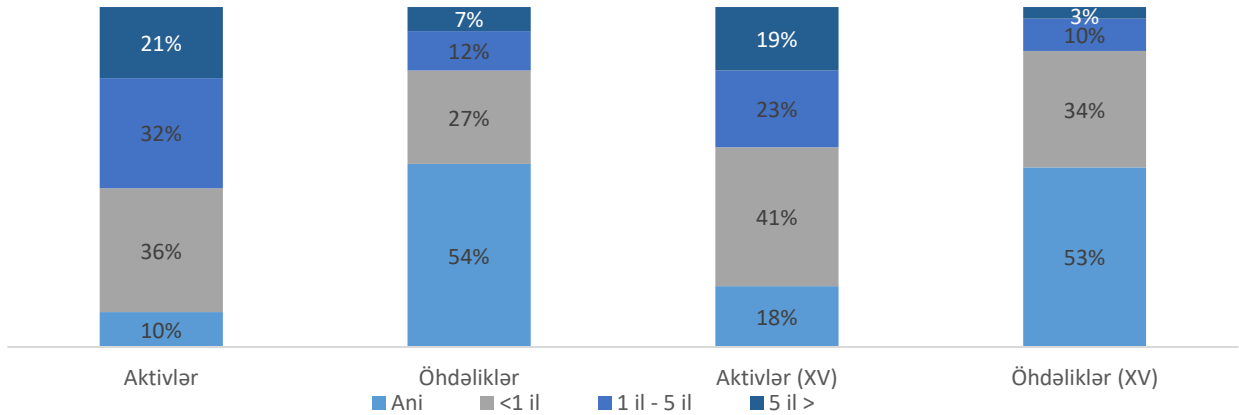
Qrafik 21. Bank sektorunun likvid aktivlərinin valyuta strukturunun dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Müddəti 1 ilədək olan aktivlərin ümumi aktivlərdə payı 46%, öhdəliklər üçün analoji göstərici isə 81% təşkil etmişdir. Müddət strukturu üzrə öhdəliklərin 62%-nin 90 gündən aşağı olması uzunmüddətli maliyyələşdirməyə məhdudlaşdırıcı təsir edir. Cari öhdəliklərin bank sektorunun balansında payı müddət uyğunsuzluğunu artıran amil kimi çıxış etsə də, sektorun iri likvidlik buferi bu uyğunsuzluğun likvidlik riskinə ciddi təsir göstərməməsi ilə nəticələnir.

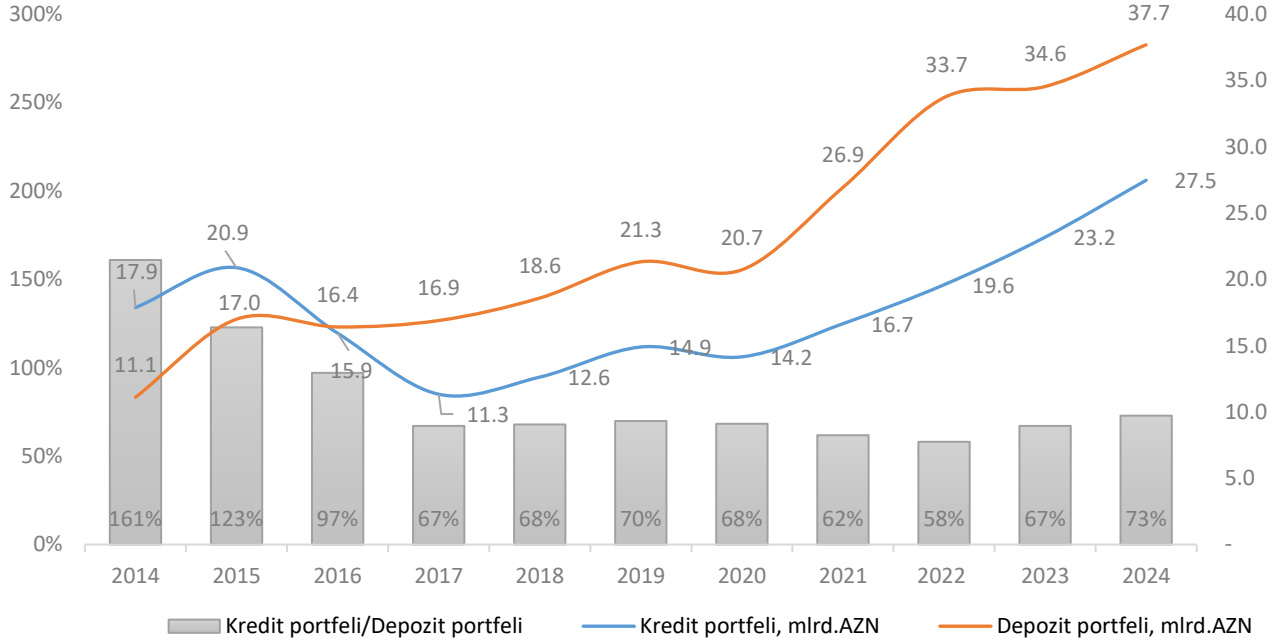
Qrafik 22. Bank sektorunun aktiv və öhdəliklərinin müddət strukturu

Mənbə: AMB

Kreditin depozitə nisbəti üzrə artım dinamikası müşahidə olunur. Bank sektorunun balansı əsasən müddətli depozit bazasının artımı hesabına genişlənmiş və kreditləşmənin yüksək tempini dəstəkləmişdir. 2024-cü ilin sonuna olan məlumatlara əsasən, 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə kredit portfelinin artım tempi depozit portfelinin artım tempini üstələmişdir. Nəticədə, son 1 ildə kreditin depozitə nisbəti göstəricisi 6 f.b. artaraq 73% olmuşdur.

Qrafik 23. Kreditin depozitə nisbəti əmsalının dinamikası, mlrd. manatla

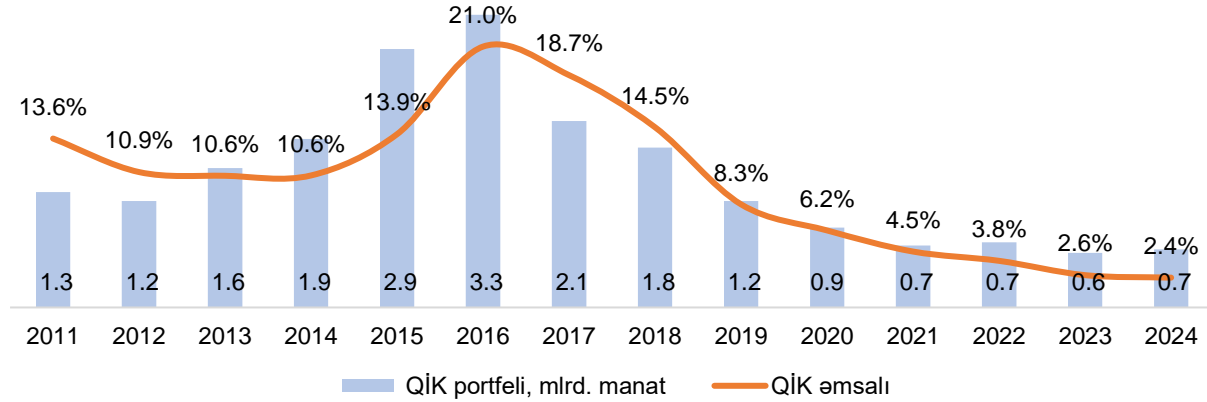

Mənbə: AMB

Bank sistemi üzrə kredit riski

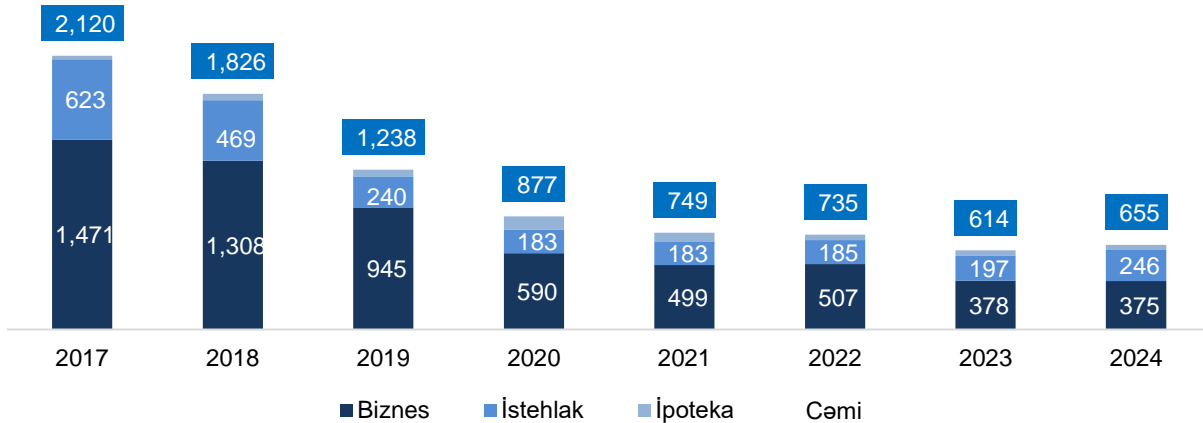
2024-cü il ərzində kredit riskləri üzrə əhəmiyyətli dəyişiklik müşahidə edilməmişdir. 2024-cü il ərzində qeyri-ışlək portfelin həcmi mütləq ifadədə 6.7% (41 mln. manat) artaraq 655 mln. manat təşkil etmişdir. Yüksək kreditləşmə dinamikasında qeyri-ışlək portfelin cəmi portfeldə payı 0.2 f.b azalaraq 2.4% olmuşdur.

Qrafik 24. Bank sektoru üzrə QİK portfelinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Qrafik 25. QİK portfelinin sahələr üzrə dinamikası, mln. manatla

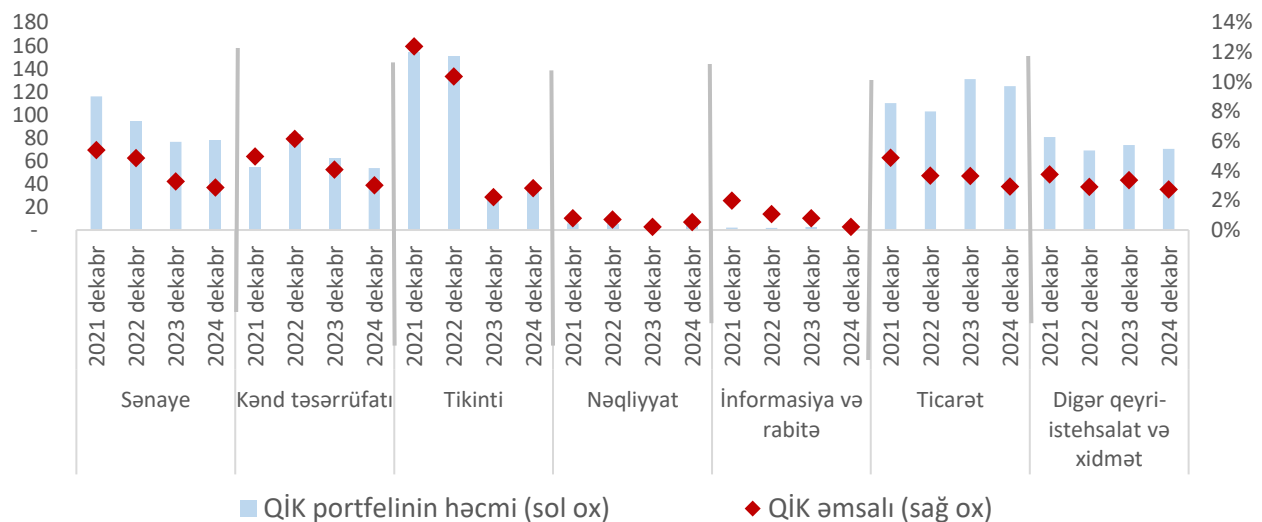

Mənbə: AMB

2024-cü il ərzində bank sektoru üzrə 216 mln. manat məbləğində silinmə baş vermişdir. Silinmələr əsasən istehlak portfelini üzrə olmuşdur. Belə ki, dövr ərzində silinmələrin 64%-i (137 mln. manat) istehlak portfelini üzrə olmuşdur.

2024-cü il ərzində biznes portfeli üzrə kredit risklərində nəzərəçarpan dəyişiklik olmamışdır. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə biznes portfeli üzrə QİK-nin həcmi 0.8% azalaraq 375 mln. manat təşkil etmişdir. Buna əlavə olaraq, yeni verilən biznes kreditlərinin həcmnin artması nəticəsində QİK əmsalı 0.5 f.b. azalaraq 2.5% təşkil etmişdir. QİK portfelinin biznesin sahələri üzrə dinamikasına da nəzər yetirdikdə kredit risklərində stabillik müşahidə edilir.

Grafik 26. Biznes kreditləri üzrə QİK portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə dinamikası, mln. manatla

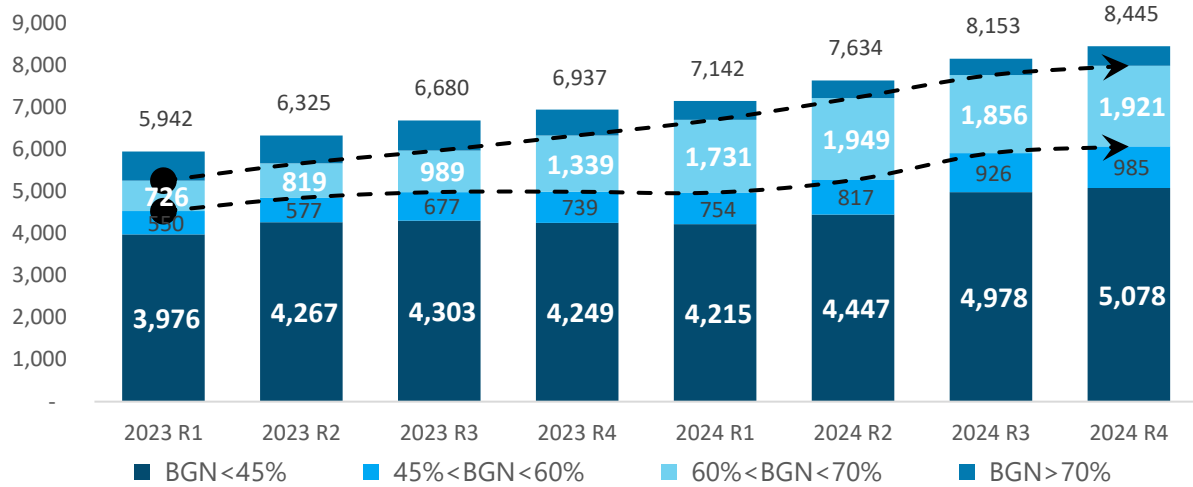

Mənbə: AMB

İstehlak portfeli üzrə kredit riskləri diqqətdə saxlanılır. 2024-cü il ərzində istehlak kreditləri üzrə qeyri-ışlək portfelin həcmi nominal ifadədə 25% artaraq (50 mln. manat) 246 mln. manat olmuşdur. Buna baxmayaraq, ötən ilin sonu ilə müqayisədə istehlak kreditlərinin artım tempi də yüksək olduğundan, QİK əmsalı cəmi 0.08 f.b. artaraq 2.92%-ə yüksəlmişdir. Qeyd edək ki, istehlak kreditlərinin 54%-i sabit gəlirləri olan dövlət sektorunda çalışan şəxslərə verilmişdir.

İstehlak portfelinin artımı əsasən BGN<45% hesabına formalaşır. 2024-cü il ərzində istehlak kreditləri üzrə artımın 55%-i (830 mln. manat) BGN<45% hesabına formalaşmışdır. İstehlak kreditləri üzrə Mərkəzi Bank tərəfindən həyata keçirilən prudensial siyasət əhalinin sağlam və məsuliyyətli borclanmasının təmin olunmasına, o cümlədən sektorun potensial təhdidlərdən qorunmasına hədəflənmişdir. Requlyativ çərçivəyə edilən dəyişikliklər əsasında BGN əmsalının yuxarı həddi üzrə 70% səviyyəsində imperativ limit müəyyən edilmiş, yüksək BGN göstəricisi (BGN>45%) olan istehlak kreditləri üzrə risklərin azaldılması məqsədilə BGN əmsalına əsaslanan ehtiyatlanma tələbləri və risk dərəcələri sərtləşdirilmişdir.

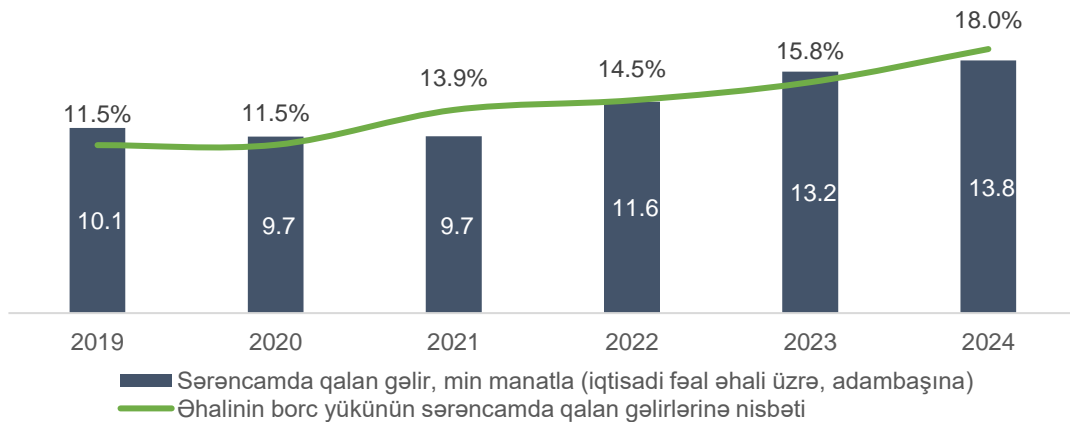
Qrafik 27. İstehlak portfelinin BGN üzrə bölgüsünün dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Əhalinin borc yükü⁵ üzrə dinamikası diqqət mərkəzində saxlanılır. Əhalinin sərəncamda qalan gəlirlərində müsbət artım dinamikası müşahidə edilsə də, əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirdə payının artımı müşahidə edilir. Belə ki əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirlərinə nisbəti ötən ilin sonu ilə müqayisədə 2.2 f.b. artaraq 18% olmuşdur. Banklar arasında keçirilən kreditləşmə fəaliyyəti və maliyyələşmə mənbələrinə dair sorğunun nəticələrinə əsasən də bankların 15%-i əhalinin

Qrafik 28. Əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirə nisbətinin dinamikası

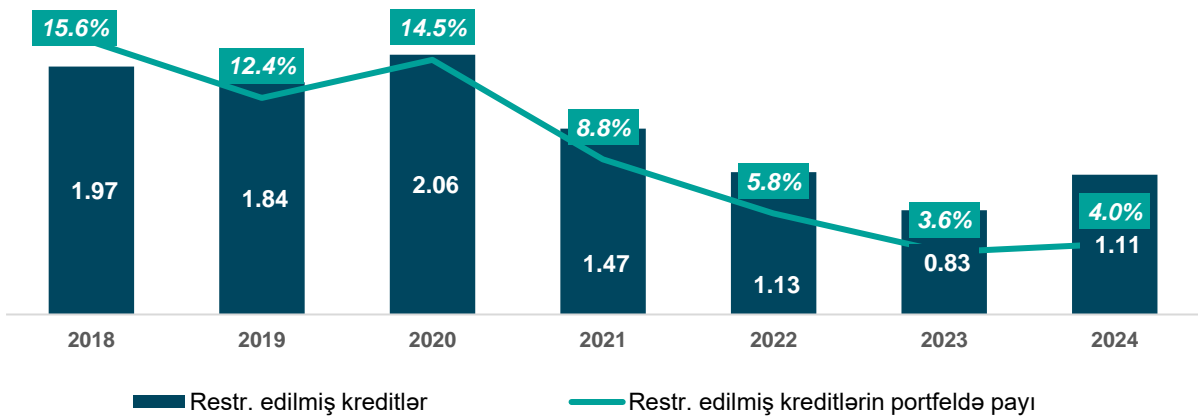
Mənbə: AMB

⁵ Əhalinin borc yükü= fiziki şəxslərin kredit təşkilatları (Bank, BOKT) qarşısında istehlak və ipoteka kreditlərinin qalıq məbləğinin cəmi

borclanmasında orta dərəcədə artım olduğunu bildirib. Əhalinin borclanması dinamikası Mərkəzi Bank tərəfindən diqqət mərkəzində saxlanılır və bu istiqamətdə tənzimləmə siyasəti formalaşdırılır.

İpoteka portfeli üzrə QİK əmsalı son illərin ən aşağı həddindədir. 2024-cü il ərzində ipoteka portfeli üzrə QİK-nin nominal həcmi 14% (5.4 mln. manat) azalaraq 34 mln. manat təşkil etmişdir. 2024-cü il ərzində qeyri-işlək kreditlərin portfeldə payı 0.3 f.b azalaraq cəmi 0.8% olmuşdur.

Qrafik 29. Restrukturizasiya edilmiş portfelin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Restrukturizasiya portfeli üzrə artım müşahidə edilsə də, bu sistemik xarakter daşımır. 2024-cü il ərzində restrukturizasiya olunmuş portfelin həcmi 34% (282 mln. manat) artaraq 1.1 mlrd. manata artmışdır. Artım əsasən biznes portfeli üzrə (273 mln. manat) məhdud sayda borcalan üzrə olmuşdur.

Haşiyə 3. Davranış modelləri əsasında kreditləşmənin tənzimlənməsi istiqamətində görülmüş tədbirlər

Rəqəmsal transformasiya və informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı maliyyə sistemində yeni tendensiyaların formalaşmasına səbəb olmuşdur. Texnoloji imkanların genişlənməsi ənənəvi bank xidmətlərinin alternativ kanallar vasitəsilə daha aşağı xərcə və daha sürətli təqdim olunmasına şərait yaratmışdır. Banklarda proseslərin avtomatlaşdırılması, müştəri yönümlü yanaşmanın gücləndirilməsi və risklərin daha dəqiq ölçülməsi nəticəsində toplanan məlumatların həcmi artmışdır. Bundan əlavə, süni intellekt və maşın öyrənməsinin davamlı inkişafı müştəri məlumatlarından istifadə edərək proqnozlaşdırma dəqiqliyini daha da yüksəltmişdir.

Qeyd olunan texnoloji yeniliklər və geniş müştəri məlumatları əsasında banklar tərəfindən kreditləşmə prosesində davranış modellərinin istifadəsi aktuallaşmışdır. Davranış modellərinin tətbiqi bir tərəfdən maliyyə əlçatanlığının asanlaşdırırsa və biznes proseslərini optimallaşdırırsa da, digər tərəfdən bu modellərdən istifadə edən bankların adekvat resurslara malik olmasını, modellərin davamlı validasiyasını və requlyativ tələblərə uyğunluğun təminini şərtləndirir.

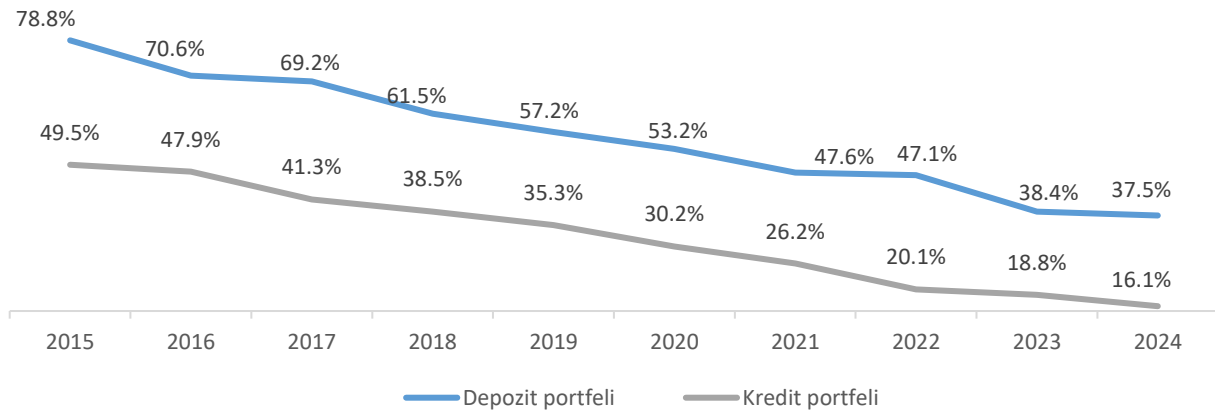
Qeyd olunanları nəzərə alaraq, 2024-cü ilin dekabr ayında **davranış modelləri əsasında kreditləşmənin prudensial tənzimlənməsi** ilə bağlı **“Banklarda kredit risklərinin idarə edilməsi Qaydası”, “Kredit riskləri, o cümlədən iri kredit riskləri ilə bağlı prudensial normativ və tələblərə dair Qayda”**, **“Aktivlərin təsnifləşdirilməsi və mümkün zərərlərin ödənilməsi üçün xüsusi ehtiyatların yaradılması Qaydası”, “Bank kapitalının və onun adekvatlığının hesablanması Qaydaları”** üzrə dəyişikliklər edilmişdir. Mövcud normativ xarakterli aktlara edilən dəyişikliklər nəticəsində davranış modellərinə xas olan yeni anlayışlar əlavə edilmiş, risklərin idarə edilməsi sisteminin əhatəliliyinə, modelin hazırlanması prosesinə, modelin validasiyasına, model barədə Mərkəzi Bankı məlumatlandırmaya dair tələblər müəyyən edilmişdir. Həmçinin borcalanın gəliri anlayışı yenilənmiş, model əsaslı kreditlər üzrə potensial risklər nəzərə alınaraq limitlər və əlavə ehtiyat tələbləri müəyyən edilmişdir.

Bank sistemi üzrə bazar riski

Bank sektorunun valyuta mövqeyi prudensial tələblər çərçivəsindədir. 2024-cü ilin sonuna bank sisteminin qısa açıq valyuta mövqeyi 329 mln. manat, bank sisteminin açıq valyuta mövqeyinin məcmu kapitalla nisbəti göstəricisi isə 5.3% təşkil etməklə, normativ tələblər çərçivəsində olmuşdur. “Banklarda açıq valyuta mövqeyinin limitlərinin müəyyən edilməsi Qaydaları”na əsasən sərbəst dönərli valyuta üzrə məcmu açıq valyuta mövqeyinin bankın məcmu kapitalına nisbəti üzrə maksimum limit [-20%,+20%] (1 valyuta üzrə [-10%,+10%]) təşkil edir.

Sektor üzrə de-dollarlaşma prosesi davam edir. 2024-cü il ərzində bank sektoru üzrə kredit portfelinin dollarlaşması 2.7 f.b. azalaraq 16.1% (tarixi minimum) olmuşdur. Depozit portfeli üzrə də de-dollarlaşma prosesi davam etmişdir. 2023 cü ilin sonu ilə müqayisədə depozit portfelinin dollarlaşması 0.9 f.b. azalaraq 37.5% olmuşdur.

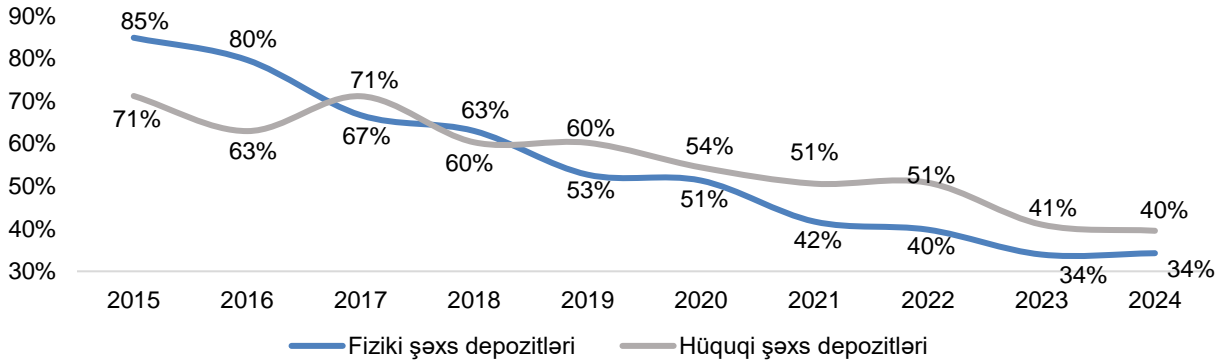
Qrafik 30. Depozit və kredit portfelinin dollarlaşmasının dinamikası

Mənbə: AMB

Depozit portfeli üzrə de-dollarlaşma trendi davam etmişdir. HŞ-lərin müddətli depozitləri üzrə dollarlaşma 6.7 f.b. azalaraq 52.5% təşkil etmişdir. Xarici valyutada HŞ-lərin tələbli depozitlərinin cəmi depozit portfelində payı isə 1 f.b. azalaraq 35.3% olmuşdur. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü ildə fiziki şəxslərin müddətli depozitləri üzrə dollarlaşma 0.8 f.b. artaraq 35.1%, tələbli depozitləri üzrə isə 0.5 f.b. azalaraq 33.0% olmuşdur.

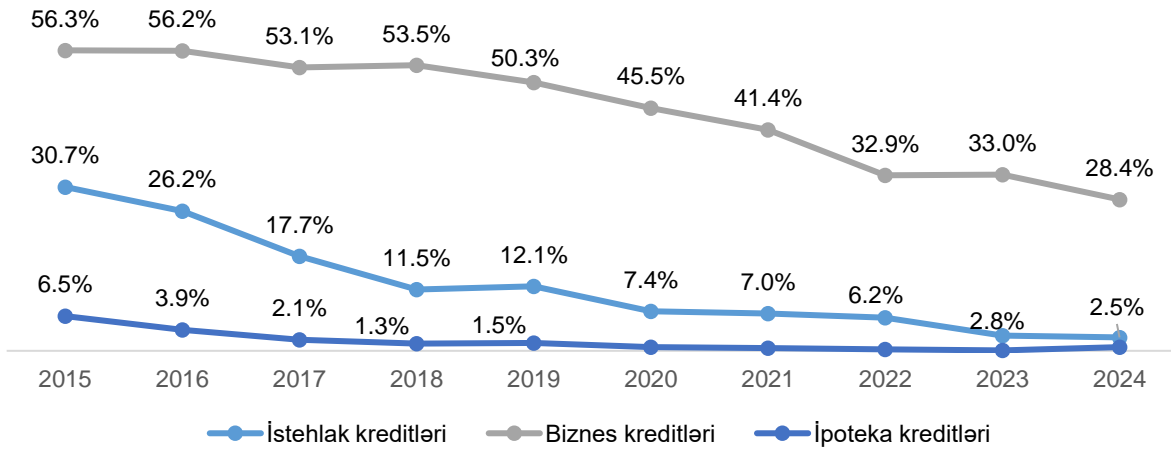
Qrafik 31. Depozit portfelinin dollarlaşmasının dinamikası

Mənbə: AMB

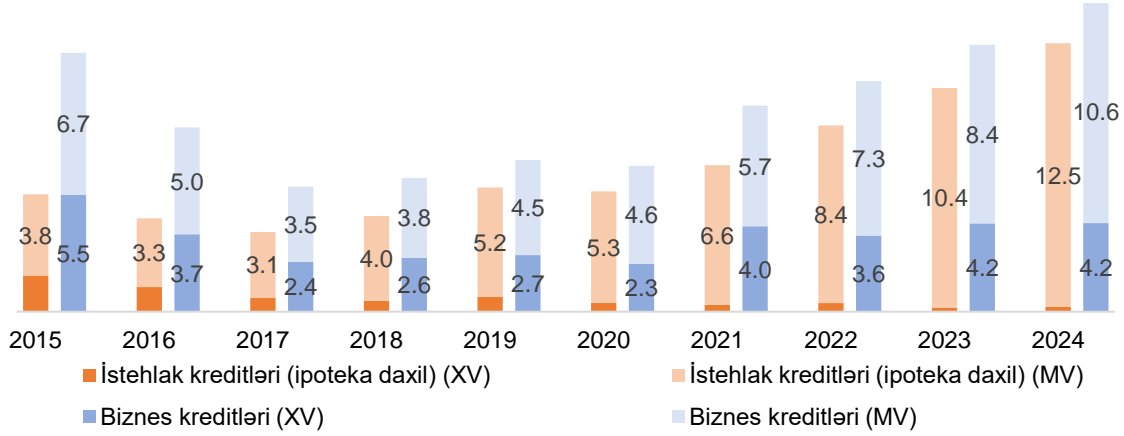
2024-cü ildə kredit portfeli üzrə de-dollarlaşmanın əsas drayveri biznes kreditləri olmuşdur. Manatın məzənnəsinin sabitliyi və manatla kreditləşmənin genişlənməsi fonunda kredit portfelində milli valyutada olan kreditlərin payının artması trendi davam etmişdir. 2024-cü il ərzində kredit portfelinin dollarlaşması 2.7 f.b. azalaraq 16% təşkil etmişdir. Bu azalmanın əsas səbəbi biznes kreditləri olmuşdur. Belə ki, hesabat ili ərzində biznes kreditlərinin dollarlaşma səviyyəsi 4.6 f.b azalaraq 28.4%-ə çatmışdır. Həmçinin Mərkəzi Bankın normativ xarakterli aktlarına əsasən ipoteka kreditinin yalnız milli valyutada verilməsi tələbi ipoteka kreditləri üzrə portfelin demək olar ki, milli valyutada olmasını şərtləndirmişdir. 2024-cü il ərzində istehlak kreditlərinin dollarlaşması da 0.3 f.b. azalaraq 2.5%-ə enmişdir. Xarici valyutada depozit təminatlı istehlak kreditləri istisna olmaqla, 31.12.2024-cü il tarixinə istehlak kreditləri üzrə dollarlaşma 0.3% olmuşdur

Qrafik 32. Kredit portfelində xarici valyutanın payı, %-lə

Mənbə: AMB

Qrafik 33. Kredit portfelinin valyuta strukturu və dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Bankların faiz dərəcəsinə qarşı həssaslığı onların dayanıqlılığına təhdid yaratmır. Bazar risklərindən olan faiz dərəcəsi riski durasiya metodu ilə təhlil edilmişdir⁶. Sektorda aktiv və öhdəliklərin əksəriyyəti balans dəyəri ilə əks etdirildiyinə görə hesablamalar balans dəyəri üzərindən aparılmış və AMB-nin uçot faiz dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmışdır. Aktiv və öhdəliklər arasında durasiya uyğunsuzluğunun əsas mənbəyi verilmiş kreditlər üzrə orta çəkili durasiyanın cəlb olunmuş depozitlərin orta çəkili durasiyasından 3 dəfə çox olmasıdır.

Qrafik 34. Ödəniş müddətləri üzrə aktiv və öhdəliklərin bölgüsü və orta çəkili durasiyası

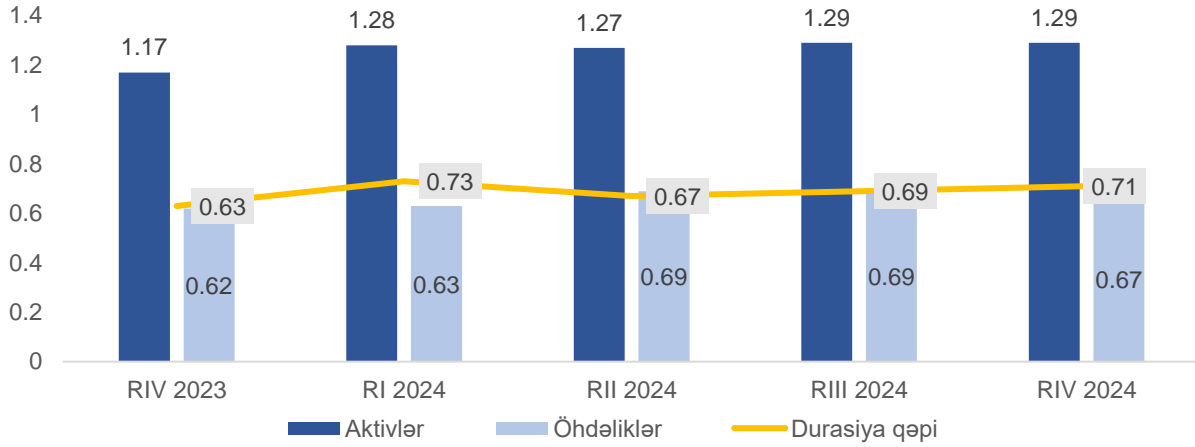
	Aktivlər		Öhdəliklər		Nominal Qəp (Aktiv – Öhdəlik)
Ani	11.7	22%	25	53.8%	-13.3
0-1 il	18.9	35.6%	12.7	27.5%	6.2
1-3 il	12.6	23.8%	4.4	9.6%	8.2
3-5 il	4.5	8.5%	1.0	2.1%	3.5
>5 il	5.3	10.1%	3.3	7.1%	2
Cəmi	53	100%	46.4	100%	6.6
Orta çəkili durasiya	1.29		0.67		

Mənbə: AMB

⁶ Durasiya təhlili Makalay durasiya konsepsiyasına əsaslanaraq, aktiv və öhdəliklərin orta çəkili müddətinin ölçülməsində istifadə olunur. Xatırladaq ki, durasiya “qəpi” təhlili bankların bazar faiz dərəcəsinə olan həssaslığını $\frac{\partial(\text{öhdəlik}) \times \text{öhdəlik}}{\text{aktiv}}$ düsturu vasitəsi ilə ölçür. Təhlil zamanı aktiv və öhdəliklər Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmışdır.

Müsbət durasiya fərqi nəticəsində faiz dərəcələrinin artımı bankların kapitalına azaldıcı təsir edir. Aparılmış simulyasiyalara əsasən, faiz dərəcəsinin 1 f.b. artması kapital adekvatlığı əmsalinin 1 f.b. azalması ilə nəticələnir ki, bu da bank sisteminin maliyyə dayanıqlılığına təhdid yaratmır.

Qrafik 35. Aktivlər və öhdəliklər üzrə orta çəkili durasiya və durasiya qəpi

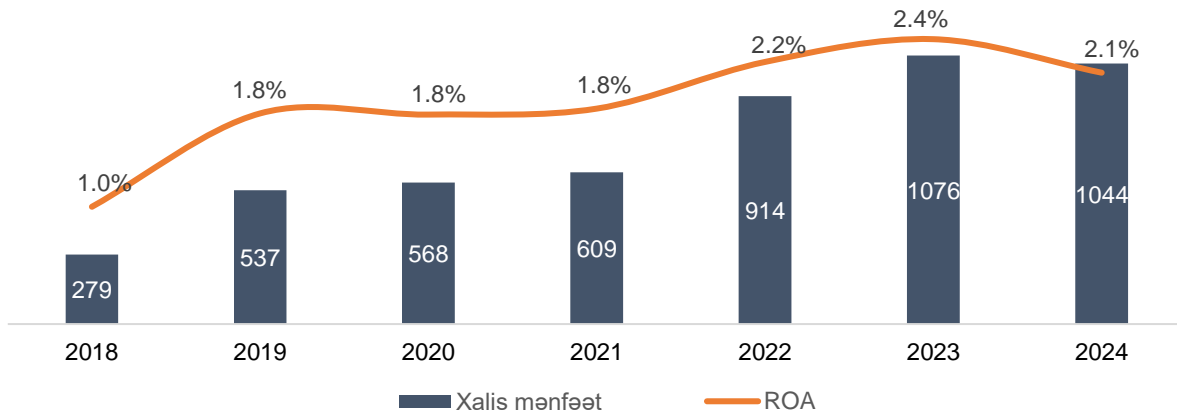
Mənbə: AMB

2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə sektorun orta çəkili durasiya qəpi artmışdır. 2024-cü ildə aktivlər üzrə orta çəkili durasiyanın ötən illə müqayisədə artması əsasən 3-5 il müddət aralığına düşən aktivlərin payının artması ilə əlaqədardır ki, bu da qiymətli kağızlar və müştərilərə verilən kreditlər hesabına olmuşdur. Öhdəliklər üzrə orta çəkili durasiyanın artması isə əsasən 1-3 il müddət aralığına düşən öhdəliklərin payının artması ilə əlaqədardır ki, bu da müştəri depozitləri və bank tərəfindən buraxılan qiymətli kağızlar hesabına olmuşdur. Nəticədə orta çəkili durasiya qəpi ötən ilin sonu ilə müqayisədə 0.63-dən 0.71-ə yüksəlmişdir.

Bank sisteminin mənəfətliliyi

Faiz və qeyri-faiz xərclərinin artımı fonunda mənəfətliliyində cüzi azalma müşahidə olunsa da, sektorun mənəfətliliyi yüksək olaraq qalmaqdadır. 2024-cü il ərzində bank sisteminin xalis mənəfəti öten illə müqayisədə 3% (-32 mln. manat) azalaraq 1044 mln. manat təşkil etmişdir. Sektorun mənəfətliliyinin azalması fonunda ROA göstəricisi 0.3 f.b. azalaraq 18.1% olmuşdur. Azalmanın əsas drayveri faiz və qeyri-faiz xərclərinin artması olmuşdur.

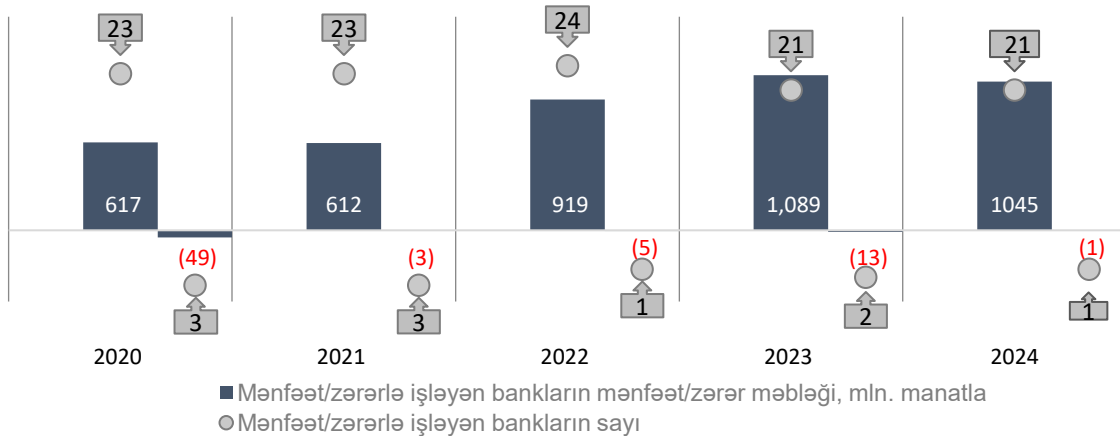
Qrafik 36. Bank sektorunun xalis mənəfəti və ROA göstəricisi

Mənbə: AMB

2024-cü ildə bir bank istisna olmaqla bütün banklar mənəfətlə fəaliyyət göstərmişdir. Belə ki, 2024-ci ildə mənəfətlə işləyən 21 bankın mənəfəti 1045 mln. manat, zərərle işləyən 1 bankın zərəri isə 1 mln. manat olmuşdur.

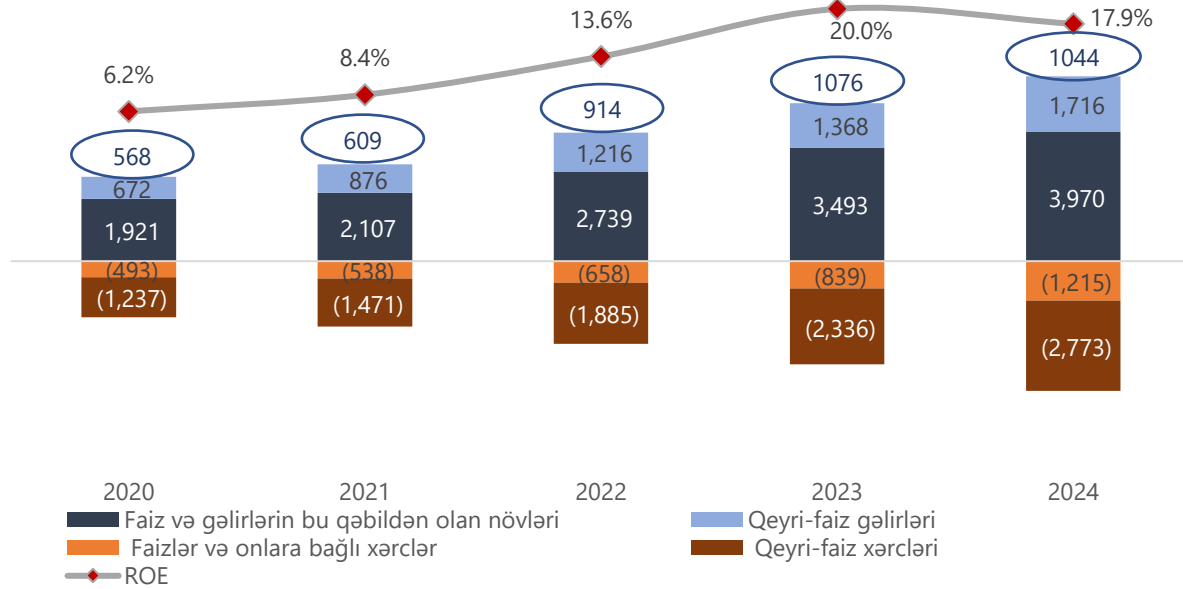
Qrafik 37. Mənəfət/zərərle işləyən bankların göstəriciləri

Mənbə: AMB

Sektorun mənfəetliliyinin azalmasının əsas səbəbi artan faiz və qeyri-faiz xərcləri olmuşdur. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə faiz və qeyri-faiz gəlirləri müvafiq olaraq 14% və 25% artmış, faiz və qeyri-faiz xərcləri isə müvafiq olaraq 45% və 19% artmışdır. Son dövrlərdə banklar tərəfindən depozitlər üzrə faiz dərəcələrinin bir qədər artırılması, habelə, əməliyyat xərclərinin artması fonunda bank sektorunun faiz və qeyri-faiz xərcləri artmışdır. Buna baxmayaraq bank sektoru yüksək mənfəetliliyini qorumaqdadır.

Qrafik 38. Bank sektorunun ROE göstəricisi və onun əsas komponentləri, mln. manatla

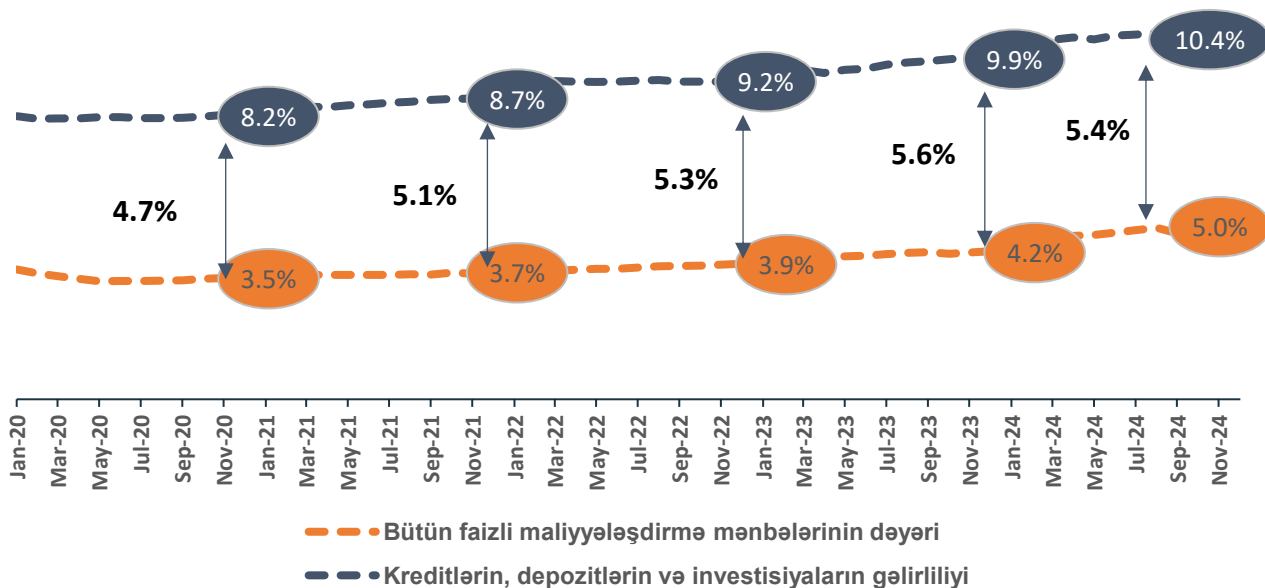

Mənbə: AMB

Sektorun maliyyələşmə xərcləri artmaqdadır. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə bank sektorunun faiz xərcləri artmışdır. Artım həm fiziki və hüquqi şəxslərin depozitləri üzrə, həm də digər faiz xərcləri yaradan öhdəliklər (repo/əks-repo, bankların depozit və kreditləri və s.) üzrə müşahidə edilmişdir.

Faiz xərclərinin artımı fonunda sektorun xalis faiz spredi cüzi daralmışdır. Ötən ilin sonu sonu ilə müqayisədə bütün faizli maliyyələşmə mənbələrinin dəyəri 0.7 f.b. artaraq 5%-ə, aktivlərin gəlirliliyi isə 0.5 f.b. artaraq 10.5%-ə çatmışdır. Nəticədə ötən ilin sonu ilə müqayisədə faiz spredi 0.2 f.b. daralmışdır.

Qrafik 39. Bank sektorunun maliyyələşmə dəyəri və gəlirliliyi, %-lə

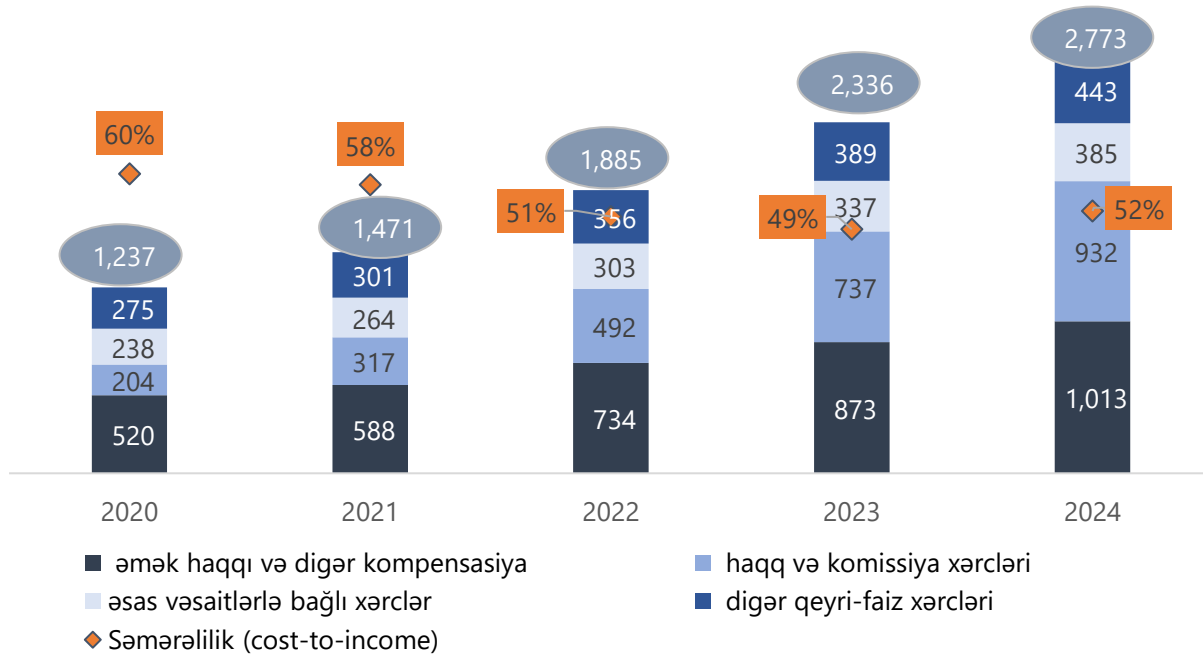

Mənbə: AMB

Qeyri-faiz xərclərinin artımı fonunda bank sektoru üzrə səmərəlilik göstəricisində geriləmə müşahidə edilmişdir. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə bankların qeyri-faiz xərcləri 18.7% (437 mln. manat) artaraq 2.8 mlrd. manata çatmışdır. Artımın əsas drayveri əmək haqqı və digər kompensasiya xərcləri (140 mln. manat) və haqq/komissiya xərcləri (195 mln. manat) olmuşdur. Qeyri-faiz xərclərinin artım tempinin xalis faiz və qeyri-faiz gəlirlərinin artım tempini üstələməsi fonunda sektorun səmərəlilik göstəricisi⁷ 3.7 f.b. geriləyərək 52.4%-ə çatmışdır.

⁷ Səmərəlilik göstəricisi = (Qeyri-faiz xərcləri - Komissiya xərcləri)/(Xalis faiz gəlirləri + Qeyri-faiz gəlirləri – Komissiya gəlirləri)

Qrafik 40. Bank sektoru üzrə səmərəlilik göstəriciləri, mln. manatla

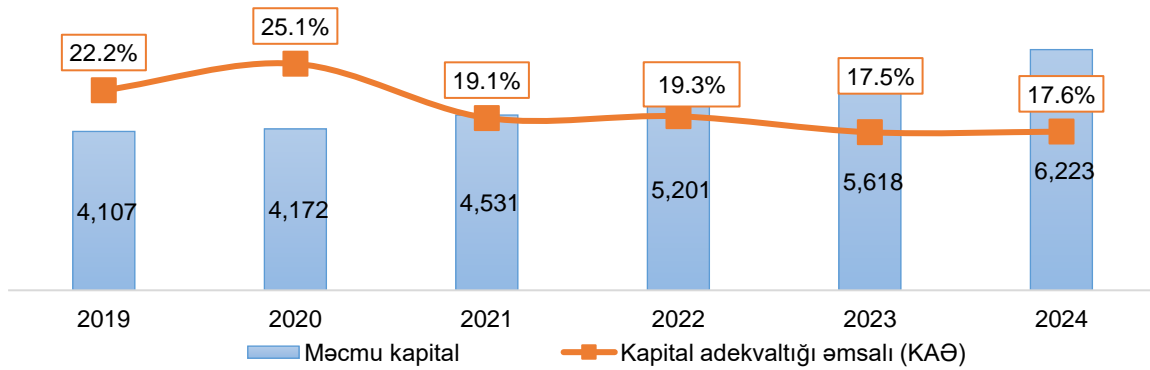

Mənbə: AMB

Bank sisteminin kapital mövqeyi

Sektorun kapital mövqeyi prudensial tələbləri üstələməklə potensial itkiləri absorbsiya etmək imkanındadır. 2024-cü ildə bank sektorunun məcmu kapitalı 10.8% (605 mln. manat) artaraq 6.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Sektor üzrə KAƏ (kapital adekvatlığı əmsalı) isə 0.1 f.b. artaraq 17.6% təşkil etmişdir ki, bu da minimum prudensial tələbi 1.8 dəfəyədək üstələyir. Məcmu kapitalın artımının yüksək kreditləşmə dinamikası fonunda RÖA-nın artımını üstələməsi KAƏ-ni artımını şərtləndirmişdir.

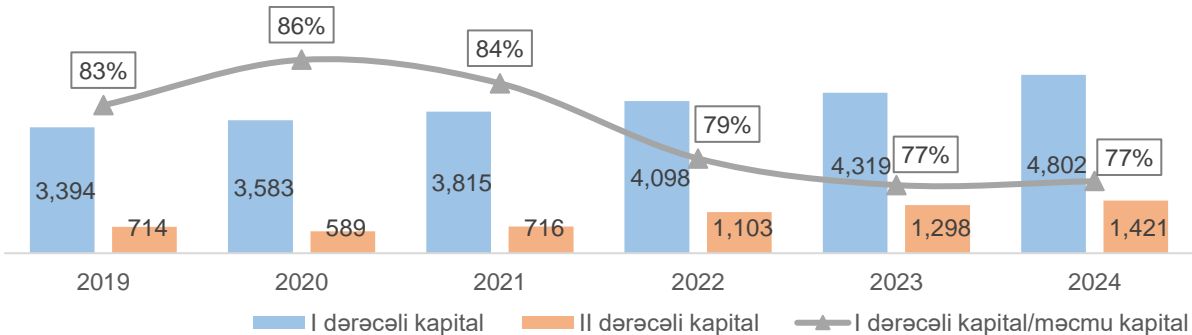
Qrafik 41. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Məcmu kapital artımının əsas səbəbi kimi I dərəcəli kapitalın artımı çıxış etmişdir. I dərəcəli kapital il ərzində 11.2% və ya 482 mln. manat artaraq 4.8 mlrd. manat, II dərəcəli kapital isə 9.4% və ya 122 mln. manat artaraq 1.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Kapital artımı əsasən bankların mənfəət generasiyası hesabına baş vermişdir. Belə ki, yüksək keyfiyyətli I dərəcəli kapitalın həcmi əsasən 2023-ci ilin mənfəətinin bölüşdürülməmiş xalis mənfəətə miqrasiyası, II dərəcəli kapitalın həcmi isə cari ilin mənfəəti hesabına

Qrafik 42. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla

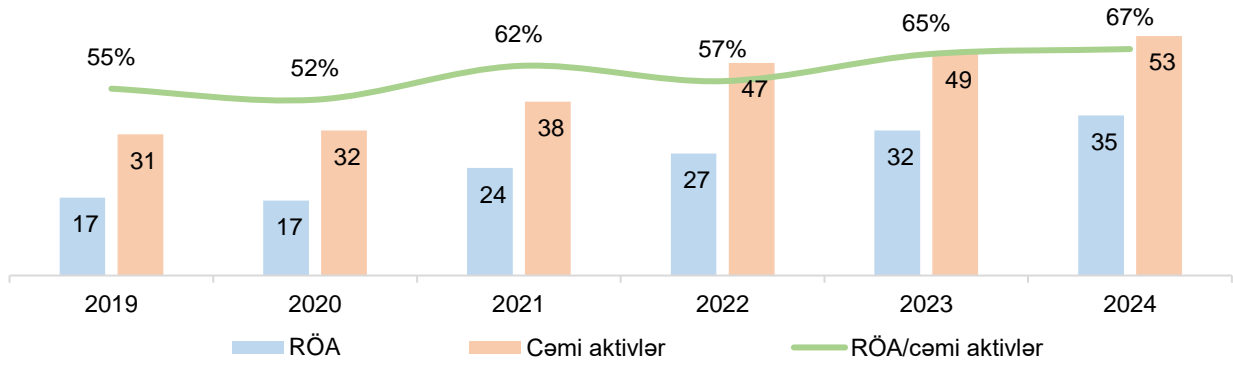
Mənbə: AMB

artmışdır. 2024-cü il ərzində bankların səhmdar kapitalının artırılması formasında 153

mln. manatdan çox kapital inyeksiyası həyata keçirilmişdir. Həmçinin sektor il ərzində 0.6 mlrd. manat dividend ödəmişdir.

Yüksək kreditləşmə dinamikası fonunda risk üzrə ölçülmüş aktivlər artmışdır. Cəmi aktivlərin 7.8% (3.8 mlrd. manat) artması fonunda risk üzrə ölçülmüş aktivlərin həcmi 10.3% (3.3 mlrd. manat) artmışdır. Nəticədə risk üzrə ölçülmüş aktivlərin cəmi aktivlərə nisbəti göstəricisi il ərzində 2 f.b. artaraq 67%-ə çatmışdır. Risk üzrə ölçülmüş aktivlərin artımı bank sektorunun kreditləşmə fəaliyyəti üzrə aktivliyi şəraitində formalaşmışdır. Risk üzrə ölçülmüş aktivlərin 93.3%-i kredit riskləri üzrə, 5.9%-i əməliyyat riskləri üzrə, 0.8%-i isə bazar riskləri üzrə formalaşır.

Qrafik 43. Aktivlər və RÖA-nın dinamikası, mlrd. manat

Mənbə: AMB

Haşiyə 4. Bank sektorunda Əməliyyat dayanıqlılığı üzrə risklərin maliyyə sabitliyinə təsiri

Son dövrlərdə rəqəmsallaşmanın genişlənməsi və maliyyə sisteminin seqmentləri arasında qarşılıqlı əlaqələrin artması əməliyyat dayanıqlığının (operational resilience) əhəmiyyətini artırsa da, **bu istiqamətdə makroprudensial tənzimlənməsi beynəlxalq təcrübədə hələ nisbətən yeni və inkişaf etməkdə olan bir sahədir. Bir sıra inkişaf etmiş ölkələr bu istiqamətdə fərqli yanaşmalar tətbiq etsə də, ümumi yanaşmaların formalaşması prosesi davam edir. (Cədvəl 2)**

Son dövrlərdə **ölkəmizdə** bankların fəaliyyətində rəqəmsal texnologiyaların geniş istifadə olunması **əməliyyat dayanıqlığı üzrə risklərin sistemin maliyyə sabitliyinə təsirini aktuallaşdırır**. Bankların əməliyyat dayanıqlığına risklərin potensial sistem təsirini aradan qaldırmaq üçün ilk növbədə **fərdi bank səviyyəsində** əməliyyat risklərinin idarə edilməsi çərçivəsinin formalaşdırılması, əməliyyat riskləri üzrə məlumat bazasının toplanması və nəzarət qurumuna hesabatlığı həyata keçirilməlidir.

Əməliyyat riskləri əsasən maliyyə sisteminde **3 əsas transmissiya kanalı** vasitəsilə yayılaraq baş vermiş insidentin təsirini genişləndirə və sistemin sabitliyinə təhdid təşkil edə bilər:

1. **Əməliyyat yoluxması (Operational contagion)**- Maliyyə sisteminin bir seqmentində yaranmış əməliyyat insidenti maliyyə sisteminin digər seqmentlərində, bütövlükdə maliyyə sisteminde və ya geniş iqtisadiyyatda **əməliyyatların aparılmasında çətinliklər** yarada .
2. **Maliyyə yoluxması (Financial contagion)**- Əməliyyat pozuntusu səbəbindən bir maliyyə institutunda yaranan **maliyyə itkiləri** həmin maliyyə institutunun öhdəliklərini yerinə yetirə bilməməsinə gətirib çıxara bilər. Bu, digər maliyyə institutlarına təsir göstərərək domino effekti yarada bilər.
3. **Etimadın itirilməsi (Loss of confidence)**- Maliyyə institutuna və ya sistemə olan **etimadın itirilməsi** ilə nəticələne bilər.

Cədvəl 2. Beynəlxalq təcrübədə əməliyyat dayanıqlığının prudensial tənzimlənməsi istiqamətində yanaşmalar

Sənədi hazırlayan qurum	Sənədin adı	Sənədin əhatə dairəsi
FED (2020-ci il)	“Əməliyyat dayanıqlığını gücləndirmək üçün təcrübələr” sənədi	Sənəd əməliyyat risklərinə qarşı dayanıqlığı artırmaq məqsədilə mövcud təcrübələri və bu istiqamətdə böyük banklar üçün FED-in təlimatını əhatə edir
Bazel komitəsi (2021-ci il)	“Əməliyyat dayanıqlığı prinsipləri” sənədi	Bazel komitəsinin əməliyyat dayanıqlığı ilə bağlı prinsipləri idarəetmə, əməliyyat risklərinin idarə olunması, biznesin davamlılığının planlaşdırılması və sınaqdan keçirilməsi, əsas əməliyyatların müəyyənləşdirilməsi və onların həyata keçirilmə prosesinin xəritələndirilməsi, üçüncü tərəflərə (third-party) asılılığın idarə edilməsi, insidentlərin idarə olunması, kibertəhlükəsizlik də daxil olmaqla, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının dayanıqlığını əhatə edir.
Avropa İttifaqı (2025-ci il)	“Rəqəmsal Əməliyyat Dayanıqlığı Aktı” (DORA)	DORA aktı maliyyə institutlarına və üçüncü tərəflərə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları ilə bağlı əməliyyat insidentlərindən qaynaqlana biləcək risklərə qarşı dayanıqlığı təmin etmək üçün tələblər müəyyən edir.
İngiltərə Mərkəzi Bankı (2024-cü il)	Əməliyyat risklərinə qarşı dayanıqlığa makroprudensial yanaşma üzrə ilkin araşdırma sənədi	Sənəddə əməliyyat dayanıqlığının qiymətləndirməsi çərçivəsi formalaşdırılmışdır. Çərçivədə əməliyyat dayanıqlığına sistem riskləri, kiber stress testlər, üçüncü tərəflərə (critical third parties) asılılığın qiymətləndirilməsi məsələləri əks olunur. Çərçivədə, həmçinin, sistemik əməliyyat dayanıqlığının qiymətləndirilməsi üzrə təsirə dözümlülük səviyyəsi (impact tolerance) əks olunur ki, bu, əməliyyat insidenti baş verdikdən sonra maliyyə institutlarının əsas funksiyaların nə qədər tez bir zamanda həyata keçirilə biləcəyinə dair gözləntiləri müəyyən edir.

Cədvəl 3. Bank sistemi üzrə seçilmiş əsas göstəricilər*, mln. manatla

	2023 IV rüb	2024 I rüb	2024 II rüb	2024 III rüb	2024 IV rüb
Balans göstəriciləri					
Cəmi aktivlər	49,178	48,910	50,328	50,841	53,001
Liqvid aktivlər	13,154	12,673	12,509	11,922	14,243
Kredit portfeli	23,183	24,103	25,430	26,706	27,478
Biznes kreditləri	12,617	13,202	13,875	14,408	14,787
İstehlak kreditləri	6,937	7,142	7,634	8,153	8,445
İpoteka kreditləri	3,629	3,759	3,921	4,145	4,246
Cəmi öhdəliklər	43,115	42,612	44,086	44,550	46,383
Cari öhdəliklər	23,687	24,769	24,806	24,234	24,866
Fiziki şəxslərin depozitləri	12,582	12,869	13,880	13,849	14,299
FŞ müddətli depozitləri	6,882	7,227	7,751	8,243	8,601
FŞ tələbli depozitləri	5,700	5,642	6,130	5,606	5,698
Hüquqi şəxslərin depozitləri	21,968	21,944	21,305	22,210	23,397
HŞ müddətli depozitləri	4,500	4,860	5,052	5,401	5,817
HŞ tələbli depozitləri	17,468	17,085	16,253	16,809	17,580
Balans kapitalı	6,063	6,297	6,242	6,291	6,618
Kapital mövqeyi					
I dərəcəli kapital	4,319	5,342	4,950	4,755	4,802
Məcmu kapital	5,618	5,817	5,792	5,927	6,223
Risk dərəcəsi üzrə ölçülmüş aktivlər	32,085	31,954	33,126	34,532	35,401
I dərəcəli kapital adekvatlığı	13.50%	16.72%	14.94%	13.77%	13.57%
Məcmu kapital adekvatlığı	17.50%	18.20%	17.49%	17.16%	17.58%

	2023 IV rüb	2024 I rüb	2024 II rüb	2024 III rüb	2024 IV rüb
<u>Gəlirlilik</u>					
Xalis mənfəət	1,076	311	614	830	1,044
Aktivlərin gəlirliyi (ROA)	2.40%	2.54%	2.49%	2.24%	2.10%
Kapitalın gəlirliyi (ROE)	20.30%	21.86%	21.37%	19.39%	18.12%
<u>Likvidlik riski profili</u>					
Likvid aktivlər	13,154	12,673	12,509	11,922	14,243
Likvid aktivlərin aktivlərdə payı	26.70%	25.91%	24.85%	23.45%	26.87%
Ani likvidlik əmsalı	52.20%	49.97%	49.62%	46.24%	51.94%
Likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR), cəmi	134.47%	134.52%	140.98%	133.86%	150.06%
Milli valyuta	106.24%	99.61%	103.62%	95.58%	126.30%
Xarici valyutada	118.05%	168.48%	201.73%	191.75%	177.99%
<u>Kredit riski profili</u>					
Qeyri-işlək kreditlər	614	660	673	707	655
Biznes kreditləri	378	417	406	428	375
İstehlak kreditləri	197	204	226	244	246
İpoteka kreditləri	39	39	40	36	34
Qeyri-işlək kreditlər əmsalı	2.60%	2.74%	2.65%	2.65%	2.38%
Biznes kreditləri	3.00%	3.16%	2.93%	2.97%	2.53%
İstehlak kreditləri	2.80%	2.85%	2.97%	2.99%	2.92%
İpoteka kreditləri	1.10%	1.00%	1.00%	0.86%	0.80%
<u>Bazar riski profili</u>					
Aktivlərin dollarlaşması	33.70%	33.30%	32.40%	32.00%	30.60%
Öhdəliklərin dollarlaşması	37.30%	38.00%	36.00%	35.60%	35.80%
* Prudensial hesabatlıq metodologiyası əsasında hesablanmışdır.					

Bank sistemində dayanıqlılığın qiymətləndirilməsi

Bank sisteminin kənar şoklara qarşı dayanıqlılığı stres-test vasitəsilə qiymətləndirilmişdir. Müxtəlif əlverişsiz makromaliyyə ssenarilərində bankların kapital dayanıqlılığını qiymətləndirmək, müvafiq mitiqasiya və siyasət tədbirlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə “top-down” stres-test həyata keçirilmişdir. Stres şəraitində makroiqtisadi amillərin bankların dayanıqlılığına təsirini müəyyənləşdirmək üçün baza ssenari və baş vermə ehtimalı çox aşağı olan ən sərt ssenarilər (“extreme but plausible”) yanaşması nəzərə alınaraq pessimist ssenari formalaşdırılmışdır. Ssenarilər əsasında proqnozlaşdırılmış makroiqtisadi göstəricilər ekonometrik peyk modellərinə inteqrasiya edilərək növbəti illər üzrə asılı dəyişənlər (QİK əmsalları, faiz dərəcələri və s.) proyeksiya edilmişdir. Növbəti mərhələdə proyeksiya edilmiş asılı dəyişənlər əsasında kredit riski, faiz dərəcəsi riski, məzənnə riski və qiymətli kağızların yenidən qiymətləndirilməsi riski üzrə simulyasiyalar edilərək dinamik əsasda bankların növbəti illər üzrə maliyyə vəziyyəti qiymətləndirilmişdir.

Baza və pessimist ssenarilər üzrə fərziyələr aşağıdakı kimi olmuşdur:

Baza ssenari:

Baza ssenari sabit global mühit, dayanıqlı iqtisadi artım və nəzarət olunan inflyasiya amillərinə əsaslanır. Bu çərçivədə, Brent markalı neftin qiymətinin yaxın illərdə stabil qalması fonunda ümumi daxili məhsulun artım tempinin növbəti illərdə müsbət dinamika nümayiş etdirəcəyi gözlənilir.

Baza ssenaridə qeyri-neft sektoru iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvəsi kimi daha sürətli inkişaf etməsi gözlənilir. Eyni zamanda, illik inflyasiyanın tədricən azalaraq idarə olunan səviyyəyə çatacağı və milli valyutanın nominal və real effektiv məzənnəsində artım müşahidə ediləcəyi gözlənilir ki bu da manatın alıcılıq qabiliyyətinin möhkəmlənməsini təmin edəcəkdir.

Qiymət sabitliyi fonunda pul siyasətində yumşalma meyilləri nəzərə çarpacağı və uçot dərəcəsinin azaldılması gözləntilərinin artacağı proqnoz edilir. Fiskal siyasət isə sabitliyini qoruyaraq dövlət büdcəsinin xərclərini stabil saxlayacaq. Bu yanaşma iqtisadiyyatın davamlı inkişafını təmin etməklə yanaşı, makroiqtisadi tarazlığın qorunmasına da töhfə verəcək.

Pessimist ssenari:

Bu ssenari uzunmüddətli neft qiyməti şokları, qlobal iqtisadi geriləmə və sərt maliyyə böhranı kimi ciddi makroiqtisadi təzyiqləri nəzərdə tutur. Pessimist ssenari qlobal iqtisadiyyatda potensial risklərə uyğun hazırlanmışdır və rəsmi proqnoz hesab edilmir.

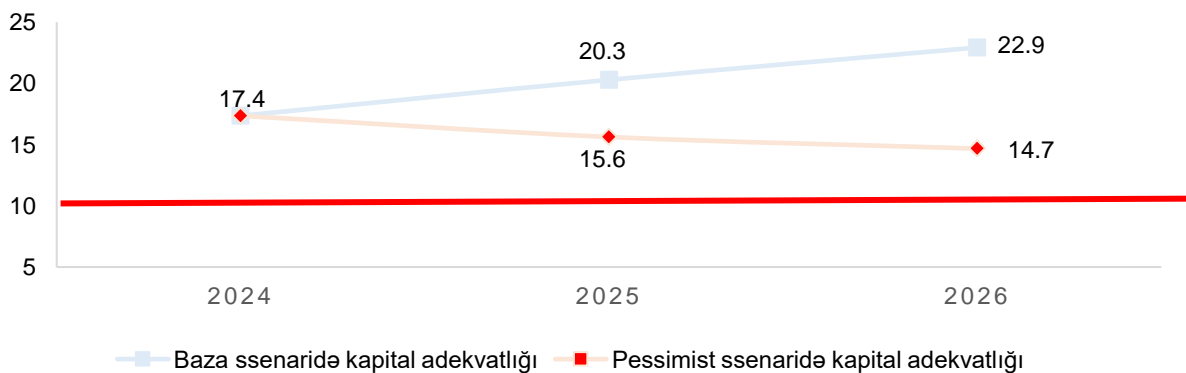
Ən sərt ssenaridə Brent markalı neftin qiymətinin kəskin azalması nəzərdə tutulur ki, bu da Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün ciddi risklər yarada bilər. Belə bir şəraitdə ümumi daxili məhsulun artım tempi əhəmiyyətli dərəcədə zəifləyir və növbəti illərdə iqtisadi daralma müşahidə olunur.

Bu ssenari üzrə qeyri-neft sektorunda ilkin mərhələdə cüzi artım, sonrakı dövrdə isə azalma olur. İnflyasiyanın kəskin yüksəlməsi ilə qiymət sabitliyinə ciddi təzyiqlər yaranır. Milli valyutanın nominal və real effektiv məzənnələrində əhəmiyyətli eniş baş verir, bu isə manatın dəyərinin zəifləməsinə səbəb olur. Fiskal siyasətdə isə konsolidasiya həyata keçirilir və büdcə xərcləri, əsasən də əsaslı xərclər azalır.

Ümumilikdə, bu ssenari iqtisadi aktivliyin azalması, qiymət artımı və valyuta bazarında təzyiqlərin güclənməsi ilə xarakterizə olunur ki, bu da iqtisadi stabilliyin qorunmasını çətinləşdirir.

Stres-test nəticələrinə əsasən bank sektorunun mövcud kapital buferi potensial itkiləri absorbsiya etmək potensialındadır. Baza ssenari üzrə kapital adekvatlılığı əmsalı 2025-ci ildə 20.3% təşkil edir və növbəti ildə stabil artım kapital adekvatlılığı

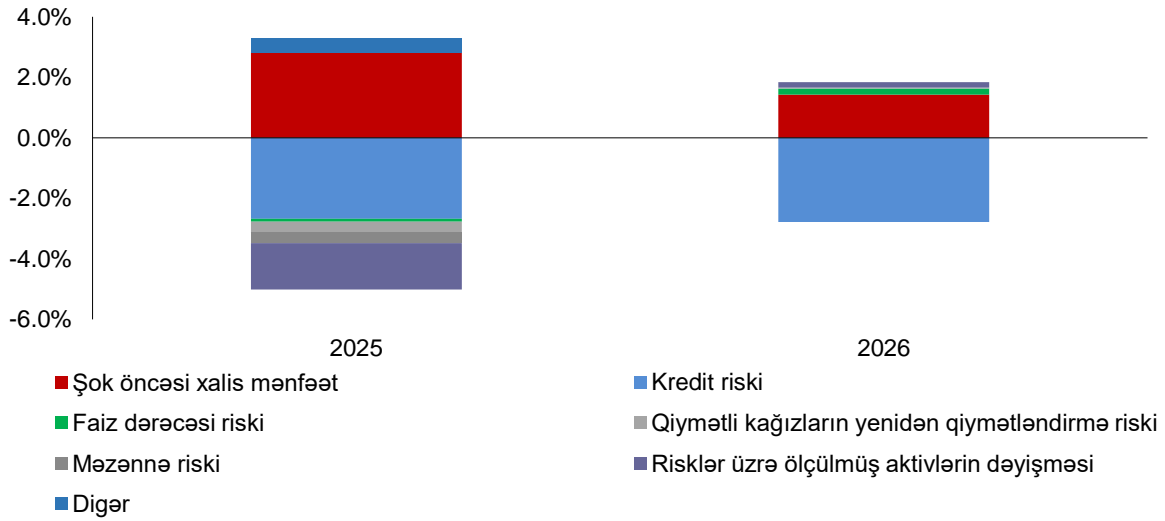
Qrafik 44. Stres-test nəticəsində bank sisteminin kapital adekvatlılığı əmsalı, %-lə

Mənbə: AMB

göstəricisinin 2026-cı ildə 22.9%-ə çatmasını şərtləndirir⁸. Pessimist ssenaridə isə bank sektorunun kapital adekvatlılığı əmsalı 2025-ci və 2026-cı illərdə müvafiq olaraq 1.7 f.b və 0.9 f.b. azalaraq 15.6% və 14.7% təşkil edir. Bütövlükdə, stres-test nəticəsində bank sektoru müəyyən həddə kapital eroziyasına məruz qalsa da, sektorun kapital adekvatlığı minimum normativləri üstələyir.

Qrafik 45. Pessimist ssenaridə kapital adekvatlılığı göstəricisinə təsir kanalları, %-lə

Mənbə: AMB

Stress test nəticələrinə əsasən bankların kapital adekvatlılığına əsas təsir kanalları kredit riski və risk üzrə ölçülmüş aktivlərin artması təşkil etmişdir. Belə ki, 2025-ci ildə kredit riski kanalı 2.7 f.b, risk üzrə ölçülmüş aktivlər isə 1.5 f.b kapital adekvatlığına azaldıcı təsir göstərmişdir.

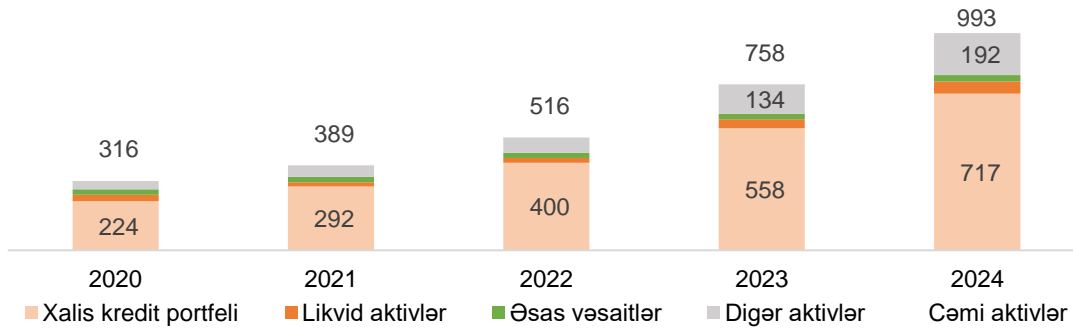
⁸ Baza və pessimist ssenarilərdə bankların dividend ödəmədiyi fərz edilmişdir

Bank olmayan kredit təşkilatları

2024-cü ilin sonuna olan məlumatlara əsasən, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən BOKT-lərin sayı 57, kredit ittifaqlarının (Kİ) sayı isə 36 olmaqla, ümumilikdə qeyri-bank kredit təşkilatlarının sayı 93 olmuşdur.

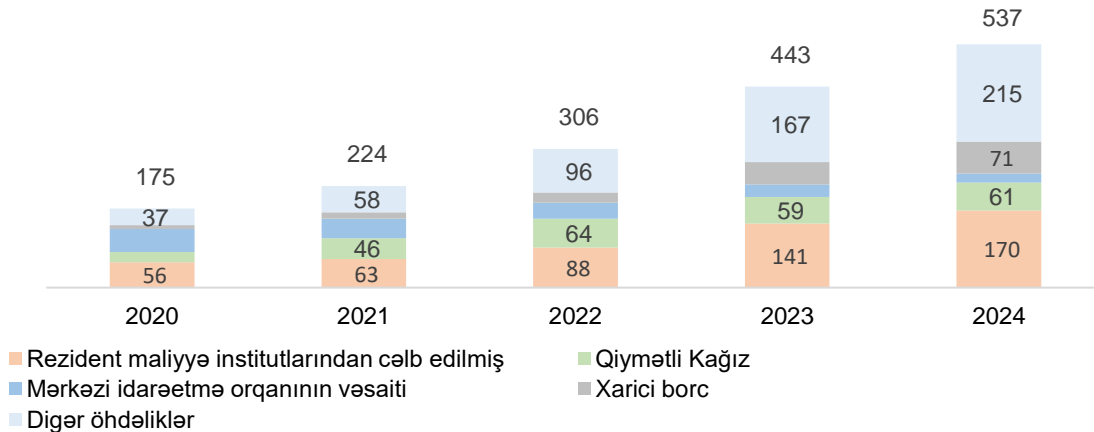
Son 2 ildə BOKT-lərin aktivlərinin yüksək artımı onların maliyyə vasitəçiliyi funksiyasında rolunu daha da artırmışdır. Bütövlükdə maliyyə sistemində aktivlərinə görə BOKT-lərin bazar payı 1.6% təşkil etmişdir⁹. 2024-cü il ərzində 4 BOKT-nin lisenziyası ləğv edilmiş, 3 BOKT-yə yeni lisenziya verilmişdir. Hazırda fəaliyyətdə olan BOKT-lərin 15-i xarici kapitallıdır ki, onların da 12-də xarici kapitalın payı 50%-dən yüksəkdir. İl ərzində ümumilikdə işçilərinin sayı 257 nəfər artaraq 3 546 nəfərə, filialların sayı isə 8 ədəd artaraq 304-ə çatmışdır.

Qrafik 47. BOKT-lərin aktivlərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Qrafik 46. BOKT-lərin öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla

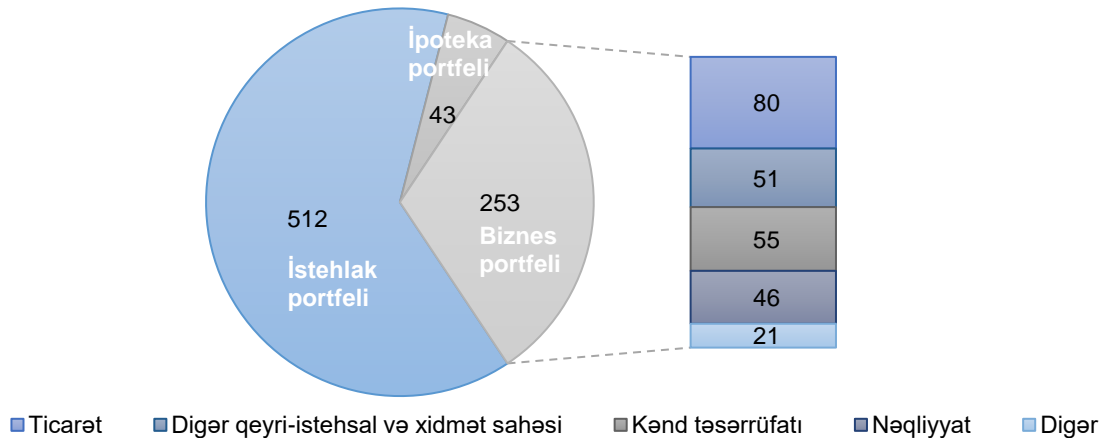
Mənbə: AMB

⁹ BOKT-lərin təhlili "Aqrarkredit" QSC BOKT nəzərə alınmadan aparılmışdır.

2024-cü ildə BOKT sektorunun balansı cəlb edilən vəsaitlərin xalis kredit portfeline yönləndirilməsi fonunda genişlənməmişdir. Ölkədə fəaliyyət göstərən BOKT-lərin cəmi aktivləri il ərzində 31% (235 mln. manat) artaraq 993 mln. manat təşkil etmişdir. Artımın əsas payçısı xalis kredit portfeli olmuşdur. İl ərzində xalis kredit portfeli 28% (159 mln. manat) artmışdır ki, artım əsasən istehlak kreditləri hesabına formalaşmışdır.

BOKT-lərin aktivlərinin artımı fonunda banklardan və digər maliyyə institutlarından cəlb edilmiş vəsaitlərin həcmi də artmışdır. BOKT-lərin cəmi öhdəlikləri il ərzində 21% (94 mln. manat) artaraq 537 mln. manat təşkil etmişdir ki, artım əsasən rezident və qeyri-rezident bank və digər maliyyə institutlarının kreditləri (50 mln. manat) hesabına formalaşmışdır. BOKT-lərin öhdəliklərinin artımında digər öhdəliklərin də payı yüksək olmuşdur. 2023-cü illə müqayisədə digər öhdəliklər 29% (48 mln. manat) artmışdır ki, bunun da əsas hissəsini təsisçilərin BOKT-lərə verdiyi borclar təşkil etmişdir.

Qrafik 48. BOKT-lərin kredit portfelinin strukturu, mln. manatla

Mənbə: AMB

2024-cü ildə istehlak kreditləri BOKT-lərin portfelində əsas yeri tutmaqda davam etmişdir. İl ərzində kredit portfeli 35% (208 mln. manat) artaraq 808 mln. manat olmuşdur. İstehlak kreditləri üzrə illik artım 41% (150 mln. manat), ipoteka kreditləri üzrə 247% (31 mln. manat), biznes portfeli üzrə isə 12% (27 mln. manat) olmuşdur. 2024-cü ilin sonuna BOKT-lərin kredit portfelinin 63.4%-i (512 mln. manat) istehlak kreditləri, 31.3%-i (253 mln. manat) biznes kreditləri, 5.3%-i (43 mln. manat) isə ipoteka kreditlərindən ibarət olmuşdur. Biznes portfelinin 32%-i (80 mln. manat) ticarət sahəsinə, 22%-i (55 mln. manat) kənd təsərrüfatı sahəsinə, 20%-i (51 mln. manat) digər qeyri-istehsal və xidmət sahəsinə, 18%-i (46 mln. manat) nəqliyyat sahəsinə, 8%-i isə (21 mln. manat) digər sahələrə verilmiş kreditlərindən ibarətdir.

**Haşiyə 5. BOKT-lərin fəaliyyətinin prudensial tənzimlənməsinin
təkmilləşdirilməsi və gündəlik (qısamüddətli) kreditlər üzrə tənzimləyici
çərçivənin formalaşdırılması**

BOKT-lər maliyyə inklüzivliyinin mühüm bir elementi olmaqla əhalinin, kiçik və orta sahibkarların maliyyə resurslarına daha geniş çıxış imkanlarını təmin edir. BOKT-lərin qeyd olunan fəaliyyətinin stimullaşdırılması və bu segmentin tənzimlənməsinin gücləndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin 15.11.2024-cü il tarixli Qərarları ilə “Bank olmayan kredit təşkilatlarının fəaliyyətinin prudensial tənzimlənməsi Qaydası” və “Bank olmayan kredit təşkilatlarında kredit risklərinin idarə edilməsi Qaydası” təsdiq edilmişdir.

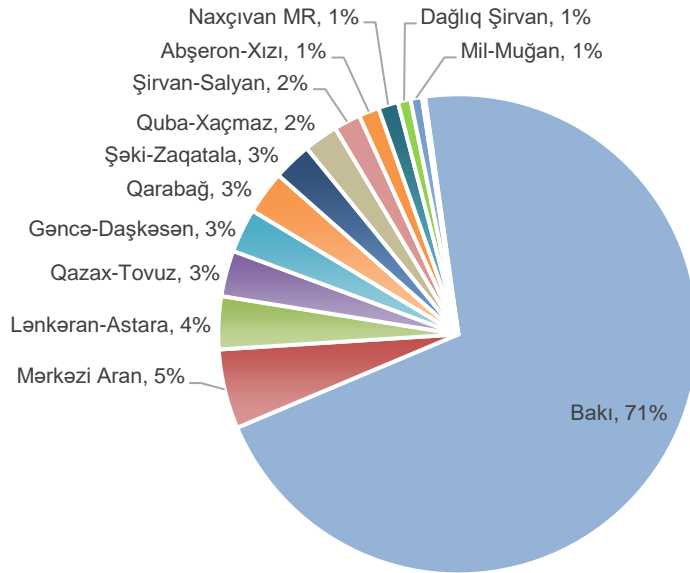
Qaydalarda BOKT-lərin fəaliyyətinin maliyyə dayanıqlığını təmin etmək üçün bir sıra yeni tələblər müəyyən olunmuşdur. Qaydalara əsasən yeni yaradılan BOKT-lərdə nizamnamə kapitalına dair tələb 1 milyon manata çatdırılıb, mövcud və yeni BOKT-lərə 1 milyon manat kapital tələbi və öhdəliklərin kapitalla nisbəti tələbi müəyyən edilib, ehtiyatların yaradılmasına dair tələblərə yenidən baxılıb. Eyni zamanda qaydalarda keyfiyyət xarakterli bir sıra yeni tələblər də müəyyən edilmişdir. Belə ki, BOKT-lərdə kredit riskinin idarə edilməsi sisteminin təşkili, kredit riski siyasəti, kredit risklərinin qiymətləndirilməsi və inzibatçılığı prosedurları, risk monitorinqi, habelə kredit müqaviləsi üzrə faktiki illik faiz dərəcəsinin hesablanması qaydası ilə bağlı rəqulyativ tələblər gətirilib.

Bununla yanaşı, Qaydalarda ilk dəfə olaraq “gündəlik (qısamüddətli) kredit”lər üzrə anlayış, məbləğ, müddət və gündəlik faiz dərəcəsi üzrə maksimal hədlər, habelə bu cür kreditlər üzrə daha sərt prudensial normativlər müəyyən edilib. Yeni tələblərə əsasən, gündəlik kreditlər ancaq milli valyutada və maksimum 500 manat məbləğində verilə bilər. Gündəlik kreditlər üzrə tənzimləyici çərçivəyə əsasən bu kreditlər üzrə gündəlik faiz dərəcəsi ən çox 0.3% müəyyən olunur və maksimum müddəti 45 gün təşkil edir. Qaydalarda nəzərdə tutulur ki, təminat kimi daşınmaz və ya daşınar əmlak çıxış etməməlidir. Əlavə olaraq gündəlik kreditlər restrukturizasiya edilə bilməz. Gündəlik kreditlərin təsnifləşdirilməsinə əsasən gündəlik kreditlər

verildiği anda “nəzarət altında olan” aktiv kimi , 1 gün gecikmə halında isə “ümitsiz aktiv” kimi təsnifləşdirilir. Qaydalara görə, borcalan aktiv gündəlik krediti tam ödədiyi gündən 3 iş günü sonra yenidən gündəlik kredit əldə edə bilər. Ümumilikdə, bu tənzimləyici çərçivə riskləri azaltmaq, borcalanların həddindən artıq borclanmasının qarşısını almaq və kredit bazarında dayanıqlılığını artırmağa xidmət edir.

Kredit portfelinin keyfiyyətində əvvəlki ilə müqayisədə istehlak kreditləri üzrə pisləşmə olsa da, biznes kreditlərinin keyfiyyətində yaxşılaşma müşahidə olunur. 2024-cü ildə sektorun qeyri-işlək kredit (QİK) portfeli 51.7% artaraq 112.7 mln. manat təşkil etmişdir. İl ərzində QİK əmsalı isə 1.6 f.b. artaraq 13.9% olmuşdur. QİK portfeli istehlak kreditləri üzrə 4 f.b artaraq 15.8%, biznes kreditləri üzrə 1.4 f.b azalaraq 12.5% olmuşdur.

Qrafik 49. İqtisadi rayonlar üzrə kredit portfelinin paylanması, %-lə

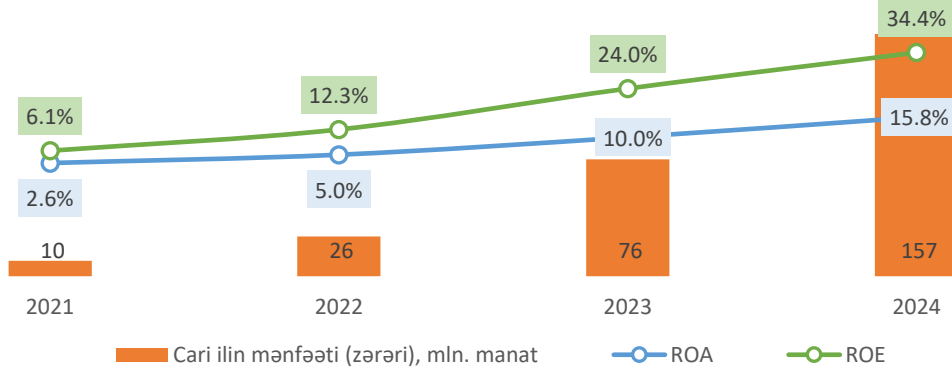
Mənbə: AMB

Regionlar üzrə kreditləşmə fəaliyyətində BOKT-lər banklarla müqayisədə daha aktiv iştirak edir. 2024-cü ildə BOKT-lərin kredit portfelinin 29%-ni iqtisadi rayonlar üzrə verilmiş kreditlər təşkil edir. Bu göstərici banklar üzrə isə 23%-dir.

BOKT sektoru üzrə mənfəətlilik yüksəlmişdir. 2024-cü ildə BOKT-lər yüksək mənfəətlilik (xalis mənfəət – 157 mln. manat) əldə etmişdir ki, bu da 2023-cü ilin

mənfəətindən təqribən 2 dəfə çoxdur. Sektorun ROA və ROE göstəriciləri müvafiq olaraq 15.8% və 34.4% təşkil etmişdir.

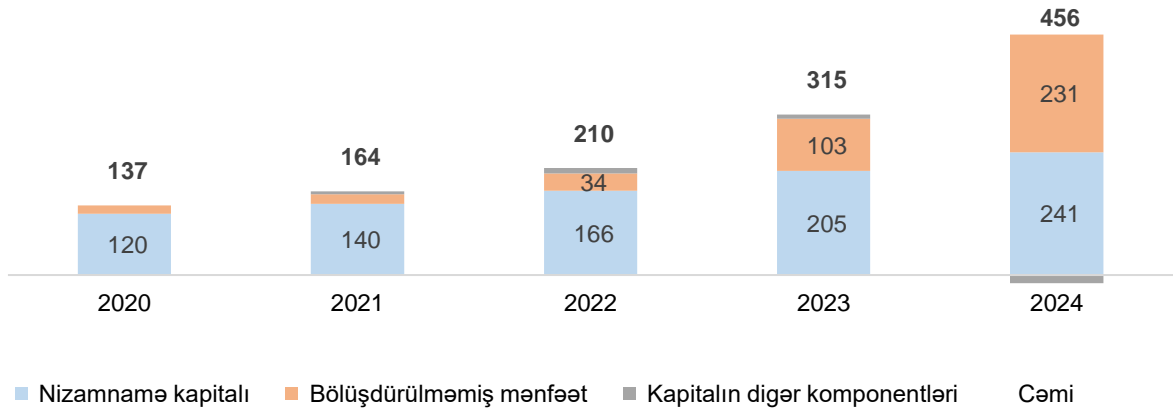
Qrafik 50. BOKT-lərin mənfəət göstəriciləri

Mənbə: AMB

Artan mənfəətlilik fonunda sektorun kapital mövqeyində müsbət tendensiya davam edir. İl ərzində BOKT-lərin kapitalı 45% (141 mln. manat) artaraq 456 mln. manat təşkil etmişdir. Kapitalın artımı həm kapital inyeksiyası, həm də BOKT sektorunun mənfəət generasiyası hesabına olmuşdur. Belə ki, il ərzində bölüşdürülməmiş mənfəət 2 dəfədən çox artaraq 231 mln. manat, nizamnamə kapitalı isə 18% (37 mln. manat) artaraq 241 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 51. BOKT sektoru üzrə kapital komponentlərinin dinamikası, mln. manatla

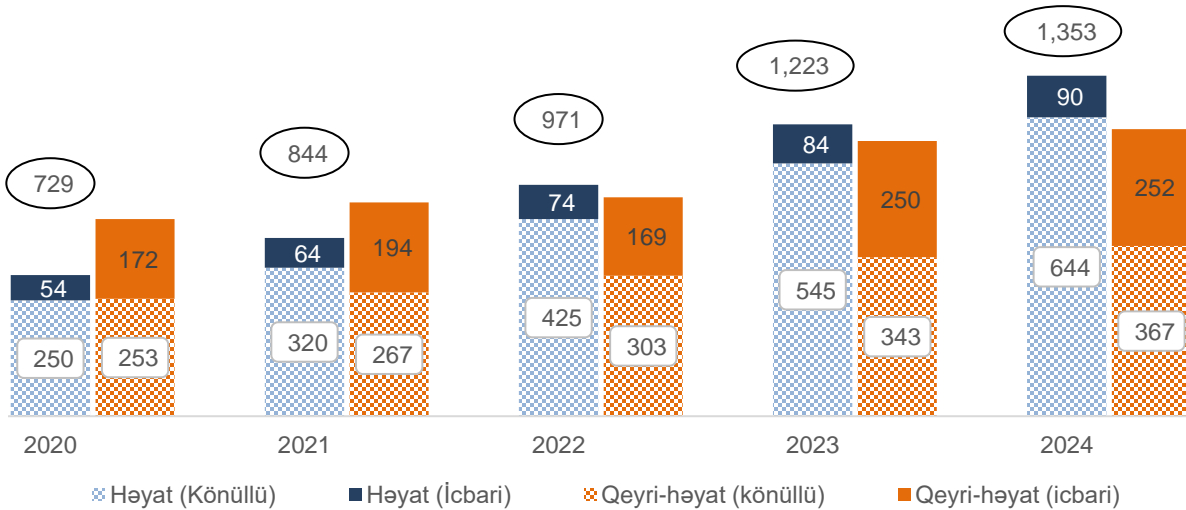
Mənbə: AMB

Sığorta sektoru

2024-cü ilin sonuna olan məlumatlara əsasən Azərbaycan sığorta bazarında 16 sığorta və bir təkrarsığorta şirkəti fəaliyyət göstərir. Sığorta şirkətlərindən 5-i həyat, 11-i isə qeyri-həyat sığorta şirkətidir. Sığorta sektorunun fəaliyyəti həmçinin 23 sığorta brokəri və 481 sığorta agentı vasitəsilə təmin edilmişdir.

Sığorta sektoru artım potensialını reallaşdırmaqdadır. 2024-cü ildə toplanmış sığorta haqları ötən ilin sonuna nisbətə 10.6% (130 mln. manat) artaraq 1353 mln. manata çatmışdır. Sığorta haqların 54%-i həyat sığorta siniflərindən, 46%-i isə qeyri-həyat sığorta siniflərindən formalaşmışdır. Həyat sığortası üzrə yığım 16.7 % artaraq 734 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzrə isə 4.4% artaraq 619 mln. manat təşkil etmişdir. Həm həyat sığortası, həm də qeyri-həyat sığortası üzrə artımın əsas qüvvəsi könüllü sığorta sinifləri olmuşdur. Könüllü sığorta sinifləri 13.9% (123 mln. manat) artaraq 1011 mln. manat, icbari sığorta sinifləri isə 2.4% (8 mln. manat) artaraq 342 mln. manat təşkil etmişdir. Könüllü sığorta siniflərində artımı şərtləndirən əsas amil həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Belə ki, könüllü sığorta üzrə artımın 76%-i (94 mln. manat) məhz bu sinif hesabına formalaşmışdır. Sektorda yığılan haqlar artsa da, artım məhdud sayda şirkət hesabına baş vermişdir.

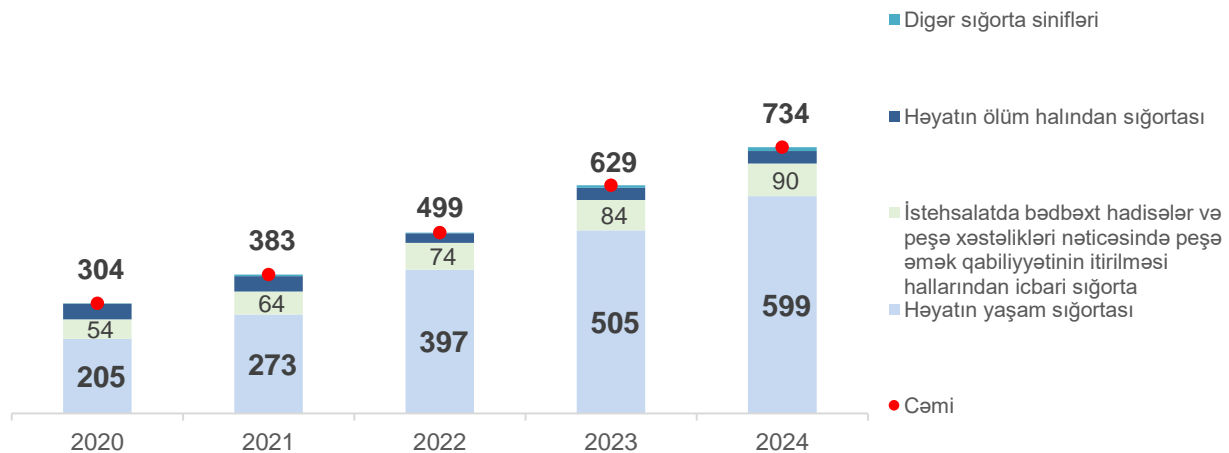
Qrafik 52. Sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Həyat sığortası üzrə yığımlarda artımın əsas qüvvəsi həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Həyatın yaşam sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətə 19% (94 mln. manat) artaraq 599 mln. manata çatmışdır. Həmin sığorta sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları həyat sığortası üzrə yığımların 82%-i təşkil edir. Son 5 il ərzində həmin sığorta sinfinin həyat sığortası üzrə yığımlarda payı 68%-dən 82%-ə yüksəlmişdir.

Qrafik 53. Həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla

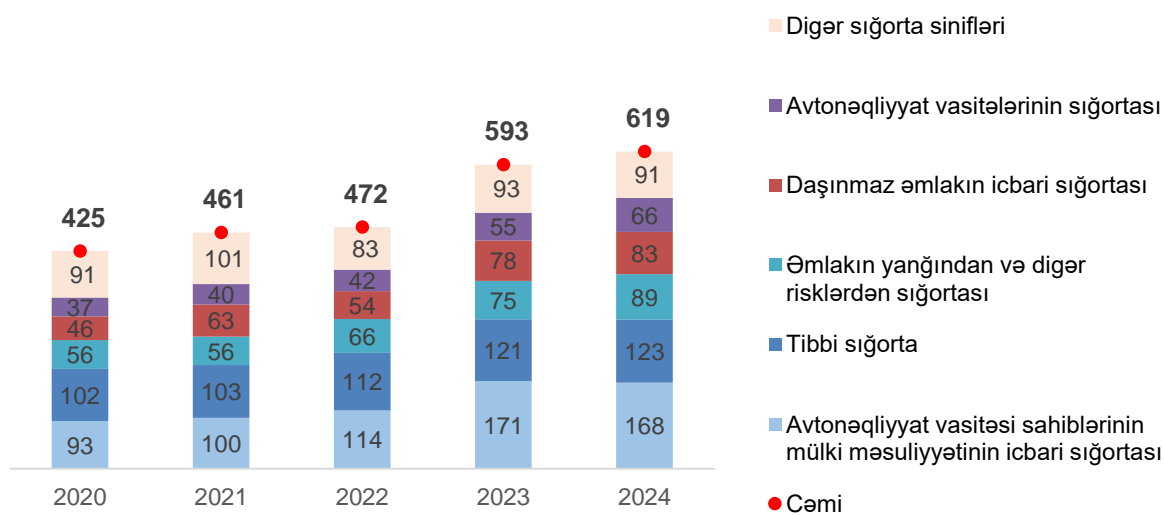
Mənbə: AMB

Vergi güzəştlərində dəyişiklik nəticəsində həyatın yaşam sığortası üzrə sığorta haqlarının azalması ortamüddətli perspektivdə gözlənilmir. 2024-cü ilin sonunda Vergi Məcəlləsinə edilmiş dəyişikliyə əsasən, dövlət sektoruna münasibətdə həyatın yaşam sığortası sahəsində vergi və sosial sığorta ilə bağlı güzəştlər 2025-ci il 1 yanvar tarixindən sonra bağlanmış müqavilələr üzrə məhdudlaşdırılmışdır. Bu dəyişiklik nəticəsində həyatın yaşam sığortası üzrə sığorta haqlarının azalması ortamüddətli perspektivdə gözlənilmir.

Qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlarda ən böyük pay avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası və tibbi sığorta siniflərinə düşür. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları qeyri-həyat sığortası üzrə yığımların 27%-i, tibbi sığorta sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları isə qeyri-həyat sığortası üzrə yığımların 20%-i təşkil edir. Qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlarda artımın əsas qüvvəsi avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası və əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası sinifləri olmuşdur. Avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları ötən ilin sonuna nisbətə 20% artaraq (11 mln. manat) 66 mln. manat, əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası sinfi üzrə yığılmış sığorta haqları ötən ilin sonuna nisbətə 19% artaraq (14 mln. manat) 89 mln. manat olmuşdur. Son 5 il ərzində tibbi sığorta

sinfinin qeyri-həyat sığortası üzrə yığımlarda payı 24%-dən 20%-ə düşmüş, əvəzində avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfinin payı 22%-dən 27%-ə artmışdır.

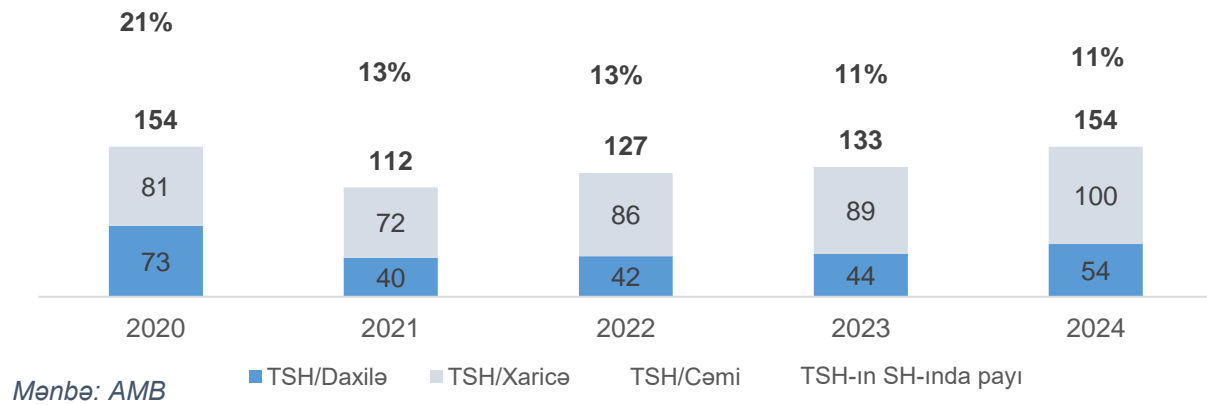
Qrafik 54. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

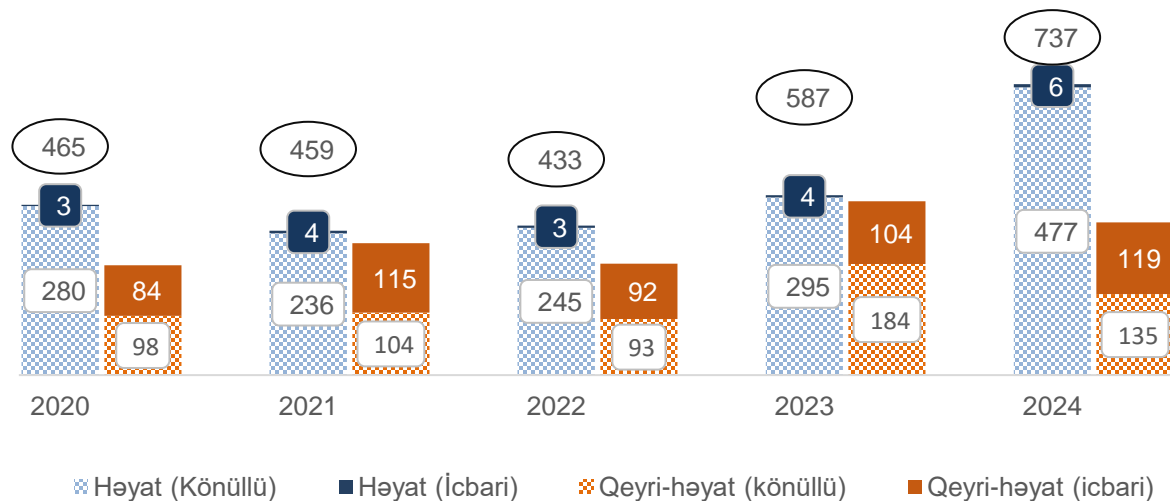
Təkrarsığortaya ötürülən müqavilələr üzrə hesablanmış təkrarsığorta haqlarının (TSH) sığorta haqlarında payı aşağı olaraq qalmaqdadır. 2024-cü il ərzində təkrarsığortaya ötürülən təkrarsığorta haqları ötən ilin sonuna nisbətə 16% (21 mln. manat) artaraq 154 mln. manat olmuşdur. Ötürülən təkrarsığorta haqlarının sığorta haqlarında payı 11% təşkil etmişdir. Ötürülən təkrarsığorta haqlarının 3%-i (5 mln. manat) həyat sığorta sinifləri, 97%-i isə (149 mln. manat) qeyri-həyat sığorta siniflərinin payına düşür. Həyat sığorta sahəsi üzrə ötürülən təkrarsığorta haqları həyat sığorta sahəsi üzrə yığılmış sığorta haqlarının 1%-i, qeyri-həyat sığorta sahəsi üzrə ötürülən təkrarsığorta haqları isə qeyri-həyat sığorta sahəsi üzrə yığılmış sığorta haqlarının 24%-i təşkil etmişdir.

Qrafik 55. Ölkə daxili və ölkə xarici təkrarsığortaçılara hesablanmış təkrarsığorta haqlarının (TSH) dinamikası, mln. manatla

2024-cü ildə ötən ilin sonuna nəzərən sığorta ödənişlərinin həcmində artım müşahidə edilmişdir. 2024-cü il ərzində verilmiş sığorta ödənişləri ötən ilin sonuna nisbətə 26% (150 mln. manat) artaraq 737 mln. manata çatmışdır. Sığorta ödənişlərinin 66%-i həyat sığorta siniflərindən, 34%-i isə qeyri-həyat sığorta siniflərindən formalaşmışdır. 2024-cü il ərzində həyat sığortası üzrə sığorta ödənişləri 62% artaraq 483 mln. manat, qeyri-həyat sığortası üzrə isə 12% azalaraq 254 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 56. Sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla

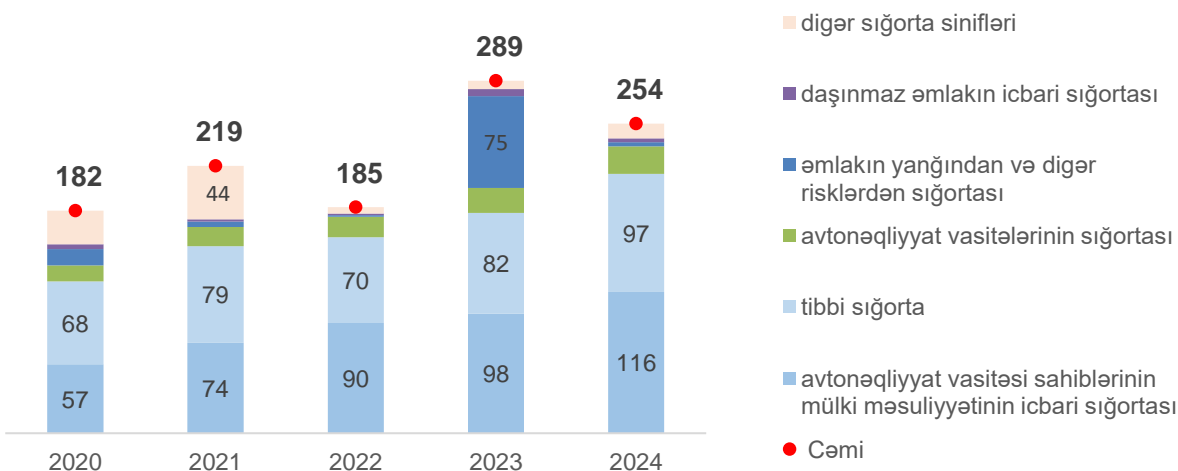

Həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərində artımın əsas qüvvəsi həyatın yaşam sığortası sinfi olmuşdur. Həyatın yaşam sığortası sinfi üzrə sığorta ödənişləri ötən ilin sonuna nisbətə 62% artaraq 474 mln. manata çatmışdır. Həmin sığorta sinfi üzrə sığorta ödənişləri həyat sığortası üzrə verilmiş sığorta ödənişlərinin 98%-i təşkil etmişdir.

Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərinin əsas qüvvəsi avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası və tibbi sığorta sinifləridir. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfi üzrə sığorta ödənişləri qeyri-həyat sığortası üzrə ödənişlərin 46%-i, tibbi sığorta sinfi üzrə sığorta ödənişləri isə qeyri-həyat sığortası üzrə ödənişlərin 38%-i təşkil edir. Qeyri-həyat sığortası üzrə sığorta ödənişlərində azalma müşahidə edilse də, tibbi sığorta sinfi üzrə verilmiş sığorta ödənişləri ötən ilin sonuna nisbətə 17% artaraq 97 mln. manat, avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası sinfi üzrə verilmiş sığorta ödənişləri ötən ilin sonuna nisbətə 18% artaraq 116 mln. manat təşkil etmişdir. Sığorta ödənişlərində azalmanın əsas səbəbi əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortasıdır. Belə ki, baş vermiş 2 böyük hadisə* üçün 2023-cü ildə 70 mln. manat ətrafında sığorta ödənişi edildiyi üçün 2023-cü ilin sığorta ödənişləri 2022-ci ilin sonuna nəzərən 1 mln. manatdan 75 mln. manata yüksəlmiş, 2024-cü ildə isə yenidən 3 mln.manata düşmüşdür.

*Baş vermiş həmin hadisələr 100% təkrarsığortalanmışdır.

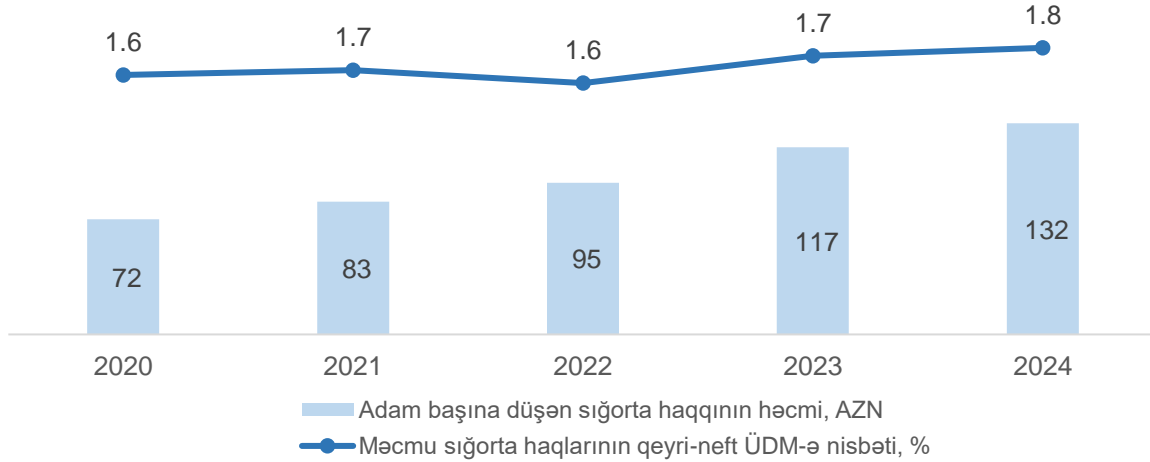
Qrafik 57. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Yığımlarda müsbət dinamika sığorta sektoru üzrə penetrasiya və dərinlik göstəricilərini artırmışdır. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə adambaşına düşən sığorta haqları 13% artaraq 132 manata çatmışdır. Məcmu sığorta haqlarının qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti isə 1.7%-dən 1.8%-ə yüksəlmişdir.

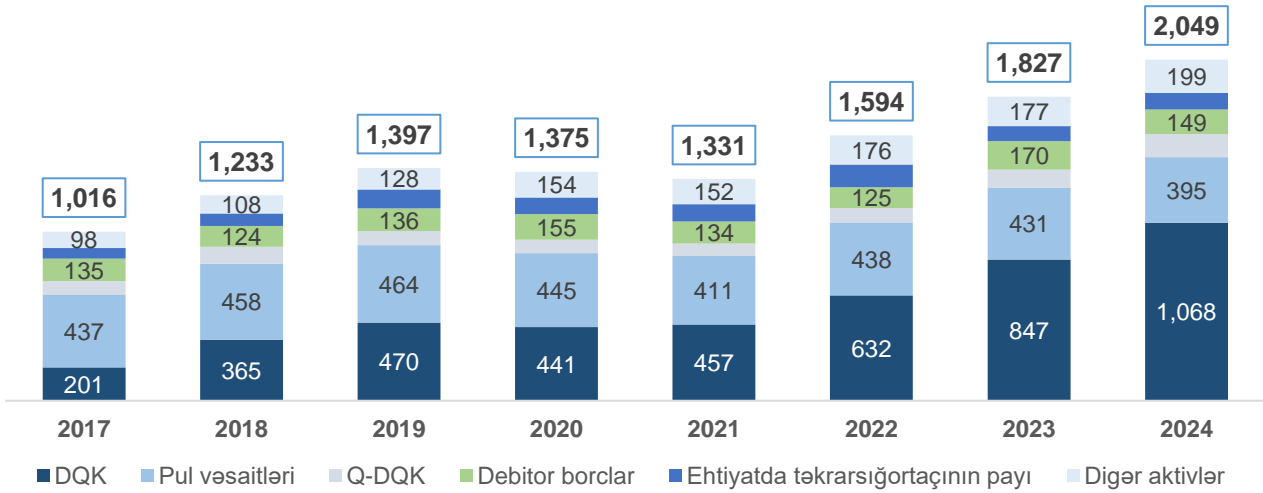
Qrafik 58. Sığorta sektorunun penetrasiyasının dinamikası

Mənbə: AMB

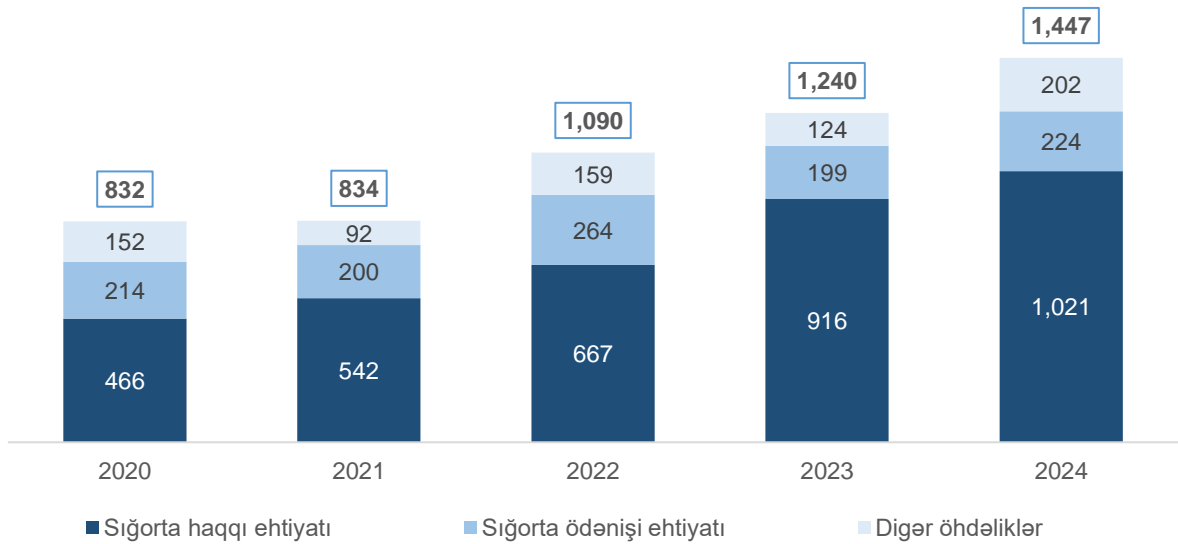
Bazarın genişlənməsi fonunda sektorun aktivlərində müsbət dinamika müşahidə olunur. 2024-cü il ərzində sığorta sektorunun aktivləri 12% (222 mln. manat) artaraq 2 mlrd. manatı keçmişdir. Aktivlərin 52%-ni (1068 mln. manat) dövlət qiymətli kağızları, 19%-ni (395 mln. manat) bank vəsaitləri, 7%-ni (138 mln.manat) qeyri-dövlət qiymətli kağızları, 7%-ni (149 mln. manat) debitor borcları, 15%-i isə digər aktivlər təşkil edir. 2024-cü il ərzində sektorun öhdəlikləri isə 17% (207 mln.manat) artaraq 1.45 mlrd. manata çatmışdır. Öhdəliklərin 70%-i sığorta haqları ehtiyatı, 16%-i sığorta hadisələri ehtiyatı 14%-i digər öhdəliklər təşkil edir. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə sığorta haqları ehtiyatı 11% (105 mln.manat) artaraq 1021 mln.manat olmuşdur.

Qrafik 59. Sığorta sektorunun aktivlərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Qrafik 60. Sığorta sektorunun öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla

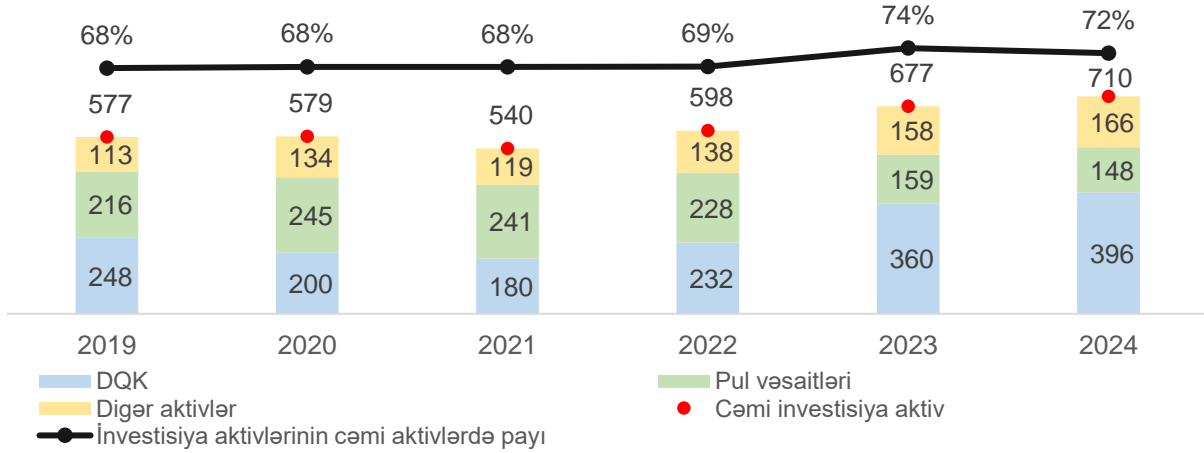

Mənbə: AMB

Sığorta şirkətlərinin investisiya seçimləri məhdud olsa da, institusional investor kimi potensiallarını reallaşdırmaqdadırlar. Sığorta şirkətlərinin investisiya portfeli ötən ilin sonu ilə müqayisədə 13% (199 mln. manat) artaraq 1705 mln. manata çatmışdır. Artım əsasən dövlət qiymətli kağızları (216 mln. manat) hesabına baş vermişdir. Ümumilikdə, həyat sığorta şirkətlərinin aktivlərinin 93%-ni, qeyri-həyat sığorta şirkətlərinin aktivlərinin isə 72%-ni investisiya portfeli təşkil edir. Sığorta

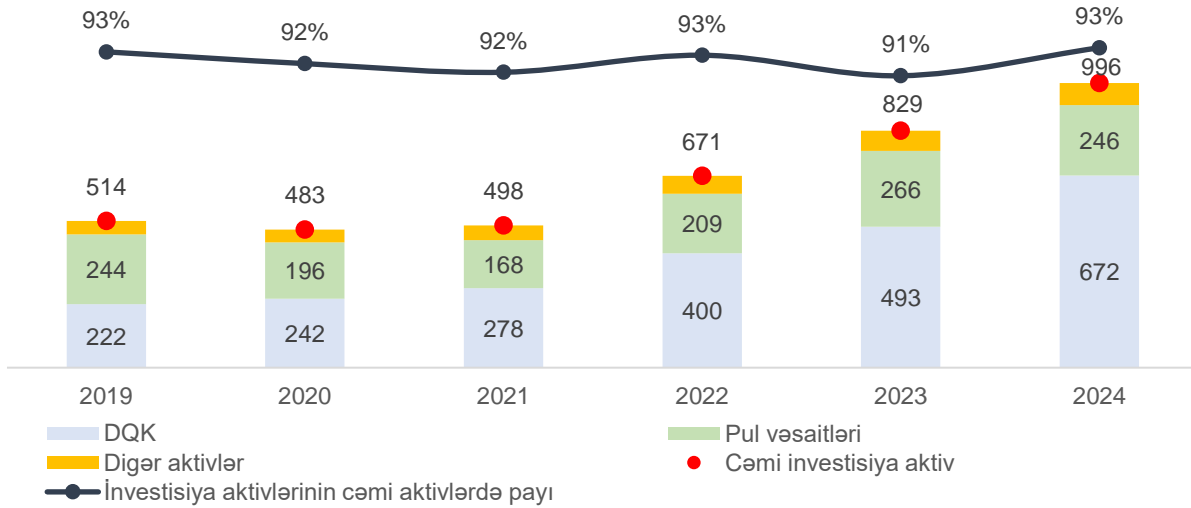
şirkətlərinin investisiya aktivləri əsasən DQK-dan və bank vəsaitlərindən ibarətdir. 2024-cü ilin sonuna sığorta sektoru investisiya fəaliyyətindən 114 mln. manat gəlir əldə etmişdir ki, bu da cəmi gəlirlərin 8%-i təşkil edir.

Qrafik 61. Qeyri-həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyətinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

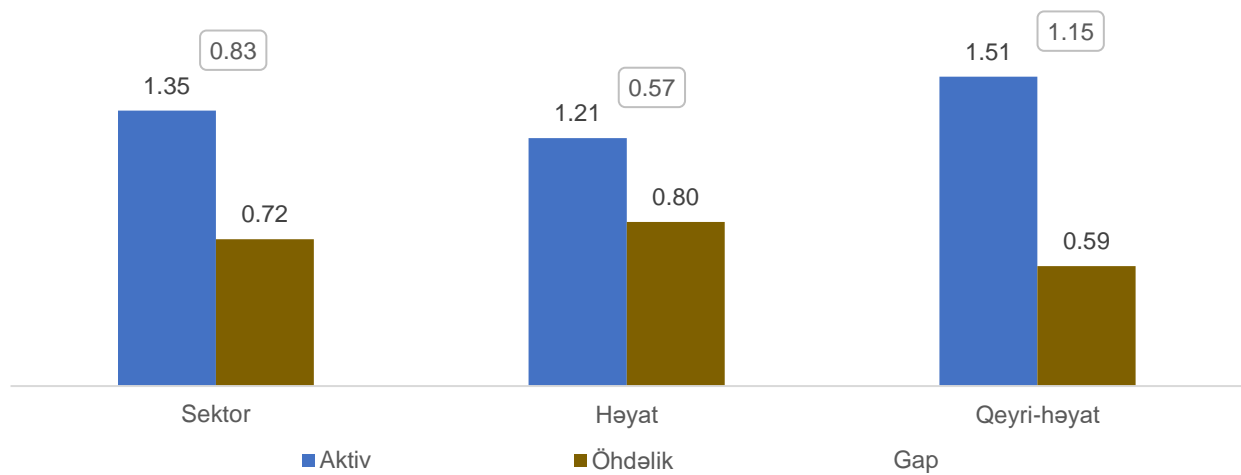
Qrafik 62. Həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyətinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Sığorta şirkətlərinin faiz dərəcəsinə qarşı həssaslığı onların dayanıqlılığına təhdid yaratmır. Sığortaçıların faiz dərəcəsi riskləri üzrə həssaslığı durasiya metodu ilə qiymətləndirilmişdir. Sığorta şirkətlərinin aktiv və öhdəlikləri balans dəyəri ilə əks etdirildiyinə görə hesablamalar balans dəyəri üzərindən aparılmış və AMB-nin uçot faiz dərəcəsi ilə diskontlaşdırılmışdır. Müsbət durasiya fərqi nəticəsində faiz dərəcələrinin artımı məcmu kapitalın tələb olunan kapitala nisbəti əmsalına azaldıcı təsir edir. Aparılmış simulyasiyalara əsasən, faiz dərəcəsinin 1 f.b. artması sığorta sektorunun məcmu kapitalının tələb olunan kapitalına nisbəti əmsalının 1.6 f.b. azalması ilə nəticələnir ki, bu da sığorta sektorunun maliyyə dayanıqlılığına təhdid yaratmır.

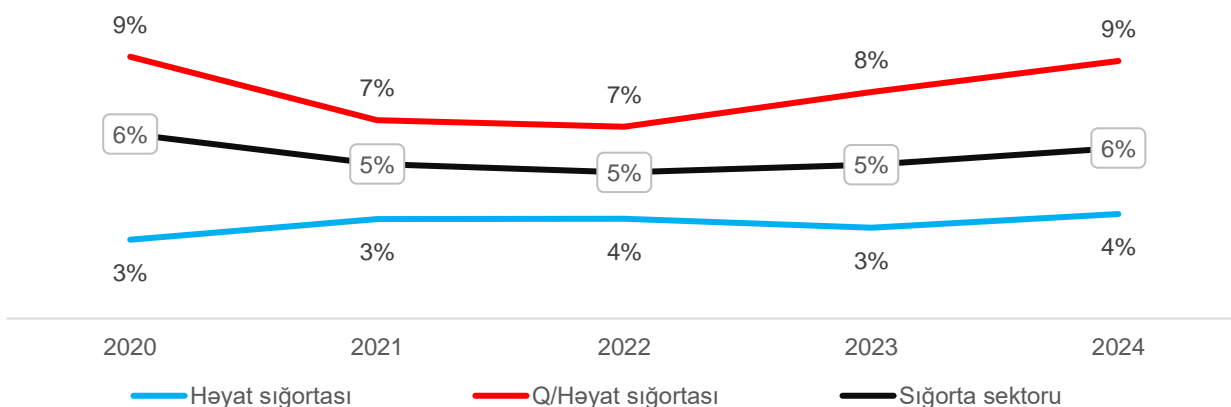
Qrafik 63. Sığorta sektoru üzrə aktiv və öhdəliklərin orta ödəniş müddəti və ya durasiyası (illə ifadə olunur)

Mənbə: AMB

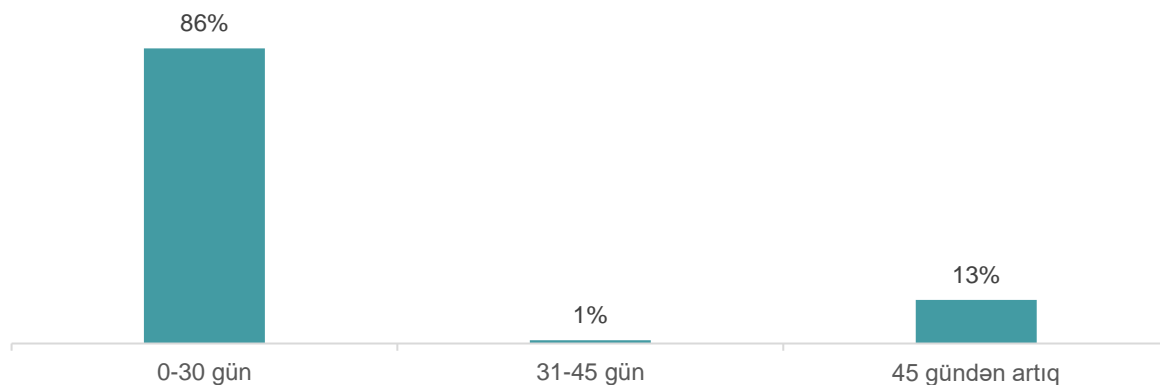
Sığorta şirkətlərinin sığorta haqları üzrə debitor borcları onların dayanıqlılığına təhdid yaratmır. Sığortaçıların sığorta haqları üzrə debitor borcları ötən ilin sonuna nisbətə 23% (21 mln.manat) artaraq 112 mln.manat, həyat sığortası üzrə sığorta haqları üzrə debitor borclar 35% (10 mln.manat) artaraq 39 mln.manat, qeyri-həyat sığortası üzrə isə 17% (11 mln.manat) artaraq 73 mln.manat təşkil etmişdir. Sığorta sektorunun sığorta haqları üzrə debitor borclarının aktivdə payı 6%-dir. Sığorta haqları üzrə debitor borcların 86%-i ödəmə vaxtı 30 gün müddətinə qədər gecikdirilmiş sığorta haqları, 1%-i ödəmə vaxtı 31-45 gün müddətində gecikdirilmiş sığorta haqları, 13%-i ödəmə vaxtı 45 gündən artıq müddətə gecikdirilmiş sığorta haqları təşkil edir. Sığortaçıların investisiya əməliyyatları ilə bağlı qaydada ödəmə vaxtı 45 gündən artıq müddətə gecikdirilmiş sığorta haqları məcmu kapitalın hesablanmasına nəzərə alınmır. Beləliklə həmin debitor borcları sığortaçıların dayanıqlılığına təhdid yaratmır.

Qrafik 64. Sığorta haqları üzrə debitor borcların cəmi aktivlərdə payının dinamikası, %-lə

Mənbə: AMB

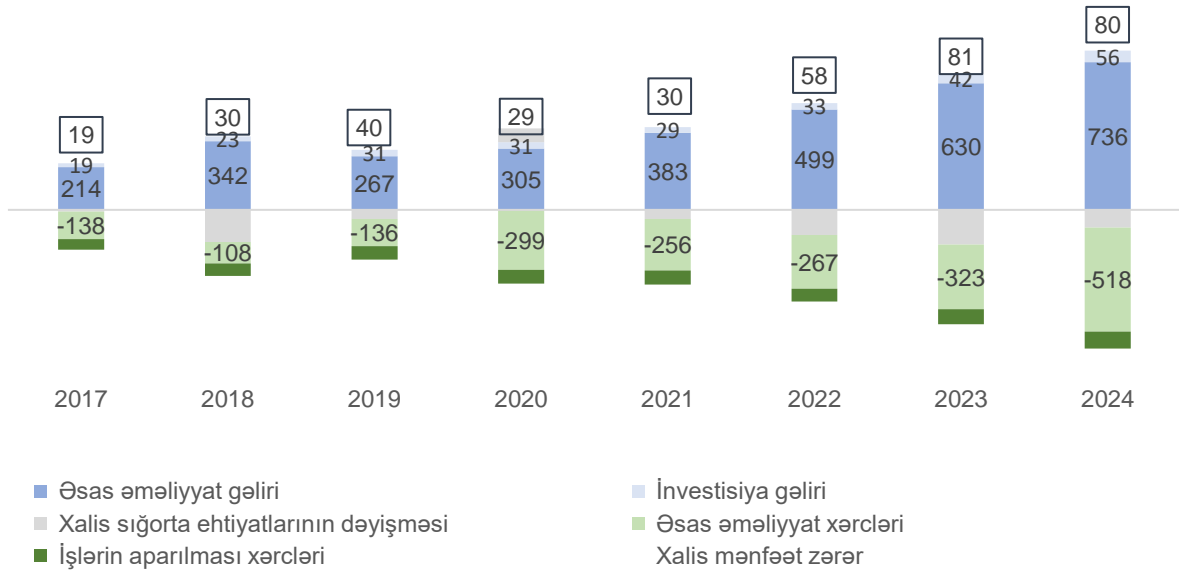
Qrafik 65. Debitor borcların gecikmə günləri üzrə bölgüsü, %-lə

Mənbə: AMB

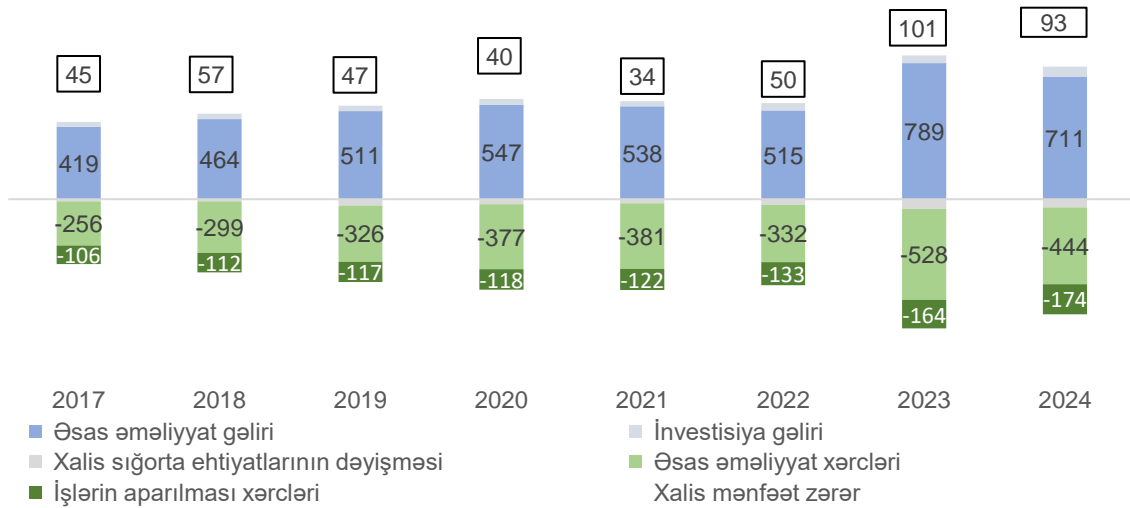
Sığorta sektoru mənfəətlə fəaliyyət göstərsə də, sektorun mənfəətliliyi ötən illə müqayisədə azalmışdır. 2023-ci ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü ilin sonuna sığorta sektorunun xalis mənfəəti 5% (9 mln.manat) azalaraq 173 mln. manat olmuşdur. Qaytarılan sığorta haqlarının və işlərin aparılması xərcləri fonunda həyat sığorta şirkətləri üzrə mənfəətlilik 1 mln. manat azalaraq 80 mln.manat, qeyri-həyat sığorta şirkətləri üzrə mənfəətlilik 8 mln. manat azalaraq 93 mln.manat olmuşdur.

Qrafik 66. Həyat sığortası üzrə mənfəətliliyin dinamikası , mln. manatla

Mənbə: AMB

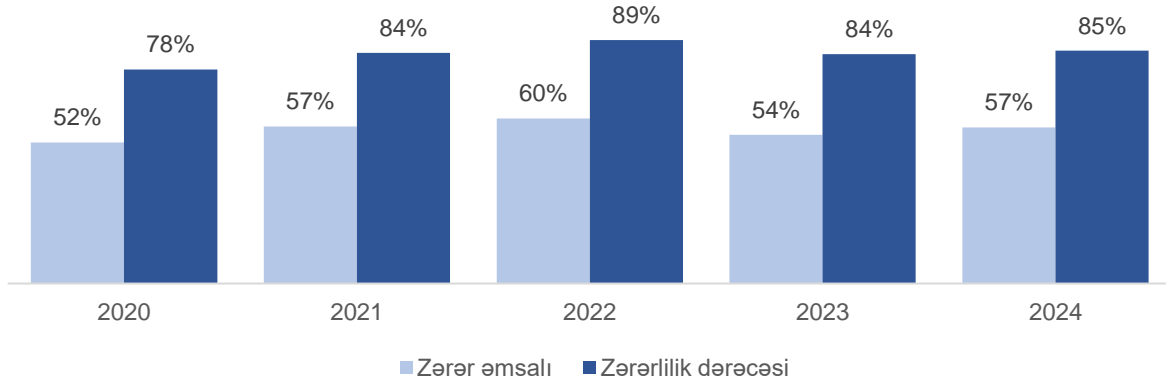
Qrafik 67. Qeyri-həyat sığortası üzrə mənfəətliliyin dinamikası , mln. manatla

Mənbə: AMB

Sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi 1 f.b artmışdır. 2024-cü ildə ötən ilin sonuna nəzərən sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsi 1 f.b artaraq 85% olmuşdur. Yüksək bazar payına sahib bir neçə sığorta siniflərində zərərlik dərəcəsinin artması sığorta sektorunun zərərlik dərəcəsinin artmasına təsir etmişdir.

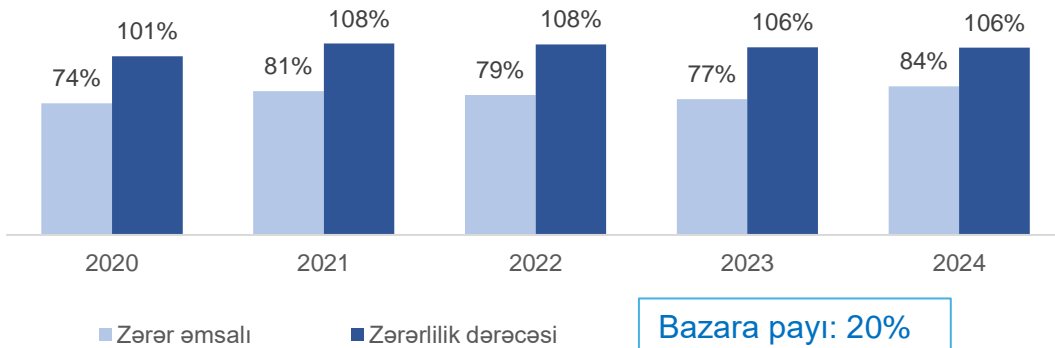
Qrafik 68. Sığorta sektoru üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə

Mənbə: AMB

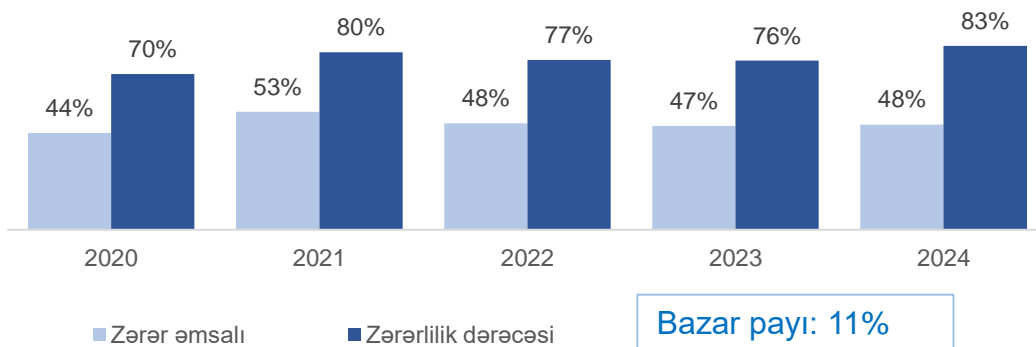
Bazar payı yüksək olan sığorta sinifləri üzrə zərərlik dərəcəsi yüksəkdir. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü ilin sonuna avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası növü üzrə zərər əmsalı 1 f.b artsa da, zərərlik dərəcəsi artmayaraq 103% olmuşdur. Avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası sinfi üzrə zərər əmsalı 1 f.b, zərərlik dərəcəsi isə 7 f.b artmışdır. Zərərlik dərəcəsinin artmasına xərc əmsalının 6 f.b artması səbəb olmuşdur. Könüllü tibbi sığorta sinfi üzrə isə zərər əmsalı 7 f.b artsa da, zərərlik dərəcəsi artmayaraq 106% olmuşdur.

Qrafik 69. Tibbi sığorta üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə

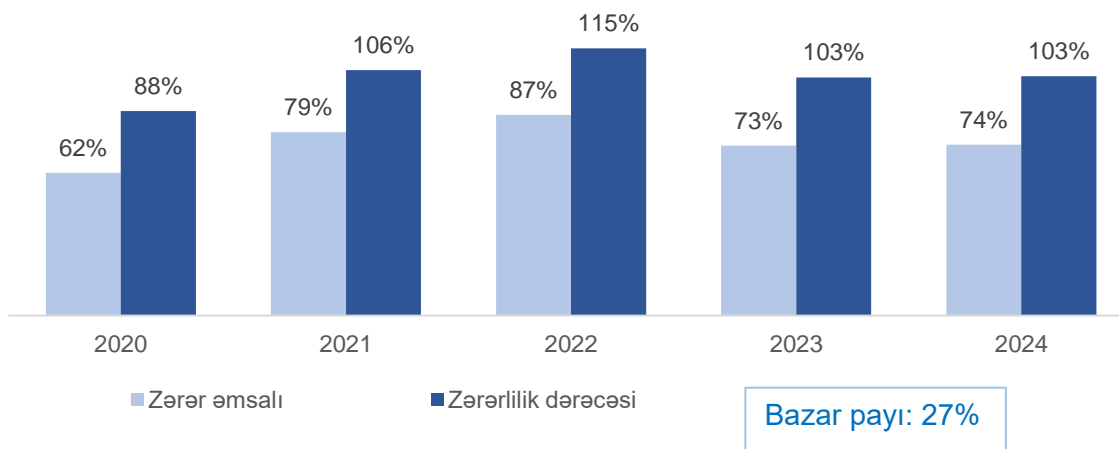
Mənbə: AMB

Qrafik 70. Avto kasko sığortası üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə

Mənbə: AMB

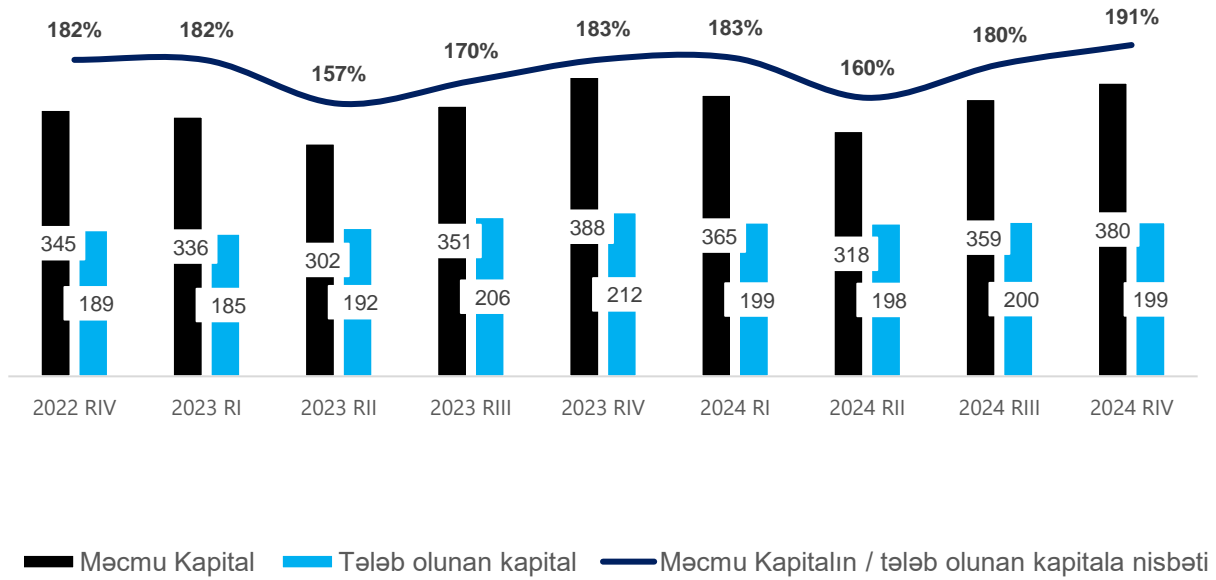
Qrafik 71. Avto icbari sığorta üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə

Mənbə: AMB

Sığorta sektorunun kapital mövqeyi prudensial tələbləri üstələməklə komfort zonadadır. 2024 -cü ilin sonunda sığorta sektorunun məcmu kapitalı ötən ilin sonuna nisbətə 2% (8 mln.manat) azalaraq 380 mln.manat, tələb olunan kapital 6% (13 mln. manat) azalaraq 198 mln. manat, kapital buferi isə 3% artaraq (6 mln. manat) 181 mln. manat olmuşdur.

Qrafik 72. Məcmu və tələb olunan kapitalın dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Haşiyə 6. Sığorta sektorunda likvidlik riski

Likvidlik riski sığorta şirkətinin investisiyalarını və digər aktivlərini vaxtında nağd pula çevirməkdə çətinlik çəkməsi və maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirə bilməməsi riskidir. Likvidlik riskinin idarə edilməsi sığortaçıların sağlam əməliyyatlarını, sığortalıların müdafiəsini və maliyyə sabitliyini təmin etmək üçün vacibdir alətdir. Sığortaçılar üçün likvidlik riski bir neçə amildən yarana bilər:

1. Sığortaçının likvidlik mənbələri ilə likvidlik tələbləri arasında uyğunsuzluq.
2. Sığortaçının nağd pul daxilolmaları ilə nağd pul çıxışları arasında uyğunsuzluq.

2024-cü ildə sığortaçıların likvidliyini ölçmək üçün "International Association of Insurance Supervisors" (IAIS) metodologiyası əsasında "Insurance Liquidity Ratio" (ILR*) hesablaması aparılmışdır. Belə ki, "ILR" əmsalı sığortaçıların malik olduğu yüksək likvidli aktivlərin 3 aylıq müddət ərzində sığorta öhdəlikləri üzrə gözlənilən xalis nağd ödənişlərin icra edilməsi üçün kifayət edib-etmədiyini qiymətləndirir.

*** ILR = (Yüksək likvidli aktivlər) / (Gözlənilən nağd ödənişlər – Gözlənilən nağd daxilolmalar)**

Burada,

Yüksək likvidli aktivlər - metodologiyaya əsasən likvidlik əmsalı tətbiq olunmuş yüksək likvidli aktivlər.

Gözlənilən nağd daxilolmalar – Daxilolma əmsalı tətbiq olunmuş 12 ay müddətində xalis qazanılmış sığorta haqları.

Gözlənilən nağd ödənişlər – Qaçış əmsalları tətbiq olunmuş öhdəlik və digər maddələr üzrə gözlənilən nağd ödənişlər.

Yüksək likvidli aktivlər	
Likvidlik əmsalı	Aktivlər
100%	Pul vəsaitləri və tələbli depozitlər
40%	Müddətli depozitlər
15%	İnvestisiya fondlarında olan pul vəsaitləri
95%	Azərbaycan Respublikasının dövlət qiymətli kağızları
60%-95%	İnvestisiya reytinginə malik xarici ölkələrin dövlət qiymətli kağızları
90%	Dövlət zəmanəti ilə təmin olunan qeyri-dövlət qiymətli kağızları
75%	İpoteka və Kredit Zəmanət Fondu tərəfindən buraxılan ipoteka istiqrazları
95%	Çoxtərəfli inkişaf bankları tərəfindən buraxılan qeyri-dövlət qiymətli kağızları
40%-50%	İnvestisiya reytinginə malik qeyri-dövlət qiymətli kağızları
30%-40%	Hüquqi şəxslərin nizamnamə kapitalına investisiyalar

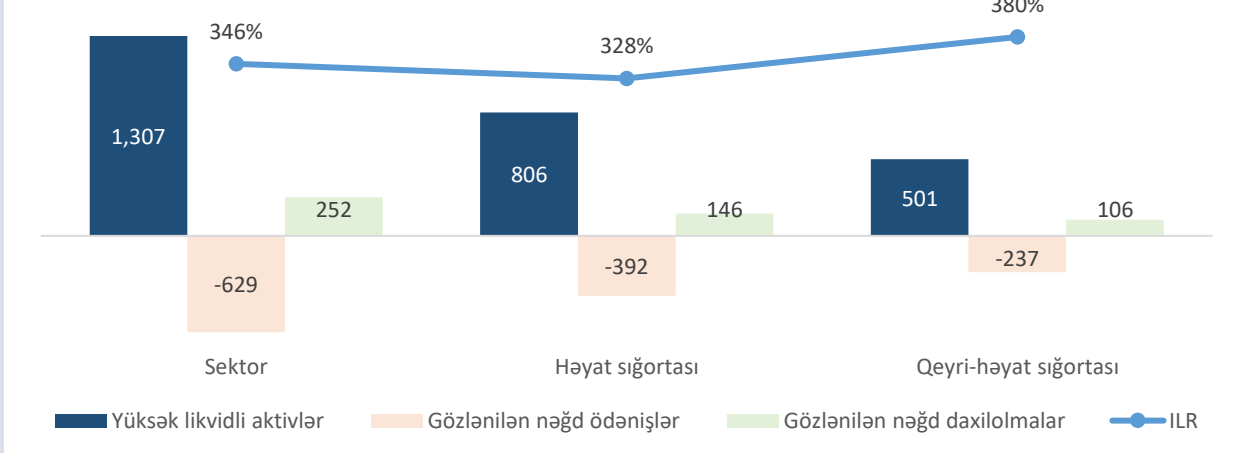
Gözlənilən nəğd daxilolmalar

Daxilolma əmsalı	Maddələr
20%	12 ay müddətində xalis qazanılmış sığorta haqları

Gözlənilən nəğd ödənişlər

Qaçış əmsalı	Maddələr
10%-50%	Xitam olunan müqavilələr üzrə qaytarılan sığorta haqları
10%-100%	Sığorta hadisələri üzrə sığorta ödənişləri
25%	Sığorta əməliyyatlarının aparılması xərcləri
15%	Sığorta hadisələrində təkrarsığortaçıların payı
15%-25%	Katastrofik sığorta hadisələri üzrə sığorta ödənişləri
1.25%	Xalis sığorta hadisələri üzrə "risk adjustment"
1%	12 ay müddətində hesablanmış sığorta haqları
75%	Qısa müddətli borc öhdəlikləri
75%	Repo üzrə öhdəliklər
12.50%	Balansdan kənar öhdəliklər

Sığorta Likvidlik Əmsalı (ILR)

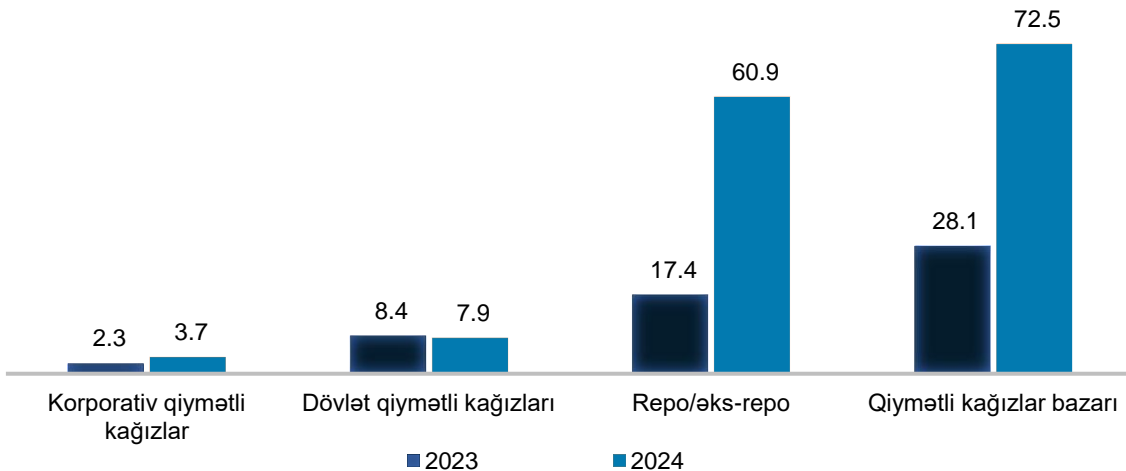
Mənbə: AMB

2024-cü ilin sonuna sığortaçıların likvidlik mövqeyi ILR metodologiyası əsasında hesablanmışdır. Sığorta sektorunun yüksək likvidli aktivləri 1307 mln. manat, gözlənilən nəğd ödənişləri 629 mln. manat, gözlənilən nəğd daxilolmalar 252 mln. manat, sektorun likvidlik əmsalı (ILR) isə 346% qiymətləndirilmişdir. Beləliklə, yüksək keyfiyyətli likvid aktivlərin adekvat səviyyədə saxlanılmasının təmin olunması sığortaçıların qısamüddətli (3 aylıq) likvidlik şoklarına qarşı dayanıqlığını artırır.

Kapital bazarı

2023-cü illə müqayisədə qiymətli kağızların dövriyyəsində artım baş vermişdir ki, bu artımın əsas drayveri repo və əks-repo əməliyyatları olmuşdur. Belə ki, qiymətli kağızlar bazarının ticarət dövriyyəsi ötən ilin sonu ilə müqayisədə 2.6 dəfə (44.4 mlrd manat) artaraq 72.5 mlrd. manata çatmışdır. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə repo və əks-repo əməliyyatlarının həcmi 3.5 dəfə (43.5 mlrd. manat) artaraq 60.9 mlrd. manata çatmışdır. Repo və əks-repo əməliyyatları üzrə artımı şərtləndirən əsas amil pul siyasətinin yeni əməliyyat çərçivəsinin tətbiqi fonunda bankların günlük likvidlik ehtiyaclarını təmin etməsi məqsədilə təkrar bazardan daha aktiv istifadə etməsi olmuşdur. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə hesabat ili ərzində korporativ qiymətli kağızlar 62% (1.4 mlrd. manat) artmış, dövlət qiymətli kağızları isə 6% (0.5 mlrd. manat) azalmışdır. DQK-lar üzrə azalmanın əsas səbəbi Mərkəzi Bankın notları olmuşdur.

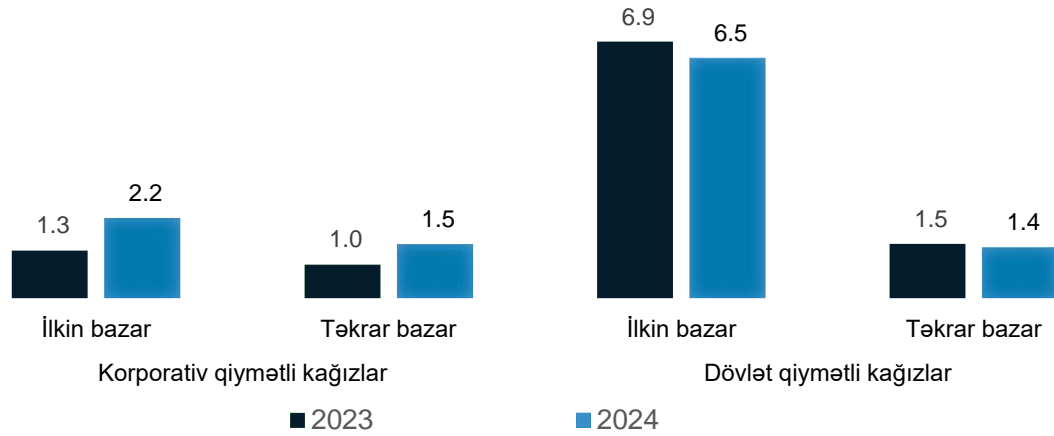
Qrafik 73. Kapital bazarının dövriyyəsi, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Korporativ kağızların ticarət dövriyyəsi artmış, dövlət qiymətli kağızlarının ticarət dövriyyəsi isə azalmışdır. Belə ki, ötən ilin sonu ilə müqayisədə korporativ qiymətli kağızların ilkin bazar dövriyyəsinin həcmi 65% (0.9 mlrd. manat) artaraq 2.2 mlrd. manata, təkrar bazar dövriyyəsinin həcmi isə 57% (0.5 mlrd. manat) artaraq 1.5 mlrd. manata çatmışdır. Dövlət qiymətli kağızları üzrə dövriyyə isə 2023-cü il ilə müqayisədə azalmışdır. Dövlət qiymətli kağızlarının ilkin bazar dövriyyəsi 6% (0.4 mlrd. manat), təkrar bazar dövriyyəsi isə 7% (0.1 mlrd. manat) azalaraq müvafiq olaraq 6.5 və 1.4 mlrd. manat təşkil etmişdir.

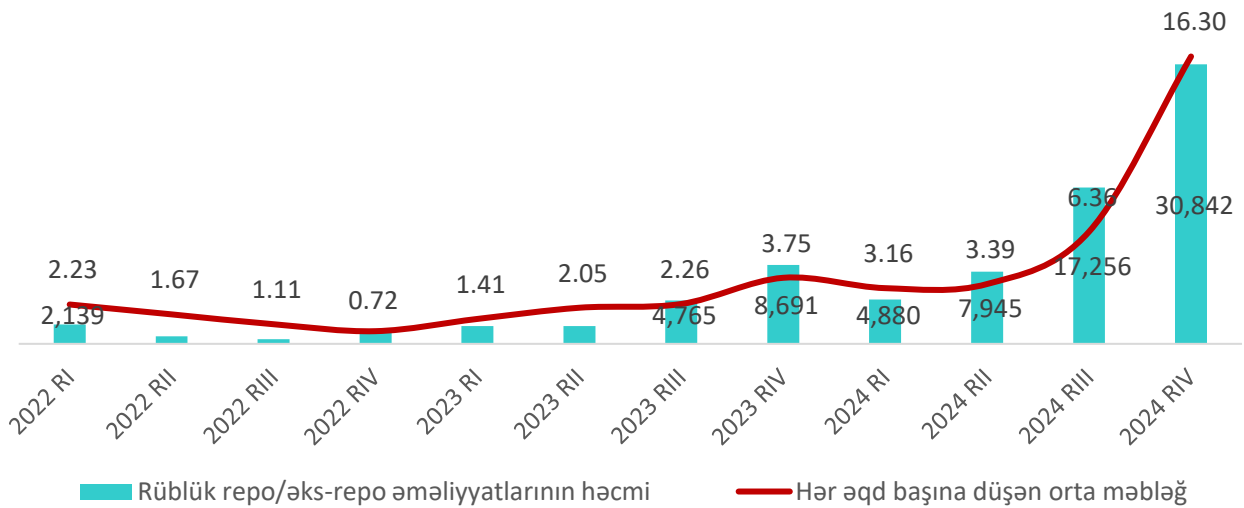
Qrafik 74. İlkin və təkrar bazar əməliyyatlarının həcmi, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

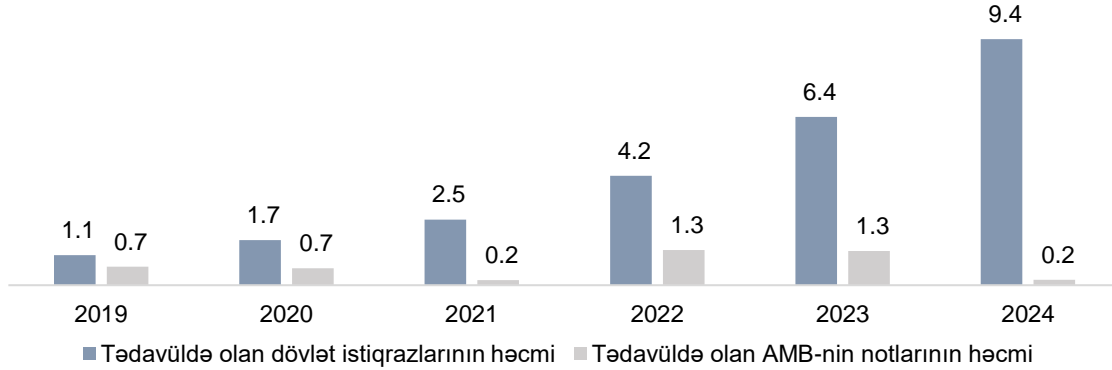
2023-cü ildən başlanılan pul siyasətinin yeni əməliyyat çərçivəsi fonunda bankların günlük likvidlik ehtiyaclarını təmin etməsi məqsədilə təkrar bazardan daha aktiv istifadə edilməsi repo/əks-repo bazarında artımı şərtləndirmişdir. Hesabat ili ərzində repo/əks-repo əməliyyatlarının həcmi 60.9 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu əməliyyatların böyük hissəsi (79% və ya 48.1 mlrd. manat) ilin ikinci yarısında baş vermişdir. Ümumilikdə, ötən ilin ikinci rübündən etibarən həm rüblük əməliyyatların həcmində, həm də hər əqd başına düşən orta məbləğdə nəzərəçarpan artım müşahidə edilməkdədir.

Qrafik 75. Repo əməliyyatlarının dinamikası, mln. manatla

Tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının həcmi artmışdır. Belə ki ötən ilin sonu ilə müqayisədə tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızların həcmi 24% (1.9 mlrd. manat) artaraq 9.6 mlrd. manata çatmışdır. Artımı şərtləndirən əsas amil dövlət istiqrazları olmuşdur. 2024-cü il ərzində tədavüldə olan dövlət istiqrazlarının həcmi ötən ilin sonuna nisbətə 46% (3.0 mlrd. manat) artaraq 9.4 mlrd. manata çatmışdır. Dövlət istiqrazlarının həcmi uzunmüddətli dövlət qiymətli kağızlarının emissiyası hesabına artmışdır.

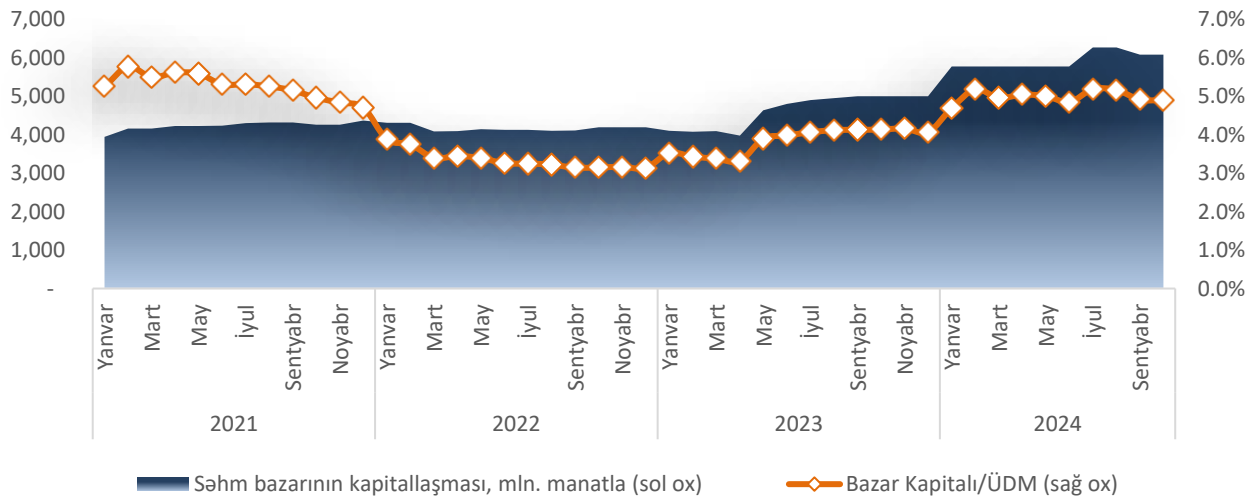
Qrafik 76. Tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Səhm bazarının kapitalizasiyası üzrə müsbət trend davam etməkdədir. Ötən ilin sonu ilə müqayisədə səhm bazarının kapitalizasiyası 22% artaraq 6.0 mlrd. manata çatmışdır.

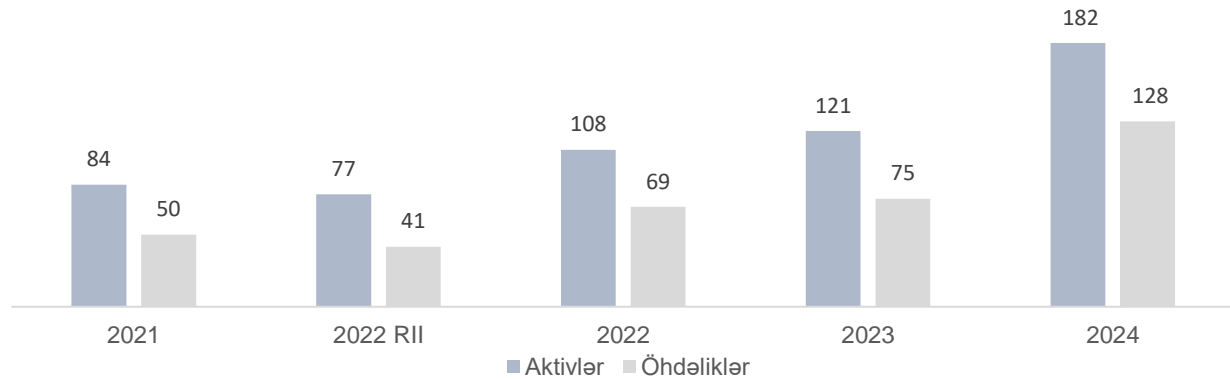
Qrafik 77. Səhm bazarının kapitalizasiyası (mln. manatla) və penetrasiyasının dinamikası

Mənbə: AMB, BFB

Hesabat ili ərzində investisiya şirkətlərinin balansı genişlənməmişdir. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə investisiya şirkətlərinin aktivləri 50% (61 mln. manat) artaraq 182 mln. manat, öhdəlikləri isə 71% (53 mln. manat) artaraq 128 mln. manata çatmışdır. İntestisiya şirkətlərinin aktiv və öhdəliklərindəki artımı şərtləndirən əsas amil repo/əks-repo əməliyyatlarının həcmnin artımı ilə bağlı olmuşdur.

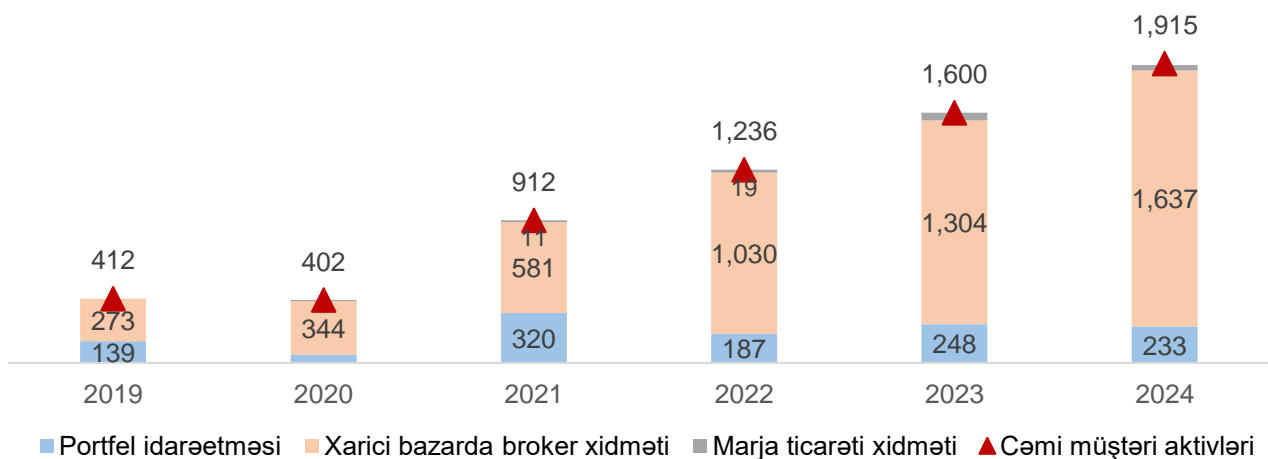
Qrafik 78. İntestisiya şirkətlərinin balansının dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

Dövr ərzində investisiya şirkətlərinin müştəri aktivləri genişlənməmişdir. 2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə investisiya şirkətlərinin müştəri aktivləri 20% (315 mln. manat) artaraq 1,915 mln. manata çatmışdır. Müştəri aktivlərində artımın əsas drayveri xarici bazarda broker xidmətləri olmuşdur. Belə ki, xarici bazarda broker xidmətləri üzrə müştəri aktivləri 26% (333 mln. manat) artmışdır.

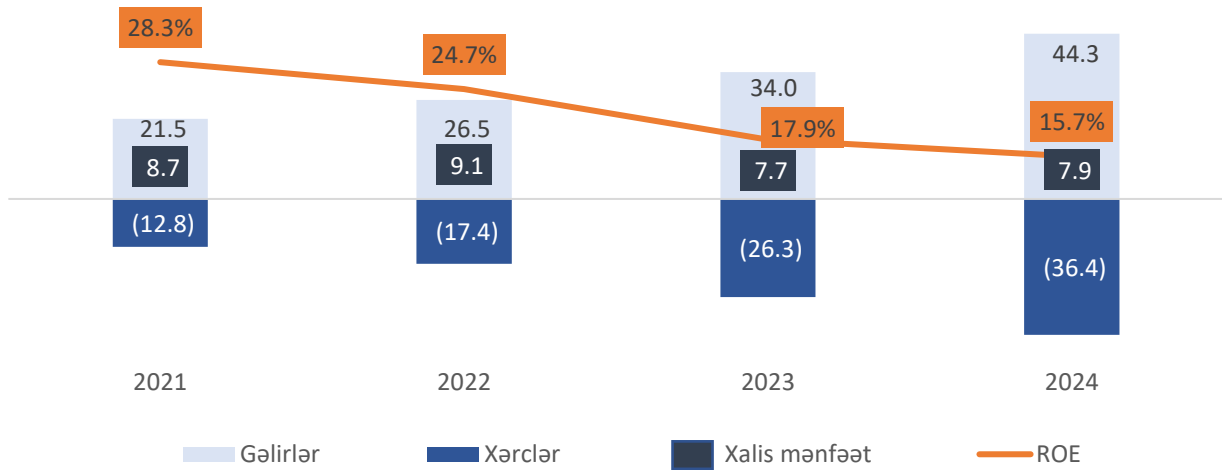
Qrafik 79. İntestisiya şirkətlərinin müştəri aktivlərinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

İnvestisiya şirkətlərinin xalis mənfəətində artım müşahidə edilmişdir. Belə ki, ötən ilin sonu ilə müqayisədə 2024-cü il ərzində investisiya şirkətlərinin xalis mənfəəti 2.7% (0.2 mln. manat) artaraq 7.9 mln. manat olmuşdur. İnvestisiya şirkətlərinin xalis mənfəətində artım müşahidə edilsə də, artan kapital fonunda ROE göstəricisi 2.2 f.b. azalaraq 15.7% olmuşdur.

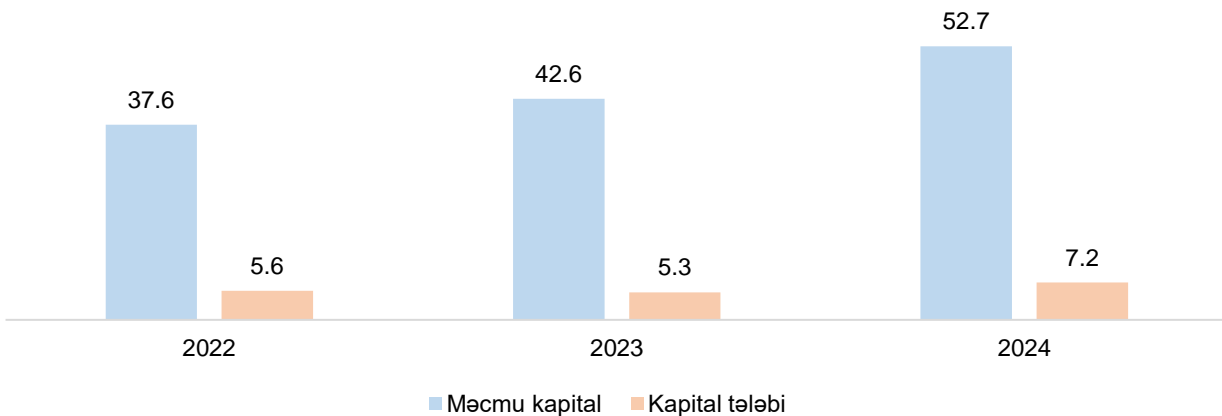
Qrafik 80. İnvestisiya şirkətlərinin mənfəətliliyinin dinamikası, mln manatla

Mənbə: AMB

İnvestisiya şirkətlərinin kapital mövqeyi komfort zonadadır. 2024-cü ilin sonuna olan məlumatlara əsasən sektor üzrə məcmu kapital 52.7 mln. manat, tələb olunan kapital isə 7.2 mln. manat təşkil etmişdir ki, bu da investisiya şirkətlərinin kifayət qədər kapital buferinə sahib olmasını şərtləndirir.

Qrafik 81. Məcmu kapital və kapital tələbinin dinamikası, mln. manatla

Mənbə: AMB

2024-cü il ərzində kapital bazarında Mərkəzi Bank tərəfindən tənzimləmə və nəzarət, habelə inkişaf yönümlü bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu dövrdə Mərkəzi Bank tərəfindən qiymətli kağızlar bazarında tənzimləmə və nəzarət proseslərinin səmərəliliyinin artırılması, kapital bazarının hüquqi çərçivəsinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, əməliyyat infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, həmçinin bazarda tələb və təklifin dəstəklənməsi istiqamətində tədbirlər davam etdirilmişdir. Hesabat ilində kapital bazarının əməliyyat infrastrukturunun rəqəmsallaşdırılması məqsədilə ticarət və ticarət sonrası sistemlərin rəqəmsal platformalara inteqrasiyası təmin edilmişdir. Görülən işlərin nəticəsi kimi ilk dəfə yerli kommersiya banklarından birinin səhmlərinin kütləvi təklifi üzrə abunə yazılışı prosesinin mobil tətbiq vasitəsilə icra edilməsi təmin olunmuşdur. Prosesin davamı olaraq həmin səhmlər üzrə təkrar bazar əməliyyatlarının da mobil tətbiq vasitəsilə icrası təmin edilmişdir. Əlavə olaraq, risklərin idarə olunması və hesabatlıq sistemlərinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə “İnvestisiya şirkətlərində korporativ idarəetmə Standartları” təsdiq edilmişdir.

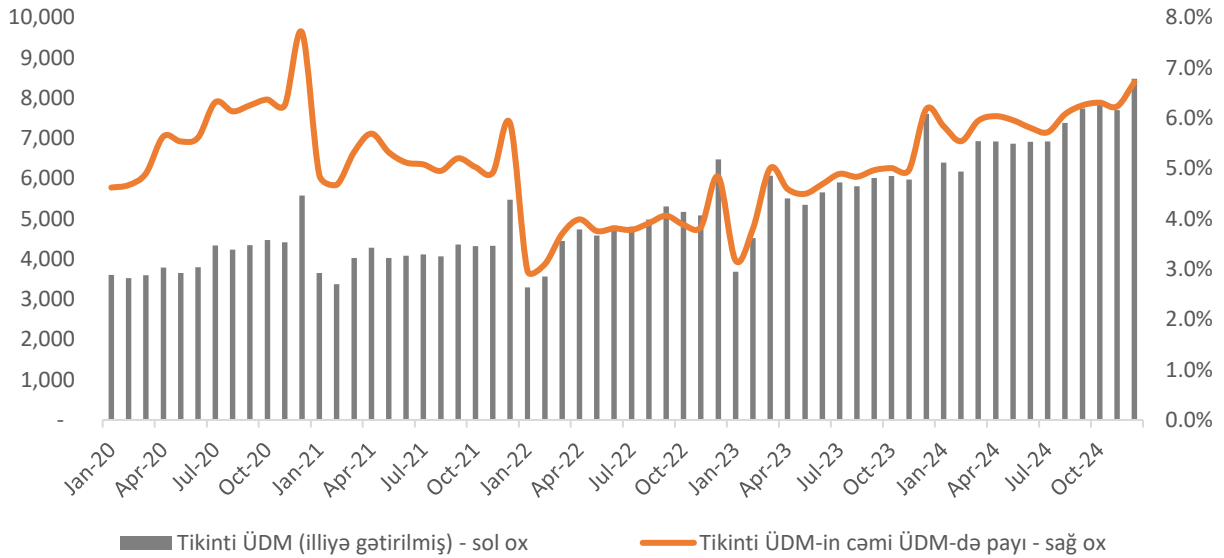
Daşınmaz əmlak bazarı

Maliyyə sabitliyinin təhlili baxımından daşınmaz əmlak bazarının dinamikası və tikinti sektorunun iqtisadiyyata təsiri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Tikinti sektoru ümumi daxili məhsulun (ÜDM) formalaşmasında və iqtisadi aktivliyin təmin olunmasında əsas istiqamətlərdən biri hesab edilir.

Ümumilikdə, tikinti sektoru üzrə ÜDM-də əsasən stabil artım müşahidə edilməkdədir. Son illərdə tikinti sektorunun ÜDM-dəki payı müəyyən qədər dəyişkənlik nümayiş etdirsə də, 2023-cü ilin ikinci yarısından etibarən tikinti sektorunun həm nominal ÜDM həcmi, həm də ümumi iqtisadiyyatda payı stabil olaraq artmaqdadır. Bu tendensiya investisiya axınlarının bərpa olunması, xüsusilə işğaldan azad olmuş torpaqların bərpası istiqamətində iri infrastruktur layihələrinin icrası və daşınmaz əmlak bazarında tələb amillərinin güclənməsi ilə əlaqədar olmuşdur.

Tikinti sektorunun stabil artım tempi iqtisadiyyatda ümumi investisiya mühitinin güclənməsinə və məşğulluq səviyyəsinin qorunmasına müsbət təsir göstərmişdir. Beləliklə, son dövrlərdə tikinti sektorunun ÜDM-dəki payının artması ümumi iqtisadi aktivliyin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. 2024-cü ildə tikinti müəssisələrində çalışan maddəli işçilərin sayı 2023-cü illə müqayisədə 3.7% artaraq 117 min nəfər təşkil etmişdir.

Qrafik 82. Tikinti sektoru üzrə ÜDM-in dinamikası, mln. manatla

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

Tikinti sektoruna yönəldilmiş investisiyalar müəyyən dövrlərdə dəyişiklik göstərsə də, yaşayış evlərinin tikintisinə ayrılan vəsaitlər və onların əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalardakı payı artmaqdadır. Son dövrlərdə bu tendensiya daha da güclənmiş və bazar aktivliyinin yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Yaşayış evlərinin tikintisi üzrə sərmayə qoyuluşlarının artması həm artan tələblə, həm də dövlət və özəl sektor tərəfindən həyata keçirilən yeni layihələrlə bağlı olmuşdur.

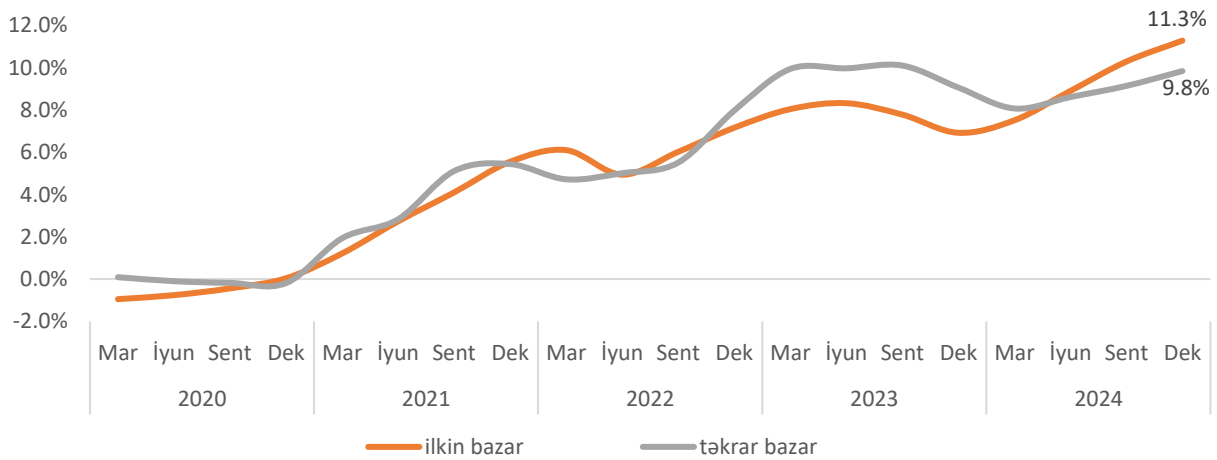
Qrafik 83. Tikinti sektorunda əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar və yaşayış evlərinin tikintisinə investisiyaların həmin investisiyalarda payının dinamikası

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

İlkin və təkrar bazar üzrə mənzil qiymətləri artmaqdadır. 2020-ci ildə pandemiya ilə əlaqədar olaraq daşınmaz əmlak bazarında qiymətlərdə nisbətən sabitlik müşahidə olunmuş, lakin sonrakı illərdə artım meyilləri müşahidə edilmişdir. Bütövlükdə, 2020-ci ilin sonu ilə müqayisədə mənzil qiymətlərində 32.4% artım olmuşdur.

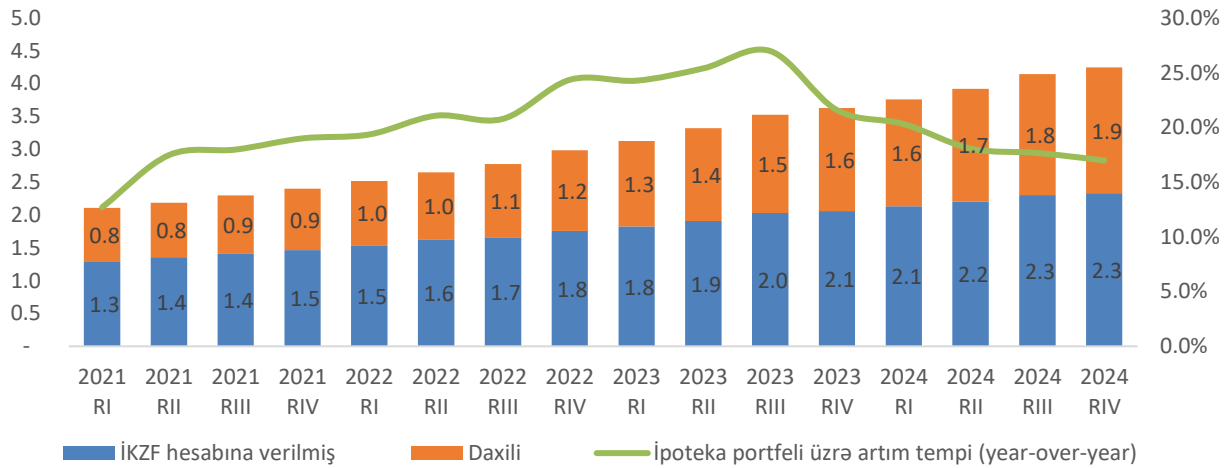
Qrafik 84. İlkin və təkrar bazar üzrə mənzil qiymətlərinin illik artım tempinin dinamikası, %-lə

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

İpoteka kreditləşməsi son illərdə ümumilikdə artım nümayiş etdirmişdir. 2020-ci ildən etibarən ipoteka kreditlərinin həcmi yüksəlmiş, lakin 2023-cü ildə artım tempində sabitləşmə müşahidə olunmuşdur. Bu sabitləşmə əsasən İKZF hesabına verilmiş kreditlər üzrə olmuşdur. Bu isə öz növbəsində təkrar bazar üzrə qiymətlərin artım tempinin sabitləşməsinə öz təsirini göstərmişdir.

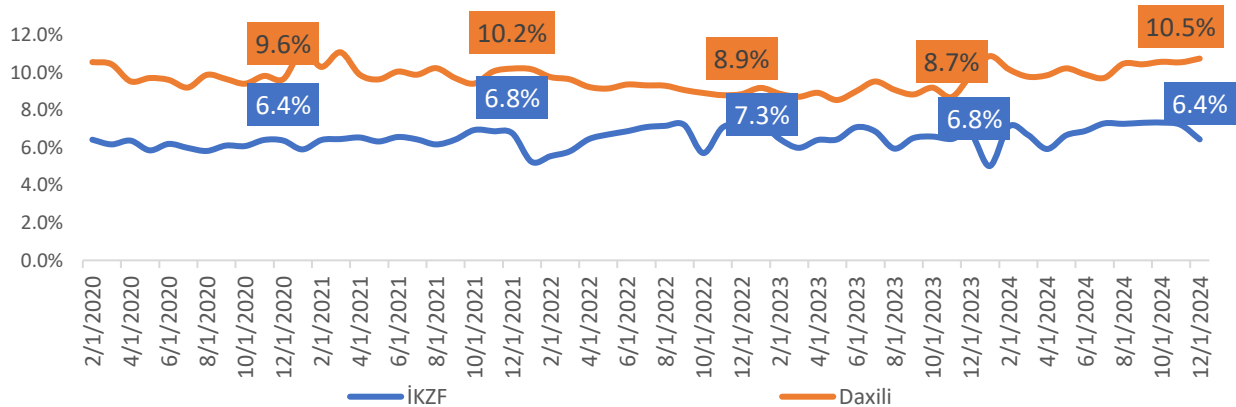
Qrafik 85. İpoteka portfelinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Bankların daxili ipoteka faizləri artmaqdadır. Son dövrlərdə İKZF hesabına verilmiş ipoteka kreditləri üzrə faiz dərəcələrində əhəmiyyətli dəyişiklik müşahidə edilməsə də, bankların daxili resursları hesabına verilən ipoteka kreditləri üzrə faiz dərəcələri artmaqdadır. Daxili resurslar hesabına verilmiş ipoteka kreditlərinin ümumi ipoteka

Qrafik 86. Yeni verilmiş ipoteka kreditləri üzrə orta faiz dərəcəsinin dinamikası, %-lə

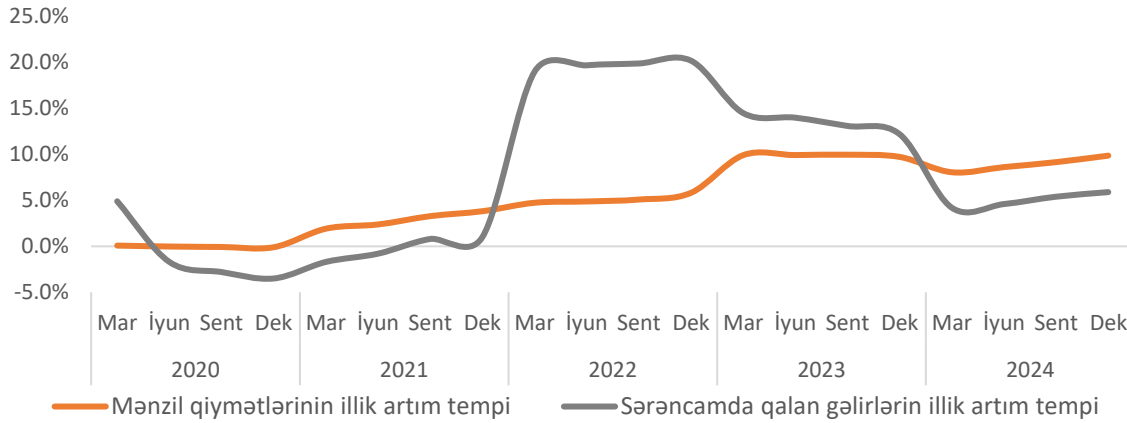

Mənbə: AMB

portfelində çəkisinin artması ipoteka kreditləri üzrə orta faiz dərəcələrinin artmasına səbəb olmuşdur.

2024-cü ildə mənzil qiymətlərinin artım tempi sərəncamda qalan gəlirlərin artım tempini üstələmişdir. Belə ki, DSK-ın məlumatına əsasən, ötən ilin sonu ilə müqayisədə mənzil qiymətləri 9.9%, sərəncamda qalan gəlirlərin artım tempi isə 5.9% təşkil etmişdir. Ümumilikdə isə, 2020-ci ildən etibarən mənzil qiymətləri 32%, sərəncamda qalan gəlirlər isə 39% artmışdır.

Qrafik 87. Mənzil qiymətləri və əhəlinin sərəncamda qalan gəlirlərinin artım tempinin dinamikası, %-lə

Mənbə: Dövlət Statistika Komitəsi

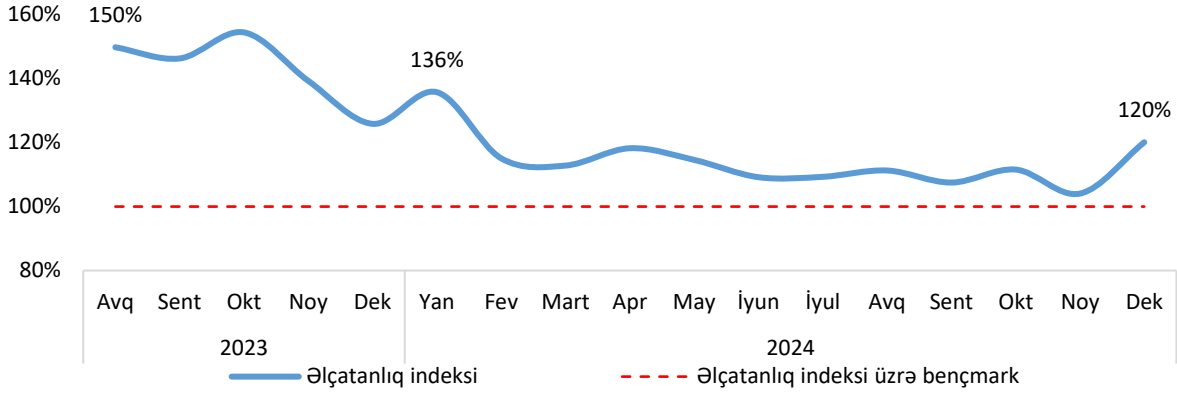
Mənzil bazarında təklif edilən qiymətlərin¹⁰ artmasına baxmayaraq, əhəlinin sərəncamda qalan gəlirləri dayanıqlı ipoteka kreditləşməsinə imkan verir. Dünya təcrübəsində geniş istifadə edilən əlçatanlıq indeksi (affordability index)¹¹ adam başına düşən sərəncamda qalan gəlirin ay ərzində verilmiş yeni ipoteka kreditləri üzrə aylıq ortalama ödənişə nisbəti kimi hesablanır. Göstəricinin 100%-dən yuxarı olması əhəlinin sərəncamda qalan gəlirlərinin ipoteka ödəmə iqtidarında olduğunu, 100%-dən aşağı olması isə aylıq ipoteka ödənişinin sərəncamda qalan gəlirdən çox olmasını göstərir. 2024-cü ildə mənzil qiymətlərinin artım tempi, həmçinin yeni verilən daxili ipoteka kreditləri üzrə orta faiz dərəcələrinin artımı əlçatanlıq indeksində azalmanı

¹⁰ Mənzil bazarı üzrə təklif edilən qiymətlər açıq mənbələrdən, o cümlədən daşınmaz əmlak alqı-satqısı üzrə ixtisaslaşmış veb-səhifələrdən əldə edilmişdir.

¹¹ Əlçatanlıq indeksi = (Sərəncamda qalan aylıq gəlir * 70%) / Ay ərzində verilmiş yeni ipoteka kreditləri üzrə ortalama aylıq ödəniş.

*Sərəncamda qalan aylıq gəlirin 70%-in götürülməsinin əsas səbəbi İKZF hesabına verilən kreditlərdə bu tələbin olmasıdır.

Qrafik 88. Əlçatanlıq indeksinin dinamikası, %-lə

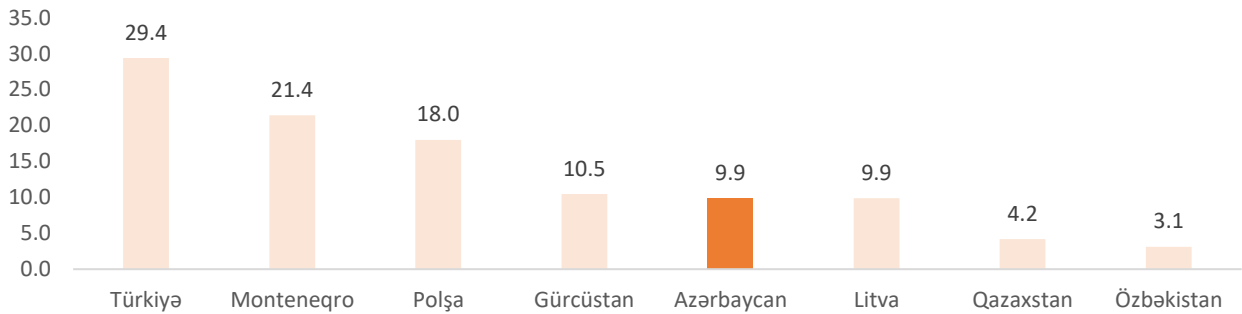
Mənbə: AMB, Dövlət Statistika Komitəsi, Daşınmaz əmlak alqı-satqısı üzrə açıq mənbələr

şərtləndirmişdir. Bununla bərabər, əhalinin sərəncamda qalan gəlirləri üzrə müsbət dinamika əlçatanlıq indeksinin bənçmark göstəricidən yüksək olmasına səbəb olmuşdur.

2023-cü ilin sonu ilə müqayisədə Azərbaycanda mənzil qiymətlərində artım müşahidə edilsə də, bəzi bənçmark ölkələrlə müqayisədə bu temp aşağı olmuşdur.

Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına əsasən, mənzil bazarında qiymətlər ötən ilin sonu ilə müqayisədə 9.9% artmışdır. Bu artım tempi bəzi bənçmark ölkələrlə (Qazaxıstan və Özbəkistan) müqayisədə yüksək olsa da, Türkiyə, Gürcüstan və digər ölkələrlə müqayisədə aşağıdır. Mənzil bazarı ilə bağlı mövcud açıq mənbələrdən əldə edilən məlumata əsasən Bakı şəhəri üzrə təklif edilən median aylıq kirayə haqqı 927 manat təşkil edir ki, bu da daşınmaz əmlakın kapitalizasiya müddətinin¹² 19.5 il olmasını şərtləndirir. Bakı şəhəri üzrə təklif olunan orta ev qiymətlərinin orta aylıq nominal əmək haqqına (Bakı üzrə) nisbəti isə 189 ay və ya 15.7 il təşkil edir¹³.

Qrafik 89. Son 1 ərzində ölkələr üzrə mənzil qiymətlərinin illik artım dinamikası, %-lə

Mənbə: Ölkələr üzrə Statistika İdarələri

¹² Kapitalizasiya müddəti=Median mənzil qiyməti/Median illik kirayə haqqı

¹³ Hesablamalar daşınmaz əmlak alqı-satqısı üzrə açıq mənbələrdə yerləşdirilmiş mənzil satışı və kirayəsi elanları əsasında aparılmışdır. Belə ki, 2024-cü ilin sonu üzrə hesablamalarda istifadə olunan mənzil satışı elanlarının 75%-dən çoxunu yeni tikililər təşkil etmişdir. Hesablamalarda istifadə olunan kirayə mənzil elanlarının isə 82%-i yeni tikililərin payına düşmüşdür. Mərkəz və mərkəzə yaxın kirayə mənzil üzrə elanların sayı ümumi kirayə mənzil elanlarının 75%-ni təşkil etmişdir.

Qrafik və cədvəllər

Qrafik 1. Qlobal ÜDM-in artım proqnozları, %-lə.....	8
Qrafik 2. İstehlak qiymətləri indeksi, %--lə	9
Qrafik 3. Əmtəə qiymətlərinin dəyişməsi.....	9
Qrafik 4. Borcun ÜDM-də payındakı dəyişikliyin dinamikası, faiz bəndi.....	10
Qrafik 5. Qeyri-neft sektoru sahələrinin iqtisadi artım tempi.....	11
Qrafik 6. İdxal və ixracın dinamikası, mlrd. ABŞ dolları	13
Qrafik 7. Mərkəzi Bankın və Dövlət Neft Fondunun valyuta ehtiyatlarının dinamikası, mlrd. ABŞ dolları.....	13
Qrafik 8. Dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin dinamikası, mlrd. manatla	14
Qrafik 9. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin dinamikası, mlrd. manatla	15
Qrafik 10. Bank sisteminin aktiv və öhdəliklərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla.....	16
Qrafik 11. Bank sektoru üzrə HHİ indeksinin dinamikası.....	17
Qrafik 12. Ən böyük 3 bankın bazar payının dinamikası.....	17
Qrafik 13. Fiziki və hüquqi şəxslərin depozit portfelinin dinamikası, mlrd. manatla	18
Qrafik 14. Kredit portfeli və ÜDM-in illik artım tempinin müqayisəsi.....	19
Qrafik 15. Kredit portfelinin illik artımı, %-lə	20
Qrafik 16. Kredit portfelinin illik artım tempinin dinamikası, %-lə	20
Qrafik 17. Qiymətli kağızlar portfelinin dinamikası, mln. manatla	24
Qrafik 18. Məcmu və xarici valyutada likvidliyin örtülmə əmsalı, %-lə.....	27
Qrafik 19. Yüksək keyfiyyətli likvid aktivlər və gözlənilən cəmi xalis məxariclər, mlrd. manatla	27
Qrafik 20. Bank sektorunun likvid aktivlərinin strukturunun dinamikası, mlrd. manatla	28
Qrafik 21. Bank sektorunun likvid aktivlərinin valyuta strukturunun dinamikası, mlrd. manatla ...	29
Qrafik 22. Bank sektorunun aktiv və öhdəliklərinin müddət strukturu	29
Qrafik 23. Kreditin depozitə nisbəti əmsalının dinamikası, mlrd. manatla	30
Qrafik 24. Bank sektoru üzrə QİK portfelinin dinamikası, mlrd. manatla	31
Qrafik 25. QİK portfelinin sahələr üzrə dinamikası, mln. manatla.....	31
Qrafik 26. Biznes kreditləri üzrə QİK portfelinin iqtisadiyyatın sahələri üzrə dinamikası, mln. manatla	32
Qrafik 27. İstehlak portfelinin BGN üzrə bölgüsünün dinamikası, mln. manatla	33
Qrafik 28. Əhalinin borc yükünün sərəncamda qalan gəlirə nisbətinin dinamikası.....	33
Qrafik 29. Restrukturizasiya edilmiş portfelin dinamikası, mlrd. manatla	34
Qrafik 30. Depozit və kredit portfelinin dollarlaşmasının dinamikası	36
Qrafik 31. Depozit portfelinin dollarlaşmasının dinamikası	37
Qrafik 32. Kredit portfelində xarici valyutanın payı, %-lə	37
Qrafik 33. Kredit portfelinin valyuta strukturu və dinamikası, mlrd. manatla	38
Qrafik 34. Ödəniş müddətləri üzrə aktiv və öhdəliklərin bölgüsü və orta çəkili durasıyası.....	38
Qrafik 35. Aktivlər və öhdəliklər üzrə orta çəkili durasıya və durasıya qəpi.....	39
Qrafik 36. Bank sektorunun xalis mənfəəti və ROA göstəricisi.....	40

Qrafik 37. Mənfəət/zərərle işləyən bankların göstəriciləri	40
Qrafik 38. Bank sektorunun ROE göstəricisi və onun əsas komponentləri, mln. manatla	41
Qrafik 39. Bank sektorunun maliyyələşmə dəyəri və gəlirliliyi, %-lə	42
Qrafik 40. Bank sektoru üzrə səmərəlilik göstəriciləri, mln. manatla	43
Qrafik 41. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla	44
Qrafik 42. Kapital adekvatlığının dinamikası, mln. manatla	44
Qrafik 43. Aktivlər və RÖA-nın dinamikası, mlrd. manat	45
Qrafik 44. Stres-test nəticəsində bank sisteminin kapital adekvatlığı əmsalı, %-lə	51
Qrafik 45. Pessimist ssenaridə kapital adekvatlığı göstəricisinə təsir kanalları, %-lə	52
Qrafik 47. BOKT-lərin öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla	53
Qrafik 46. BOKT-lərin aktivlərinin dinamikası, mln. manatla	53
Qrafik 48. BOKT-lərin kredit portfelinin strukturu, mln. manatla	54
Qrafik 49. İqtisadi rayonlar üzrə kredit portfelinin paylanması, %-lə	56
Qrafik 50. BOKT-lərin mənfəət göstəriciləri	57
Qrafik 51. BOKT sektoru üzrə kapital komponentlərinin dinamikası, mln. manatla	57
Qrafik 52. Sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla	58
Qrafik 53. Həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla	59
Qrafik 54. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta haqlarının dinamikası, mln. manatla	60
Qrafik 55. Ölkə daxili və ölkə xarici təkrarsığortaçılara hesablanmış təkrarsığorta haqlarının (TSH) dinamikası, mln. manatla	61
Qrafik 56. Sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla	61
Qrafik 57. Qeyri-həyat sığorta sinifləri üzrə sığorta ödənişlərinin dinamikası, mln. manatla	62
Qrafik 58. Sığorta sektorunun penetrasiyasının dinamikası	63
Qrafik 59. Sığorta sektorunun aktivlərinin dinamikası, mln. manatla	64
Qrafik 60. Sığorta sektorunun öhdəliklərinin dinamikası, mln. manatla	64
Qrafik 61. Qeyri-həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyətinin dinamikası, mln. manatla	65
Qrafik 62. Həyat şirkətlərinin investisiya fəaliyyətinin dinamikası, mln. manatla	65
Qrafik 63. Sığorta sektoru üzrə aktiv və öhdəliklərin orta ödəniş müddəti və ya durasiyası (illə ifadə olunur)	66
Qrafik 64. Sığorta haqları üzrə debitor borcların cəmi aktivlərdə payının dinamikası, %-lə	67
Qrafik 65. Debitor borcların gecikmə günləri üzrə bölgüsü, %-lə	67
Qrafik 66. Həyat sığortası üzrə mənfəətliliyin dinamikası , mln. manatla	68
Qrafik 67. Qeyri-həyat sığortası üzrə mənfəətliliyin dinamikası , mln. manatla	68
Qrafik 68. Sığorta sektoru üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə	69
Qrafik 69. Tibbi sığorta üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə	69
Qrafik 70. Avto kasko sığortası üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə	70
Qrafik 71. Avto icbari sığorta üzrə zərərlik dərəcəsinin dinamikası, %-lə	70
Qrafik 72. Məcmu və tələb olunan kapitalın dinamikası, mln. manatla	71
Qrafik 73. Kapital bazarının dövriyyəsi, mlrd. manatla	74
Qrafik 74. İlkin və təkrar bazar əməliyyatlarının həcmi, mlrd. manatla	75
Qrafik 75. Repo əməliyyatlarının dinamikası, mln. manatla	75

Qrafik 76. Tədavüldə olan dövlət qiymətli kağızlarının dinamikası, mlrd. manatla	76
Qrafik 77. Səhm bazarının kapitalizasiyası (mln. manatla) və penetrasiyasının dinamikası.....	76
Qrafik 78. İnvestisiya şirkətlərinin balansının dinamikası, mln. manatla.....	77
Qrafik 79. İnvestisiya şirkətlərinin müştəri aktivlərinin dinamikası, mln. manatla	77
Qrafik 80. İnvestisiya şirkətlərinin mənfəətliliyinin dinamikası, mln manatla	78
Qrafik 81. Məcmu kapital və kapital tələbinin dinamikası, mln. manatla	78
Qrafik 82. Tikinti sektoru üzrə ÜDM-in dinamikası, mln. manatla.....	80
Qrafik 83. Tikinti sektorunda əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar və yaşayış evlərinin tikintisinə investisiyaların həmin investisiyalarda payının dinamikası	81
Qrafik 84. İlk və təkrar bazar üzrə mənzil qiymətlərinin illik artım tempinin dinamikası, %-lə...	81
Qrafik 85. İpoteka portfelinin dinamikası, mlrd. manatla	82
Qrafik 86. Yeni verilmiş ipoteka kreditləri üzrə orta faiz dərəcəsinin dinamikası, %-lə	82
Qrafik 87. Mənzil qiymətləri və əhalinin sərəncamda qalan gəlirlərinin artım tempinin dinamikası, %-lə	83
Qrafik 88. Əlçatanlıq indeksinin dinamikası, %-lə	84
Qrafik 89. Son 1 ərində ölkələr üzrə mənzil qiymətlərinin illik artım dinamikası, %-lə	84
Cədvəl 1. Makroprudensial siyasətin aralıq məqsədləri.....	26
Cədvəl 2. Beynəlxalq təcrübədə əməliyyat dayanıqlığının prudensial tənzimlənməsi istiqlamətində yanaşmalar.	47
Cədvəl 3. Bank sistemi üzrə seçilmiş əsas göstəricilər*, mln. manatla	48